

Briuselis, 2017 04 26
SWD(2017) 201 final

KOMISIJOS TARNYBŲ DARBINIS DOKUMENTAS
pridedamas prie

**KOMISIJOS KOMUNIKATO EUROPOS PARLAMENTUI, TARYBAI, EUROPOS
IR EKONOMIKOS IR SOCIALINIŲ REIKALŲ KOMITETUI IR REGIONŲ
KOMITETUI**

dėl Europos socialinių teisių ramsčio sukūrimo

{ COM(2017) 250 final }
{ SWD(2017) 200 final }
{ SWD(2017) 206 final }

Turinys

Ivadas.....	3
I skyrius. Lygios galimybės ir galimybė įsidarbinti	6
Švietimas, mokymas ir mokymasis visą gyvenimą	6
Lyčių lygybė	11
a) Vienodas požiūris į moteris ir vyrus ir jų lygios galimybės turi būti užtikrinamos ir skatinamos visose srityse, įskaitant dalyvavimą darbo rinkoje, darbo valandas, darbo sąlygas ir kilimą karjeros laiptais. 11	
Lygios galimybės.....	15
Aktyvus užimtumo rėmimas.....	18
Saugus ir lankstus užimtumas	22
Darbo užmokestis.....	27
Informavimas apie įdarbinimo sąlygas ir apsauga atleidimo atveju	30
Socialinis dialogas ir darbuotojų įtraukimas.....	33
Profesinio ir asmeninio gyvenimo pusiausvyra	37
Sveika, saugi ir pritaikyta darbo aplinka ir duomenų apsauga.....	40
III skyrius. Socialinė apsauga ir įtrauktis	44
Vaikų priežiūra ir parama vaikams	44
Socialinė apsauga	48
Nedarbo išmokos.....	52
Minimalios pajamos	55
Senatvės pajamos ir pensijos	58
Sveikatos priežiūra	61
Neįgalųjų įtrauktis	64
Ilgalaikė priežiūra	67
Būstas ir parama benamiams	70
Galimybė naudotis pagrindinėmis paslaugomis.....	73

Įvadas

Europos socialinių teisių ramstyje nustatomi tam tikri pagrindiniai principai ir teisės, padėsiantys užtikrinti sąžiningas ir sklandžiai veikiančias darbo rinkas ir socialinės gerovės sistemas. Šių principų ir teisių visuma padedamas pagrindas plataus užmojo darbotvarkei siekiant pažangesnės ekonomikos ir teisingesnės ir atsparesnės visuomenės. Jos tikslas – paskatinti naują konvergencijos procesą, kuris leistų visoje Europoje sudaryti geresnes darbo ir gyvenimo sąlygas. Atsižvelgiant į tai, Europos socialinių teisių ramsčiu siekiama suteikti piliečiams naujų veiksmingesnių teisių, spręsti naujas socialines problemas ir atsižvelgti į permainas darbo pasaulyje, visų pirma, į naujas darbo formas, atsiradusias dėl naujų technologijų ir skaitmeninės revoliucijos. Šie principai ir teisės taikytini užimtumo, socialinės apsaugos, socialinės įtraukties, švietimo ir lygių galimybių srityse.

Ramsčiu plėtojami jau galiojantys ES ir tarptautinės teisės aktai. Visų pirma ramstyje remiamasi 1989 m. Bendrijos darbuotojų pagrindinių socialinių teisių chartija, 1961 m. Europos socialine chartija, 1996 m. peržiūrėta Europos socialine chartija ir Europos Tarybos priimtu Europos socialinės apsaugos kodeksu. Nustatant principus taip pat atsižvelgta į atitinkamas Tarptautinės darbo organizacijos konvencijas, rekomendacijas ir jų protokolus, taip pat į Jungtinių Tautų neįgalųjų teisių konvenciją. Per pastaruosius 30 metų ES socialinis *acquis* taip pat kito – dėl naujų ES sutarčių nuostatų, Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos priėmimo, naujų teisės aktų ir Europos Sąjungos Teisingumo Teismo praktikos. Neseniai priėmus laikotarpio iki 2030 m. JT darnaus vystymosi tikslus sukurta nauja darbotvarkė, pagal kurią bus subalansuotai ir kompleksiskai sprendžiami skurdo panaikinimo klausimai ir darnaus vystymosi ekonominiai, socialiniai, solidarumo ir aplinkos apsaugos aspektai.

Šiame dokumente pasitelkiama Europos socialinių teisių ramsčio trijų skyrių struktūra – šiuose skyriuose išsamiai išaiškinamas kiekvieno principo ar teisės turinys. Kiekvieno jų aprašymą sudaro trys pagrindiniai skirsniai, kuriuose aptariamas: dabar galiojantis socialinis *acquis*, principo ar teisės turinio ir taikymo srities išaiškinimas ir įgyvendinimo rekomendacijos.

Sąjungos acquis

Kalbant apie kiekvieną principą ar teisę, pirmame skirsnyje nurodomas Sąjungos socialinis *acquis*, visų pirma taikytinos Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos nuostatos, taip pat primenami Sutartyje dėl Europos Sąjungos veikimo (SESV) nustatyti teisėkūros įgaliojimai ir jų ribos. Jo pabaigoje primenamos egzistuojančios teisėkūros ir ne teisėkūros priemonės, padedančios įgyvendinti atitinkamą principą ar teisę.

Šiame skirsnyje pateikiama informacija nėra baigtinė – nurodomos pačios svarbiausios priemonės, tiek teisiškai privalomi aktai, tiek orientacinio pobūdžio Tarybos arba Komisijos rekomendacijos.

Pažymėtina, kad pateikiant nuorodą į Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartiją svarbu prisiminti, jog šios Chartijos nuostatos skirtos Sąjungos institucijoms, įstaigoms ir organams, tinkamai

atsižvelgiant į subsidiarumo principą, bei valstybėms narėms tais atvejais, kai šios įgyvendina Sąjungos teisę.

Ramstyje nustatyti principai ir teisės

Principai ir teisės, įtvirtinti privalomose Sąjungos teisės nuostatose, ramstyje išdėstomi prieinamiau, suprantamiau ir aiškiau piliečiams bei visų lygmenų suinteresuotiesiems subjektams. Be to, tam tikrose srityse dabartinis *acquis* papildomas naujomis ramsčio nuostatomis. Tai išsamiai išaiškinama antrame skirsnyje.

Ramstyje įtvirtinti principai ir teisės yra skirti Sąjungos piliečiams ir valstybėse narėse teisėtai gyvenantiems trečiųjų šalių piliečiams (nesvarbu, koks jų užimtumo statusas), taip pat valdžios institucijoms ir socialiniams partneriams.

Įgyvendinimas

Dėl ramsčio teisinės formos šie principai ir teisės nėra tiesiogiai vykdytini – tam atitinkamu lygmeniu reikės priimti specialius veiksmus ir (arba) atskirus teisės aktus. Tai išaiškinta trečiajame skirsnyje, kuriame kalbama apie tai, kaip valstybės narės ir socialiniai partneriai – kuriems tenka pirminė atsakomybė už socialinių principų ir teisių užtikrinimą vietoje – galėtų veiksmingai įgyvendinti kiekvieną principą ar teisę. Be to, šiame skirsnyje išdėstoma, kaip prie ramsčio įgyvendinimo būtų galima prisidėti Sąjungos veiksmais.

Europos semestras, metinis ekonominės politikos koordinavimo ciklas, buvo ir tebėra svarbi priemonė, leidžianti ES ir valstybių narių lygmenimis atidžiai stebėti procesą ir, atsižvelgiant į nacionalinius ypatumus, skatinti tikslingas reformas įvairiausiose ramsčio taikymo srityse – nuo švietimo, mokymo ir mokymosi visą gyvenimą iki aktyvios paramos bedarbiams, darbo užmokesčio, vaikų priežiūros, socialinės apsaugos ir minimaliųjų pajamų bei pensijų ir sveikatos priežiūros sistemų. Rengiant analizės dokumentus ir rekomendacijas euro zonai ir konkrečioms šalims bus remiamasi socialinėmis teisėmis ir skatinama jas stiprinti, o tam bus vertinama, stebima ir lyginama jų įgyvendinimo pažanga. Tam tikrose srityse, kurios yra itin svarbios euro zonos veikimui, kaip antai darbo apsaugos teisinio reguliavimo, nedarbo išmokų, minimaliojo darbo užmokesčio, minimaliųjų pajamų ir kompetencijos, bus palaipsniui nustatomi lyginamieji rodikliai.

Europos socialinių teisių ramsčio įgyvendinimui bus pasitelkiamos Europos struktūrinių ir investicijų fondų lėšos. Su ramsčiu susijusių tolesnių veiksmų srityje labai svarbų vaidmenį atliks, visų pirma, Europos socialinis fondas ir kitos socialinės sanglaudos iniciatyvos, kaip antai Jaunimo užimtumo iniciatyva, Europos prisitaikymo prie globalizacijos padarinių fondas ir Europos pagalbos labiausiai skurstantiems asmenims fondas. Į ramstį bus atsižvelgta ir rengiant programavimo laikotarpį po 2020 m.

Europos socialinių teisių ramsčio įgyvendinimas – bendras Sąjungos, jos valstybių narių ir socialinių partnerių įsipareigojimas ir atsakomybė, kurią jie turi įgyvendinti paisydami Sąjungos sutartyse

įtvirtinto kompetencijų pasidalijimo ir atsižvelgdami į subsidiarumo ir proporcingumo, patikimų viešųjų finansų ir socialinių partnerių autonomiškumo principus.

Jokia Europos socialinių teisių ramsčio nuostata negali būti aiškinama kaip ribojanti ar kitaip varžanti principus ir teises, atitinkamose srityse pripažįstamus pagal Sąjungos teisę, tarptautinę teisę arba tarptautinius susitarimus, kurių šalys yra Sąjunga arba visos valstybės narės, įskaitant 1961 m. Europos socialinę chartiją ir susijusias Tarptautinės darbo organizacijos konvencijas ir rekomendacijas. Ramsčio įgyvendinimas palengvėtų ratifikavus atitinkamas TDO konvencijas, 1996 m. peržiūrėtą Europos socialinę chartiją bei jos papildomą protokolą, kuriuo nustatoma kolektyvinių skundų sistema.

Įgyvendinant socialines teises taip pat labai svarbus socialinių partnerių dalyvavimas. Administracijos ir darbuotojų dialogo skatinimas SESV 151 straipsnyje įtvirtintas kaip bendras Sąjungos ir jos valstybių narių tikslas. Politikos srityse, kuriose taikomas SESV 153 straipsnis, Sąjungos lygmeniu turi būti konsultuojamasi su socialiniais partneriais, kaip numatyta SESV 154 straipsnyje, ir jie gali prašyti įgyvendinti jų Sąjungos lygmeniu sudarytus susitarimus, kaip numatyta SESV 155 straipsnyje. Socialiniai partneriai gali padėti įgyvendinti ramstį nacionaliniu lygmeniu rengdami kolektyvines derybas ir (arba) visoje Europoje kaupdami gerą patirtį ir dalydamiesi ja.

Be to, siekiant įtraukti į politikos formavimo procesą kuo daugiau dalyvių ir dar labiau motyvuoti socialinėje srityje veikiančius subjektus siekti ramstyje įtvirtintų principų ir teisių užtikrinimo, itin svarbu palaikyti pilietinį dialogą tiek nacionaliniu, tiek Sąjungos lygmenimis. Pilietinis dialogas, kuriame dalyvauja pilietinės visuomenės organizacijos, suteikia galimybę atstovauti įvairiems pilietinių subjektų interesams ir didina skaidrumą, atskaitomybę ir viešųjų sprendimų legitimumą.

Ramstis turėtų būti įgyvendinamas atsižvelgiant į turimus išteklius, patikimo biudžeto valdymo principus ir Sutartyje įtvirtintus įsipareigojimus dėl viešųjų finansų. Reikia pažymėti, kad ramsčio priėmimas neturi poveikio valstybių narių teisei apibrėžti savo socialinės apsaugos sistemų pagrindinius principus ir neturėtų paveikti jų finansinės pusiausvyros.

I skyrius. Lygios galimybės ir galimybė įsidarbinti

Švietimas, mokymas ir mokymasis visą gyvenimą

Kiekvienas turi teisę į kokybišką ir įtraukų švietimą, mokymą ir mokymąsi visą gyvenimą, kad galėtų išsaugoti ir įgyti kompetenciją, leidžiančią visavertiškai dalyvauti visuomenės gyvenime ir sėkmingai įveikti permainas darbo rinkoje.

1. Sąjungos *acquis*

a) Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija

Chartijos 14 straipsnyje nustatyta visuotinė teisė į mokslą ir profesinį ir tęstinį mokymą. Ši teisė apima galimybę nemokamai įgyti privalomąjį išsilavinimą.

b) Teisėkūros įgaliojimai ir jų ribos

Pagal Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo (SESV) 165 straipsnį Sąjunga yra įgaliota prie geros kokybės švietimo plėtojimo prisidėti skatindama valstybių narių bendradarbiavimą ir prireikus paremdama bei papildydama jų veiksmus, kartu visiškai pripažindama valstybių narių atsakomybę už mokymo turinį ir gerbdama jų kultūrų bei kalbų įvairovę. Pagal SESV 166 straipsnį Sąjunga gali įgyvendinti profesinio mokymo politiką, kuri remia ir papildo valstybių narių veiksmus, kartu pripažindama visišką valstybių narių atsakomybę už profesinio mokymo turinį ir organizavimą.

c) Esamos priemonės

2013 m. balandžio 22 d. Tarybos rekomendacijoje dėl Jaunimo garantijų iniciatyvos nustatymo¹ valstybės narės raginamos užtikrinti, kad visiems jaunesniems nei 25 metų asmenims per keturis mėnesius nuo darbo netekimo arba formaliojo mokymosi užbaigimo būtų pateiktas geras pasiūlymas dirbti, toliau mokytis, atlikti pameistrystę ar mokomąją praktiką.

2006 m. gruodžio 18 d. Europos Parlamento ir Tarybos rekomendacijoje 2006/962/EB dėl bendrųjų visą gyvenimą trunkančio mokymosi gebėjimų² žinios, įgūdžiai ir nuostatos įvardyti kaip būtini asmens saviraiškai, aktyviam pilietiškumui, socialinei sanglaudai ir galimybėms įsidarbinti.

2011 m. birželio 28 d. Tarybos rekomendacija dėl politikos, kuria siekiama mažinti mokyklos nebaigusiu asmenų skaičių³ valstybės narės paragintos sukurti išsamias strategijas, kurios padėtų

¹ 2013 m. balandžio 22 d. Tarybos rekomendacija dėl Jaunimo garantijų iniciatyvos nustatymo, OL C 120, 2013 4 26, p. 1.

² 2006 m. gruodžio 18 d. Europos Parlamento ir Tarybos rekomendacija dėl bendrųjų visą gyvenimą trunkančio mokymosi gebėjimų, OL L 394, 2006 12 30, p. 10.

³ 2011 m. birželio 28 d. Tarybos rekomendacija dėl politikos, kuria siekiama mažinti mokyklos nebaigusiu asmenų skaičių, OL C 191, 2011 7 1, p. 1.

jauniems žmonėms įgyti vidurinį išsilavinimą ir leistų pasiekti vieną iš strategijos „Europa 2020“ pagrindinių tikslų – iki 2020 m. sumažinti mokyklos nebaigusių asmenų skaičių iki mažiau kaip 10 proc.

2006 m. vasario 15 d. Europos Parlamento ir Tarybos rekomendacijoje 2006/143/EB dėl tolesnio Europos bendradarbiavimo užtikrinant aukštojo mokslo kokybę nurodyti veiksmai, kurių būtų galima imtis nacionaliniu ir ES lygmenimis remiant kokybiško aukštojo mokslo sistemos kūrimą ir akreditavimą.

2009 m. birželio 18 d. Europos Parlamento ir Tarybos rekomendacijoje 2009/C 155/01 dėl Europos profesinio mokymo kokybės užtikrinimo orientacinės sistemos sukūrimo⁴ nustatytos bendros kokybės valdymo priemonės, kuriomis skatinamas geresnis profesinis rengimas ir mokymas.

2008 m. balandžio 23 d. Europos Parlamento ir Tarybos rekomendacijoje dėl Europos mokymosi visą gyvenimą kvalifikacijų sąrangos kūrimo⁵ nustatytas pagrindas, kuriuo remiantis švietimo laimėjimus galima įvertinti pagal mokymosi rezultatus. 2012 m. gruodžio 20 d. Tarybos rekomendacijoje dėl neformaliojo mokymosi ir savišvietos rezultatų patvirtinimo⁶ valstybės narės raginamos sudaryti sąlygas nustatyti, raštu užfiksuoti, įvertinti ir patvirtinti reikiamą kvalifikaciją suteikiančius mokymosi rezultatus.

Pagal 2016 m. birželio mėn. priimtą Naują Europos įgūdžių darbotvarkę⁷ pradėta vykdyti naujų veiksmų, kuriais siekiama gerinti įgūdžių ugdymo kokybę ir aktualumą, didinti įgūdžių matomumą ir palyginamumą ir gerinti informacijos apie įgūdžius rinkimą. Tai, be kita ko, 2016 m. gruodžio 19 d. Tarybos rekomendacija dėl įgūdžių tobulinimo kryptių – naujų galimybių suaugusiesiems⁸, kurioje valstybės narės raginamos teikti suaugusiesiems paramą siekiant būtiniausio raštingumo, skaičiavimo ir skaitmeninės kompetencijos lygio ir vidurinio išsilavinimo, ir Sektorių bendradarbiavimo įgūdžių srityje planas.

2. Europos socialinių teisių ramsčio taikymo sritis ir jame įtvirtintos naujos nuostatos

Europos socialinių teisių ramstyje įtvirtinama visuotinė teisė į švietimą ir mokymąsi visą gyvenimą. Jis apima daugiau nei Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 14 straipsnis – jame daugiau dėmesio skiriama kokybei ir įtraukčiai.

Ramsčio tikslas – užtikrinti kokybišką švietimą ir mokymą, tiek formalųjį, tiek neformalųjį. Jame pabrėžiama išsilavinimo ir įgūdžių svarba sėkmingam dalyvavimui darbo rinkoje ir socialinei

⁴ 2009 m. birželio 18 d. Europos Parlamento ir Tarybos rekomendacija dėl Europos profesinio mokymo kokybės užtikrinimo orientacinės sistemos sukūrimo, OL C 155, 2009 7 8, p. 1.

⁵ 2008 m. balandžio 23 d. Europos Parlamento ir Tarybos rekomendacija dėl Europos mokymosi visą gyvenimą kvalifikacijų sąrangos kūrimo, OL C 111, 2008 5 6, p. 1.

⁶ 2012 m. gruodžio 20 d. Tarybos rekomendacija dėl neformaliojo mokymosi ir savišvietos rezultatų patvirtinimo, OL C 398, 2012 12 22, p. 1.

⁷ Komisijos komunikatas „Nauja Europos įgūdžių darbotvarkė“, COM(2016) 381 *final*, 2016 6 10.

⁸ OL C 484, 2016 12 24, p. 1.

sanglaudai. Jame pabrėžiama, kad svarbu sudaryti galimybę išsaugoti įgūdžius ir įgyti naujų. Tai apima lanksčias galimybes mokytis ir persikvalifikuoti, kurios turi būti sudaromos visais gyvenimo ir profesinės karjeros etapais, įskaitant ikimokyklinio ugdymo, pirminio, tolesnio, aukštojo ir suaugusiųjų švietimo sistemas.

Įtraukus švietimas, mokymas ir mokymasis visą gyvenimą reiškia prieinamas galimybes įgyti, išsaugoti ar tobulinti įgūdžius ir gebėjimus, kad jų lygis leistų kiekvienam aktyviai gyventi. Pavyzdžiui, turi būti tinkamai atsižvelgta į neįgalųjų ir socialiai remtinų aplinkos asmenų specialiuosius poreikius, kad jiems būtų suteiktos lygios su kitais galimybės.

Be to, daug dėmesio skiriama įgūdžiams, kurie reikalingi vykdant permainas darbo rinkoje, įskaitant užimtumo statuso pasikeitimą, darbdavio keitimą, profesinės veiklos pertraukas ar grįžimą po jų, taip pat perėjimą iš darbo pagal sutartį prie savarankiško darbo ar atvirkščiai. Be kita ko, tai apima pagrindinių skaitmeninių įgūdžių įgijimą ir išsaugojimą.

3. Įgyvendinimas

a) Ką gali daryti valstybės narės ir socialiniai partneriai

Valstybės narės atsako už mokymo ir profesinio mokymo turinį bei švietimo sistemų ir profesinio mokymo organizavimą. Jos raginamos ne tik įgyvendinti šiose srityse priimtas Sąjungos priemonės, bet ir atitinkamai taikyti ramsčio nuostatas.

Socialiniai partneriai taip pat gali visoje Sąjungoje kaupti gerą patirtį ir ja dalytis. Nacionaliniu lygmeniu socialiniai partneriai gali padėti įgyvendinti šį principą rengdami kolektyvines derybas arba dalyvaudami formuojant ir įgyvendinant atitinkamas politikos priemones. Tam jie gali įmonių, vietos, nacionaliniu ar Sąjungos lygmenimis skatinti, rengti ir padėti įgyvendinti politikos priemones ir taip gerinti mokymo, persikvalifikavimo ir mokymosi visą gyvenimą galimybes ir sudaryti daugiau galimybių atlikti mokomąją praktiką ar pameistrystę.

Tarpšakinio lygmens ES socialiniai partneriai kaip dabartinės 2015–2017 m. darbo programos prioritetus įvardijo įgūdžių poreikius skaitmeninėje ekonomikoje ir pameistrystės skatinimą siekiant padidinti jaunimo užimtumą; šiais klausimais jie keisis informacija su nacionaliniais socialiniais partneriais.

b) Nesenai priimtos arba tęsiamos ankstesnės ES lygmens iniciatyvos

2017 m. Komisija pateiks pasiūlymą dėl Tarybos rekomendacijos dėl kokybiškos pameistrystės sistemos, kurioje bus apibrėžti pagrindiniai elementai, būtini tam, kad per kokybiškas pameistrystės programas jų dalyviai galėtų įgyti reikiamų įgūdžių ir gebėjimų.

Šiuo metu vykdoma 2008 m. Europos kvalifikacijų sąrangos peržiūra (Taryboje vyksta derybos dėl peržiūrėtos rekomendacijos) ir atnaujinama 2006 m. Rekomendacija dėl bendrųjų visą gyvenimą trunkančio mokymosi gebėjimų.

Netrukus bus atnaujinta Europass sistema⁹ ir patobulintos priemonės, padėsiančios pristatyti savo įgūdžius ir gauti informacijos apie įgūdžių poreikius ir tendencijas.

Komisija įgyvendins neseniai pradėjusią veikti Skaitmeninių įgūdžių ir užimtumo koaliciją, kuria reaguojama į pokyčius skaitmeninėje srityje – pramonės atstovai, švietimo paslaugų teikėjai ir socialiniai partneriai bus raginami dalytis gerąja patirtimi ir užmegzti partnerystės ryšius.

Siekdama padėti valstybėms narėms ir suteikti joms gairių, 2017 m. Komisija pateiks pasiūlymą dėl Tarybos rekomendacijos dėl socialinės įtraukties ir bendrų vertybių rėmimo švietimo ir neformaliojo mokymosi priemonėmis.

Komisija pateiks Komunikatą dėl aukštojo mokslo modernizavimo, kuriame bus numatyta ES lygmens veiksmų, padėsiančių spręsti svarbiausius klausimus, kaip antai įgūdžių pasiūlos ir paklausos neatitikties ar pažangos ugdant įgūdžius, aukštojo mokslo sistemų, kurios būtų ne tik veiksmingos ir efektyvios, bet ir socialiai įtraukios ir susietos su bendruomenėmis, kūrimo ir užtikrinimo, kad aukštojo mokslo įstaigos prisidėtų prie regioninių inovacijų.

Komisija pateiks komunikatą dėl mokyklų raidos ir kokybiško mokymo, kuriame aptars tokias problemas kaip ilgą laiką išliekantis didelis jaunų žmonių, turinčių prastus pagrindinius įgūdžius, skaičius, nelygė mokymosi rezultatų srityje ir kintantys kompetencijos reikalavimai mūsų visuomenėse.

Komisija pateiks pasiūlymą dėl Tarybos rekomendacijos, kurioje išdėstomos gairės, kaip kiekybiškai ir kokybiškai gerinti informavimą apie tai, kaip ES aukštąjį išsilavinimą įgiję ar profesinį mokymą baigę asmenys gali tai panaudoti.

2016 m. gruodžio mėn. komunikate „Investicijos į Europos jaunimą“¹⁰ Komisija pasiūlė naujų veiksmų, kuriais remiamas jaunimo užimtumas ir sukuriama daugiau galimybių jaunimui.

Siekdama visapusiško ir tvaraus Jaunimo garantijų įgyvendinimo Komisija pasiūlė padidinti Jaunimo garantijų iniciatyvos biudžetą ir skirti dar 1 mlrd. eurų pagal JUI specialų asignavimą, kartu su 1mlrd. eurų iš Europos socialinio fondo bei kita parama, skirta informavimo veiksams, tarpusavio mokymuisi ir stebėsenai.

2016 m. birželio mėn., vykdydama Integravimo veiksmų planą¹¹, Europos Komisija pasiūlė veiksmų, kurie padėtų valstybėms narėms integruoti trečiųjų šalių piliečius į švietimo procesą.

Europos profesinio mokymo plėtros centras (CEDEFOP), viena iš ES decentralizuotų agentūrų, remia Komisijos, valstybių narių ir socialinių partnerių pastangas modernizuojant profesinio švietimo ir mokymo sistemas, gerinant galimybes gauti profesinį švietimą ir mokymą, didinant jo patrauklumą ir

⁹ 2004 m. gruodžio 15 d. Europos Parlamento ir Tarybos sprendimas Nr. 2241/2004/EB dėl bendros Bendrijos sistemos siekiant užtikrinti kvalifikacijų ir gebėjimų skaidrumą (Europasas), OL L 390, 2004 12 31, p. 6.

¹⁰ COM(2016) 940 *final*.

¹¹ <https://ec.europa.eu/migrant-integration/news/europe-integration-action-plan-of-third-country-nationals-launched>.

veiksmingumą ir teikiant informaciją apie esamą ir numatomą įgūdžių pasiūlą ir paklausą Europos darbo rinkoje.

Lyčių lygybė

a) Vienodas požiūris į moteris ir vyrus ir jų lygios galimybės turi būti užtikrinamos ir skatinamos visose srityse, įskaitant dalyvavimą darbo rinkoje, darbo valandas, darbo sąlygas ir kilimą karjeros laiptais.

b) Moterys ir vyrai turi teisę į vienodą užmokestį už vienodos vertės darbą.

1. Sąjungos *acquis*

a) Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija

Chartijos 23 straipsnyje nustatyta, kad moterų ir vyrų lygybė turi būti užtikrinta visose srityse, įskaitant užimtumą, darbą ir užmokestį. Joje taip pat nurodyta, kad lygybės principas nekliudo laikytis ar imtis priemonių, numatančių konkrečias lengvatas, padedančias nepakankamai atstovaujamai lyčiai.

Chartijos 33 straipsnyje nustatyta, kad siekiant suderinti šeimos gyvenimą ir profesinę veiklą, kiekvienas asmuo turi teisę būti apsaugotas nuo atleidimo iš darbo dėl priešasčių, susijusių su motinyste, taip pat teisę į mokamas motinystės atostogas ir į vaiko priežiūros atostogas gimus vaikui ar įsivaikinus.

b) Teisėkūros įgaliojimai ir jų ribos

Pagal Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo (SESV) 19 straipsnį Sąjunga gali imtis atitinkamų veiksmų, siekdama kovoti su diskriminacija, įskaitant dėl lyties.

Pagal SESV 153 straipsnį Sąjunga gali priimti priemones, įskaitant direktyvas dėl būtinausių reikalavimų, kuriomis remiama ir papildoma valstybių narių veikla, be kita ko, moterų ir vyrų lygybės, susijusios su galimybėmis darbo rinkoje ir požiūriu darbe, srityje. Pagal SESV 153 straipsnį priimtose direktyvose vengiama nustatyti administracinius, finansinius ir teisinius apribojimus, galinčius varžyti mažųjų ir vidutinių įmonių kūrimą ir plėtojimą. SESV 157 straipsnio 3 dalyje Sąjungos teisės aktų leidėjai įgaliojami imtis priemonių užtikrinti, kad būtų taikomas moterų ir vyrų lygių galimybių ir vienodo požiūrio užimtumo bei profesinės veiklos principas, taip pat vienodo užmokesčio už vienodą arba vienodos vertės darbą principas. SESV 157 straipsnio 4 dalyje nurodyta, kad vienodo požiūrio principas nekliudo valstybėms narėms ir toliau laikytis arba imtis priemonių, numatančių konkrečias lengvatas, padedančias nepakankamai atstovaujamai lyčiai verstis profesine veikla arba šalinančias ar kompensuojančias nepalankias profesinės veiklos sąlygas.

c) Esamos priemonės

Europos Sąjungos direktyvomis draudžiama diskriminacija ir skatinama lyčių lygybė užimtumo ir profesinės veiklos, savarankiško darbo, galimybės gauti prekes ir paslaugas ir jas tiekti ar teikti ir socialinės apsaugos srityse ir nustatomos teisės, susijusios su motinystės ir vaiko priežiūros atostogomis.

Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2006/54/EB¹² užtikrinamas vienodas požiūris į moteris ir vyrus įsidarbinimo (įskaitant kilimą karjeros laiptais), profesinio mokymo, darbo sąlygų (įskaitant užmokestį) ir galimybės naudotis užimtumo socialinės apsaugos sistema srityse. Komisijos rekomendacija 2014/124/ES¹³ siekiama stiprinti vienodo vyrų ir moterų darbo užmokesčio principą didinant skaidrumą.

Tarybos direktyva 79/7/EEB¹⁴ nustatytas vienodo požiūrio į vyrus ir moteris principas socialinės apsaugos srityje, kaip antai taikant socialinės apsaugos sistemas, pagal kurias teikiama ligos, invalidumo, nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų, nedarbo ir senatvės keliamos rizikos atvejais; taip pat teikiant socialinę paramą, kuri papildo arba pakeičia pagrindines sistemas. Tarybos direktyva 2004/113/EB¹⁵ užtikrinamas vienodo požiūrio į vyrus ir moteris principas galimybės naudotis prekėmis bei paslaugomis ir prekių tiekimo bei paslaugų teikimo srityje. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2010/41/ES¹⁶ išaiškinta, kad vienodo požiūrio į vyrus ir moteris principas taip pat taikytinas savarankiškai dirbantiems asmenims ir tais atvejais, kai savarankiškai dirbančių asmenų veikloje dalyvauja jų sutuoktiniai ar sugyventiniai.

Tarybos direktyvoje 92/85/EEB¹⁷ numatytos priemonės, kuriomis skatinama užtikrinti geresnę nėščių ir neseniai pagimdžiusių arba maitinančių krūtimi darbuotojų saugą ir sveikatą, nustatyta teisė į 14 savaičių motinystės atostogas ir garantuojama apsauga nuo atleidimo iš darbo laikotarpiu nuo nėštumo pradžios iki motinystės atostogų pabaigos.

Tarybos direktyvoje 2010/18/ES¹⁸ įtvirtinta teisė į vaiko priežiūros atostogas ir nustatyti šioms atostogoms taikytini būtiniausi reikalavimai (kiekvienam iš tėvų keturi mėnesiai, vieno iš kurių tėvai negali vienas kitam perleisti), taip pat darbo teisių apsauga grįžtant į darbą ir teisė nebūti darbe dėl *force majeure* aplinkybių.

¹² 2006 m. liepos 5 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2006/54/EB dėl moterų ir vyrų lygių galimybių ir vienodo požiūrio į moteris ir vyrus užimtumo bei profesinės veiklos srityje principo įgyvendinimo (nauja redakcija), OL L 204, 2006 7 26, p. 23.

¹³ 2014 m. kovo 7 d. Komisijos rekomendacija dėl vienodo vyrų ir moterų darbo užmokesčio principo stiprinimo didinant skaidrumą, OL L 69, 2014 3 8, p. 112.

¹⁴ 1978 m. gruodžio 19 d. Tarybos direktyva 79/7/EEB dėl vienodo požiūrio į vyrus ir moteris principo nuoseklus įgyvendinimo socialinės apsaugos srityje, OL L 6, 1979 1 10, p. 24.

¹⁵ 2004 m. gruodžio 13 d. Tarybos direktyva 2004/113/EB, įgyvendinanti vienodo požiūrio į moteris ir vyrus principą dėl galimybės naudotis prekėmis bei paslaugomis ir prekių tiekimo bei paslaugų teikimo, OL L 373, 2004 12 21, p. 37.

¹⁶ 2010 m. liepos 7 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2010/41/ES dėl vienodo požiūrio į savarankiškai dirbančius vyrus ir moteris principo taikymo, OL L 180, 2010 7 15, p. 1.

¹⁷ 1992 m. spalio 19 d. Tarybos direktyva 92/85/EEB dėl priemonių, skirtų skatinti, kad būtų užtikrinta geresnė nėščių ir neseniai pagimdžiusių arba maitinančių krūtimi darbuotojų sauga ir sveikata, nustatymo (dešimtoji atskira direktyva, kaip numatyta Direktyvos 89/391/EEB 16 straipsnio 1 dalyje), OL L 348, 1992 11 28, p. 1.

¹⁸ 2010 m. kovo 8 d. Tarybos direktyva 2010/18/ES, įgyvendinanti patikslintą BUSINESSSEUROPE, UEAPME, CEEP ir ETUC sudarytą Bendrąjį susitarimą dėl vaiko priežiūros atostogų, ir panaikinanti Direktyvą 96/34/EB, OL L 68, 2010 3 18, p. 13.

2. Europos socialinių teisių ramsčio taikymo sritis ir jame įtvirtintos naujos nuostatos

Ramstyje pabrėžiama, kad būtina aktyviai, visose srityse taikant pozityviosios diskriminacijos priemones, skatinti moterų ir vyrų lygybę. Ramstyje numatyta, kad lygybės principas turi būti taikomas visose srityse, ir šiuo požiūriu jis apima daugiau nei dabartinis *acquis*. Nuostatose dėl lyčių lygybės daugiausia dėmesio skiriama dalyvavimui darbo rinkoje (moterų ir vyrų užimtumo lygio skirtumui), darbo sutarčių sąlygoms (pvz., ne visą darbo dieną dirbančių moterų ir vyrų skaičium skirtumui) ir kopimui karjeros laiptais (pvz., vadovaujamas pareigas einančių moterų daliai ir mažam moterų verslininkų skaičiui) – tai sritys, kuriose reikia siekti pokyčių. 2b principu siekiama spręsti konkrečių vyrų ir moterų darbo užmokesčio skirtumo problemą, kuri, nepaisant priimtų teisės aktų, vis dar aktuali.

3. Įgyvendinimas

a) Ką gali daryti valstybės narės ir socialiniai partneriai

Valstybės narės atsako už Sąjungos lygmeniu priimtų teisės nuostatų perkėlimą į nacionalinę teisę ir jų vykdymo užtikrinimą. Kadangi Sąjungos teisės nuostatomis nustatomi tik būtiniausi standartai, siekiant įgyvendinti šį principą valstybės narės raginamos nustatyti išsamesnius reikalavimus.

Sąjungos lygmeniu dėl galimų SESV 153 straipsniu grindžiamų iniciatyvų turi būti konsultuojamasi su socialiniais partneriais, kaip numatyta SESV 154 straipsnyje, ir jie gali prašyti įgyvendinti jų Sąjungos lygmeniu sudarytus susitarimus, kaip numatyta SESV 155 straipsnyje. Socialiniai partneriai taip pat gali visoje Sąjungoje kaupti gerą patirtį ir ja dalytis. Nacionaliniu lygmeniu socialiniai partneriai gali padėti įgyvendinti šį principą rengdami kolektyvines derybas arba dalyvaudami formuojant ir įgyvendinant atitinkamas politikos priemones.

Tarpšakinio lygmens ES socialiniai partneriai lyčių lygybę įvardijo kaip dabartinės 2015–2017 m. darbo programos prioritetą; jie organizuoja nacionalinio ir sektorių lygmens socialinių partnerių keitimąsi informacija apie vyrų ir moterų darbo užmokesčio skirtumo mažinimą.

b) Neseniai priimtose arba tęsiamose ankstesnės ES lygmens iniciatyvos

Komisija įgyvendins „2016–2019 m. strateginius įsipareigojimus užtikrinti lyčių lygybę“¹⁹ – dokumentą, kuriame nustatomi svarbiausi šios srities prioritetai ir išdėstoma, kaip tam galima panaudoti jau esamas priemones, kaip antai Europos semestrą, Sąjungos fondus ir teisės aktų vykdymo užtikrinimą.

Kartu su Europos socialinių teisių ramsčiu Komisija pristato iniciatyvą „Nauja tėvų ir prižiūrinčiųjų asmenų profesinio ir asmeninio gyvenimo pusiausvyros palaikymo pradžia“. Joje siūlomos teisėkūros ir politikos priemonės, kuriomis siekiama ir moterims, ir vyrams sudaryti geresnes sąlygas labiau naudotis vaiko priežiūros atostogomis, pradėti taikyti tėvystės atostogas ir slaugytojų atostogas, skatinti lanksčiai organizuoti darbą, taip pat steigti daugiau ir kokybiškesnių vaikų ir kitų asmenų

¹⁹ SWD (2015)278.

priežiūros įstaigų, pašalinti ekonomines paskatas nedirbti, pvz., mokesčių ir išmokų sistemų paskatas antrajam šeimoje uždirbančiam asmeniui, dažniausiai moteriai, nedalyvauti darbo rinkoje.

Komisija priims stebėjimo ataskaitą, kurioje apžvelgs valstybių narių padarytą pažangą įgyvendinant Skaidrumo rekomendaciją ir įvertins, kokių papildomų priemonių gali reikėti užtikrinant visapusišką vienodo darbo užmokesčio principo taikymą.

Be to, ji pasiūlė direktyvą, kuria siekiama imtis dar aktyvesnių priemonių, kad būtų užtikrinta vadovaujamas pareigas einančių asmenų lyčių lygybė įmonių valdymo srityje²⁰.

Komisija stiprina priemones kovai su smurtu prieš moteris ir siekia ES prisijungimo prie Europos Tarybos konvencijos dėl smurto prieš moteris ir smurto šeimoje prevencijos ir kovos su juo (Stambulo konvencijos) pagal 2016 m. kovo mėn. jos pateiktą pasiūlymą²¹.

Europos lyčių lygybės institutas, viena iš ES decentralizuotų agentūrų, remia Komisijos, valstybių narių ir socialinių partnerių pastangas profesinio ir asmeninio gyvenimo pusiausvyros užtikrinimo srityje.

²⁰ COM(2012) 614.

²¹ COM(2016) 111 *final*.

Lygios galimybės

Kiekvienas, nesvarbu, kokia yra jo lytis, rasinė ar etninė kilmė, religija ar tikėjimas, negalia, amžius ar seksualinė orientacija, turi teisę į vienodą požiūrį ir lygias galimybes užimtumo, socialinės apsaugos, švietimo srityse ir galimybę gauti visuomenei prieinamas prekes ir paslaugas. Skatinama sudaryti lygias galimybes nepakankamai atstovaujamos grupėms.

1. Sąjungos *acquis*

a) Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija

Chartijos 21 straipsniu draudžiama bet kokia diskriminacija – dėl asmens lyties, rasės, odos spalvos, etninės ar socialinės kilmės, genetinių bruožų, kalbos, religijos ar tikėjimo, politinių ar kitokių pažiūrų, priklausymo tautinei mažumai, turtinės padėties, gimimo, negalios, amžiaus ar seksualinės orientacijos. Su tam tikromis išimtimis Chartijos 21 straipsniu taip pat draudžiama bet kokia diskriminacija dėl pilietybės.

b) Teisėkūros įgaliojimai ir jų ribos

Pagal Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo (SESV) 19 straipsnį Sąjunga gali imtis atitinkamų veiksmų, siekdama kovoti su diskriminacija, įskaitant dėl lyties. Be to, SESV 18 straipsnyje kalbama apie diskriminacijos dėl pilietybės draudimą.

c) Esamos priemonės

Tarybos direktyva 2000/43/EB²² (Rasinės lygybės direktyva) draudžiama diskriminacija dėl rasinės ar etninės kilmės įsidarbinant, savarankiškai įsidarbinant ar profesinėje srityje, įsidarbinimo ir darbo sąlygų, švietimo, profesinio mokymo, socialinės apsaugos, socialinių lengvatų srityse ir suteikiant galimybes naudotis visuomenei prieinamomis prekėmis ir paslaugomis, įskaitant būstą. Tarybos direktyva 2000/78/EB²³ (Užimtumo lygybės direktyva) draudžiama diskriminacija dėl religijos ar įsitikinimų, negalios, amžiaus ar seksualinės orientacijos įsidarbinant, užsiimant savisamda ir dalyvaujant profesiniuose mokymuose. Abiem direktyvomis draudžiama įvairių formų diskriminacija: tiesioginė ir netiesioginė diskriminacija, priekabiavimas, nurodymas diskriminuoti ir viktimizacija. ES yra Jungtinių Tautų neįgaliųjų teisių konvencijos²⁴ šalis.

Tam tikrose srityse – visų pirma darbo sąlygų, įskaitant darbo užmokestį ir atleidimą, galimybės gauti išsilavinimą ir profesinį mokymą ir socialinės apsaugos – su teisėtais šalyje gyvenančiais trečiųjų šalių piliečiais, kurie turi ilgalaikių gyventojų statusą arba kuriems taikomos kitos ES direktyvos²⁵, turėtų

²² 2000 m. birželio 29 d. Tarybos direktyva 2000/43/EB, įgyvendinanti vienodo požiūrio principą asmenims nepriklausomai nuo jų rasės arba etninės priklausomybės, OL L 180, 2000 7 19, p. 22.

²³ 2000 m. lapkričio 27 d. Tarybos direktyva 2000/78/EB, nustatanti vienodo požiūrio užimtumo ir profesinėje srityje bendruosius pagrindus, OL L 303, 2000 12 2, p. 16.

²⁴ 2009 m. lapkričio 26 d. Tarybos sprendimas 2010/48/EB dėl Jungtinių Tautų neįgaliųjų teisių konvencijos sudarymo Europos bendrijos vardu, OL L 23, 2010 1 27, p. 35.

²⁵ Direktyvos dėl šeimos susijungimo, mėlynosios kortelės, vieno leidimo, studentų, mokslo darbuotojų, tarptautinės pagalbos gavėjų kriterijų, sezoninių darbuotojų ir bendrovės viduje perkeliama asmenų.

būti elgiamasi taip pat kaip su priimančiųjų šalių piliečiais. 2004 m. valstybės narės priėmė bendruosius pagrindinius trečiųjų šalių piliečių integracijos principus, kuriais vadovaujantis vykdomas policijos bendradarbiavimas integracijos ES srityje ir kurių pagrindu valstybės narės gali pamatuoti ir įvertinti savo pastangas šioje srityje.

Tarybos rekomendacijoje 2013/C 378/01²⁶ pateikiamos gairės dėl veiksmingų romų integravimo priemonių valstybėse narėse, visų pirma galimybės įgyti išsilavinimą, įsidarbinti, naudotis sveikatos priežiūros paslaugomis ir būsto srityse.

2. Europos socialinių teisių ramsčio taikymo sritis ir jame įtvirtintos naujos nuostatos

Iš dalies ramstis apima daugiau nei dabartinis *acquis*, nes apsaugos taikymo sritis išplečiama – nustatyta, kad apsauga nuo diskriminacijos dėl religijos ar tikėjimo, negalios, amžiaus arba seksualinės orientacijos taip pat taikytina socialinės apsaugos, įskaitant socialinį draudimą ir sveikatos apsaugą, švietimo ir galimybės gauti visuomenei prieinamas prekes ir paslaugas srityse. Ramstyje taip pat išplėstas draudimo diskriminuoti dėl lyties taikymas – į jį įtraukta švietimo sritis, kurioje pagal dabartinį *acquis* šis draudimas netaikomas.

Sudarant lygias galimybes siekiama skatinti nepakankamai atstovaujamų grupių įtrauktį ir dalyvavimą darbo rinkoje ir visuomenės gyvenime. Ramsčio nuostatose pabrėžiama, kad siekiant išvengti neigiamų padarinių, susijusių su tam tikrais diskriminacijos pagrindais, taip pat juos ištaisyti ir kompensuoti, gali reikėti specialių priemonių. Šiuo principu valstybės narės skatinamos spręsti diskriminacijos rizikos grupių problemas pozityviosios diskriminacijos priemonėmis ir kuriant paskatas, pavyzdžiui, remiant darbdavių taikomą darbo jėgos įvairovės praktiką.

3. Įgyvendinimas

a) Ką gali daryti valstybės narės ir socialiniai partneriai

Valstybės narės atsako už Sąjungos lygmeniu priimtų teisės nuostatų perkėlimą į nacionalinę teisę ir jų vykdymo užtikrinimą. Kadangi pirmiau nurodytomis Sąjungos teisės nuostatomis nustatomi tik būtiniausi standartai, siekiant įgyvendinti ramstį valstybės narės raginamos nustatyti išsamesnius reikalavimus. Be to, valstybės narės raginamos siekti tolesnės pažangos derantis dėl naujosios Vienodo požiūrio direktyvos, kad ji būtų kuo greičiau priimta. Pasitelkdamos nacionalines lygybės įstaigas valstybės narės gali skatinti nepakankamai atstovaujamų grupių lygias galimybes ir vietoje teikti pagalbą diskriminacijos aukoms.

Socialiniai partneriai taip pat gali visoje Sąjungoje kaupti gerą patirtį ir ja dalytis. Nacionaliniu lygmeniu socialiniai partneriai gali padėti įgyvendinti šį principą rengdami kolektyvines derybas arba dalyvaudami formuojant ir įgyvendinant atitinkamas politikos priemones.

²⁶ 2013 m. gruodžio 9 d. Tarybos rekomendacija dėl romų veiksmingų integravimo priemonių valstybėse narėse, OL C 378, 2013 12 24, p. 1.

b) Neseniai priimtos arba tęsiamos ankstesnės ES lygmens iniciatyvos

Komisija toliau dės pastangas, kad būtų priimta pasiūlyta naujoji Vienodo požiūrio direktyva, kuria išplečiama apsauga nuo diskriminacijos dėl religijos ar tikėjimo, negalios, amžiaus arba seksualinės orientacijos²⁷ – ji taip pat bus taikoma socialinės apsaugos, įskaitant socialinį draudimą ir sveikatos apsaugą, švietimo, socialinių lengvatų ir galimybės gauti visuomenei prieinamas prekes ir paslaugas, įskaitant aprūpinimą būstu, srityse.

Sąjunga remia tarpininkaujančius subjektus, kaip antai NVO, socialinius partnerius ir lygybės įstaigas, siekdama didinti jų pajėgumus kovoti su diskriminacija, padėti formuoti nacionalinę lygybės politiką ir dalytis gerąja patirtimi su kitomis Sąjungos šalimis; visuomenei, klientų grupėms, rinkos struktūrai ir darbo jėgai tampant vis įvairesnėms, strategiškai svarbu skatinti į įmones orientuotą įvairovės valdymą.

Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūra, viena iš ES decentralizuotų agentūrų, remia Komisijos, valstybių narių ir socialinių partnerių pastangas lygių galimybių ir nediskriminavimo srityje.

²⁷ Pasiūlymas dėl Tarybos direktyvos, kuria įgyvendinamas vienodo požiūrio į asmenis, nepaisant jų religijos ar tikėjimo, negalios, amžiaus arba seksualinės orientacijos, principas, SEC(2008) 2180, SEC(2008) 2181.

Aktyvus užimtumo rėmimas

a) Kiekvienas turi teisę laiku gauti konkrečiai jam pritaikytą pagalbą siekiant pagerinti perspektyvas įsidarbinti ar pradėti dirbti savarankiškai. Tai, be kita ko, teisė į paramą ieškant darbo, mokantis ir persikvalifikuojant. Kiekvienas, keisdamas profesinę veiklą, turi teisę į savo socialinės apsaugos ir mokymų teisių perkėlimą.

b) Jaunimas turi teisę į tolesnį mokymąsi, pameistrystę, mokomąją praktiką arba tinkamo lygio darbo pasiūlymą per 4 mėnesius nuo tapimo bedarbiu arba mokymosi pabaigos.

c) Bedarbiai turi teisę gauti individualiai pritaikytą, tęstinę ir nuoseklią paramą. Ilgalaikiai bedarbiai turi teisę į išsamų konkrečios jų padėties įvertinimą vėliausiai po 18 mėnesių nedarbo.

1. Sąjungos *acquis*

a) Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija

Chartijos 14 straipsnyje nustatyta visuotinė teisė į mokslą ir profesinį ir tęstinį mokymą. Chartijos 29 straipsnyje nustatyta, kad kiekvienas turi teisę naudotis nemokamomis įdarbinimo tarnybų paslaugomis. Chartijos 34 straipsnyje nustatyta, kad Sąjunga kaip pagrindinę pripažįsta ir gerbia teisę gauti socialinio draudimo pašalpas ir naudotis socialinėmis paslaugomis, be kita ko, netekus darbo.

b) Teisėkūros įgaliojimai ir jų ribos

Pagal SESV 147 straipsnį siekti didelio užimtumo Sąjunga padeda skatindama valstybių narių bendradarbiavimą bei remdama, o prireikus ir papildydama, jų veiklą. Taip veikiant gerbiama valstybių narių kompetencija. Pagal SESV 153 straipsnio 2 dalį Sąjunga gali priimti teisėkūros priemones, kuriomis remiama ir papildoma valstybių narių veikla integruojant iš darbo rinkos išstumtus asmenis. Pagal SESV 166 straipsnį Sąjunga gali įgyvendinti profesinio mokymo politiką, kuri remia ir papildo valstybių narių veiksmus, kartu pripažindama visišką jų atsakomybę už profesinio mokymo turinį ir organizavimą.

c) Esamos priemonės

Sąjunga ir jos valstybės narės drauge įgyvendina Europos užimtumo strategiją, kurioje nustatyti bendri užimtumo politikos tikslai ir uždaviniai ir kuria siekiama visoje Sąjungoje sukurti daugiau geresnių darbo vietų²⁸. Šios strategijos pagrindas – koordinuoti valstybių narių veiksmus padedant bedarbiams susirasti darbą.

2013 m. balandžio 22 d. Tarybos rekomendacijoje dėl Jaunimo garantijų iniciatyvos nustatymo²⁹ (toliau – Jaunimo garantijų rekomendacija) valstybės narės raginamos užtikrinti, kad visiems jaunesniems nei 25 metų asmenims per keturis mėnesius nuo darbo netekimo arba formaliojo

²⁸ Žr., pavyzdžiui, 2015 m. spalio 5 d. Tarybos sprendimą (ES) 2015/1848 dėl valstybių narių užimtumo politikos gairių 2015 m., OL L 268, 2015 10 15, p. 28.

²⁹ 2013 m. balandžio 22 d. Tarybos rekomendacija dėl Jaunimo garantijų iniciatyvos nustatymo, OL C 120, 2013 4 26, p. 1.

mokymosi užbaigimo būtų pateiktas geras pasiūlymas dirbti, toliau mokytis, atlikti pameistrystę ar mokomąją praktiką.

2016 m. vasario 15 d. Tarybos rekomendacijoje dėl ilgalaikių bedarbių integracijos į darbo rinką³⁰ rekomenduojama, kad ne vėliau nei jų nedarbo laikotarpis pasieks 18 mėnesių ribą ilgalaikiams bedarbiams būtų pasiūlyta atlikti nuodugnų individualų jų vertinimą ir suteiktos konsultacijos, taip pat kad jiems būtų pasiūlytas grįžimo į darbo rinką susitarimas, į kurį įtrauktas individualus paslaugų pasiūlymas ir nuoroda į vieno langelio principu veikiančią įstaigą.

2008 m. spalio 3 d. Komisijos rekomendacijoje 2008/867/EB dėl iš darbo rinkos išstumtų asmenų aktyvios įtraukties³¹ nustatyta integruota nuosekli iš darbo rinkos išstumtų asmenų aktyvios įtraukties strategija derinant tinkamą pajamų rėmimą, įtraukiantis darbo rinkas ir galimybes naudotis kokybiškomis paslaugomis.

Veiksmų plane „Verslumas 2020“³² pateikta vizija ir konkrečios priemonės verslininkystei Europoje remti. Savarankiškos profesinės veiklos rėmimo ES lygmeniu priemonėmis siekiama apimti ir tas gyventojų grupes, kurių verslumo galimybės iki galo neišnaudotos, visų pirma moteris (jos sudaro tik 29 proc. Europos verslininkų). Socialiniam verslumui skatinti 2016 m. priimtoje Europos Komisijos socialinio verslumo grupės (GECES) ataskaitoje³³ pasiūlyta specialių veiksmų.

Europos Parlamento ir Tarybos sprendimu Nr. 573/2014/ES³⁴ įsteigtas Europos valstybinių užimtumo tarnybų (VUT) tinklas sudaro sąlygas palyginti VUT veiklą Europos mastu, nustatyti gerosios patirties pavyzdžius ir skatinti tarpusavio mokymąsi, kad būtų sustiprintos aktyviai teikiamos paslaugos.

Europos užimtumo tarnybų tinklas (EURES), pertvarkytas Reglamentu (ES) 2016/589³⁵, siekia gerinti ES darbo rinkų veikimą, sanglaudą ir integravimą, įskaitant tarpvalstybiniu lygmeniu.

2. Europos socialinių teisių ramsčio taikymo sritis ir jame įtvirtintos naujos nuostatos

Ramstyje įtvirtinta įvairių teisių, taikytinų visiems darbo ieškantiems asmenims, nesvarbu, koks jų užimtumo statusas. Daug dėmesio skiriama pagalbai susirandant darbą, kuri gali apimti užimtumo tarnybų paslaugas, kaip antai konsultavimą ir orientavimą ieškant darbo, arba naudojimąsi aktyviomis priemonėmis, kaip antai mokymo, įdarbinimo subsidijų ar paramos grąžinant į darbo rinką. Šios teisės apima daugiau nei Pagrindinių teisių chartijos 29 straipsnis, kuriame nurodyta tik

³⁰ 2016 m. vasario 15 d. Tarybos rekomendacija dėl ilgalaikių bedarbių integracijos į darbo rinką, OL C 67, 2016 2 20, p. 1.

³¹ 2008 m. spalio 3 d. Komisijos rekomendacija 2008/867/EB dėl iš darbo rinkos išstumtų asmenų aktyvios įtraukties, OL L 307, 2008 11 18, p. 11.

³² COM(2012) 795 *final*.

³³ http://ec.europa.eu/growth/sectors/social-economy/enterprises/expert-groups_en

³⁴ 2014 m. gegužės 15 d. Europos Parlamento ir Tarybos sprendime Nr. 573/2014/ES dėl valstybinių užimtumo tarnybų (VUT) bendradarbiavimo stiprinimo, OL L 159, 2014 5 28, p. 32.

³⁵ 2016 m. balandžio 13 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2016/589 dėl Europos užimtumo tarnybų tinklo (EURES) darbuotojų galimybių naudotis judumo skatinimo paslaugomis ir geresnės darbo rinkų integracijos ir kuriuo iš dalies keičiami reglamentai (ES) Nr. 492/2011 ir (ES) Nr. 1296/2013, OL L 107, 2016 4 22, p. 1.

teisė naudotis nemokamomis įdarbinimo tarnybų paslaugomis. Pagalba imantis savarankiškos profesinės veiklos taip pat yra labai svarbus esamo *acquis* papildymas.

Įgyvendinant šias teises itin svarbūs yra trys elementai: kuo anksčiau imtis veiksmų, teikti individualiai pritaikytą pagalbą ir padėti gerinti galimybes įsidarbinti. Pastarasis elementas, grindžiamas teise gauti paramą mokymuisi ir naujų kvalifikacijų įgijimui, yra itin svarbus prisitaikant prie sparčiai kintančios darbo rinkos.

Šiais laikais darbuotojai keičia darbą kur kas dažniau nei anksčiau, ir taikomos mokymų ar socialinės apsaugos teisės į neturėtų tokio judumo varžyti. Ramstyje dar patvirtintas darbuotojų mokymo ir socialinės apsaugos teisių perkeliamumas keičiantis užimtumo statusui ar darbdaviui, jiems darant profesinės veiklos pertraukas ar grįžtant po jų arba pereinant iš darbo pagal sutartį prie savarankiško darbo ir atvirkščiai.

Kalbant apie jaunimą, ramstyje primenami pagrindiniai Jaunimo garantijų rekomendacijos principai ir išplečiama jų taikymo sritis – nustatoma, kad jie taikytini visiems jaunuoliams.

Bedarbiams ramstyje nustatyta teisė gauti individualiai pritaikytą paramą, kuri apima individualaus vertinimo, konsultavimo ir orientavimo elementus. Nuoseklumo sumetimais svarbu užtikrinti tęstinę paramą, pavyzdžiui, kai nebelieka teisės gauti bedarbio pašalpą, įskaitant panaudojant kitas priemones, kaip antai socialines paslaugas siekiant įveikti kliūtis, trukdančias susirasti darbą. Ilgalaike bedarbiams, t. y. asmenims, kurių nedarbas trunka ilgiau kaip dvylika mėnesių, ramstyje numatyta teisė į individualiai pritaikytą paramą, kuri apima nuodugnaus individualaus vertinimo ir grįžimo į darbo rinką susitarimo elementus, nurodytus 2016 m. vasario 15 d. Tarybos rekomendacijoje dėl ilgalaikių bedarbių integracijos į darbo rinką.

3. Įgyvendinimas

a) Ką gali daryti valstybės narės ir socialiniai partneriai

Valstybės narės atsakingos už Sąjungos lygmeniu priimtų gairių ir rekomendacijų dėl užimtumo strategijos įgyvendinimą. Siekiant įgyvendinti šį principą valstybės narės raginamos atnaujinti ir papildyti savo priemones, skirtas pagalbai ieškant darbo arba imantis savarankiškos profesinės veiklos, o taip pat skatinti priemones, kuriomis apsaugomos darbuotojų mokymų ir socialinės apsaugos teisės jiems keičiant darbą.

Sąjungos lygmeniu dėl galimų SESV 153 straipsniu grindžiamų iniciatyvų turi būti konsultuojamasi su socialiniais partneriais, kaip numatyta SESV 154 straipsnyje, ir jie gali prašyti įgyvendinti jų Sąjungos lygmeniu sudarytus susitarimus, kaip numatyta SESV 155 straipsnyje. Tarpšakinio lygmens ES socialiniai partneriai aktyvios darbo rinkos politikos veiksmingumą ir kokybę įvardijo kaip dabartinės 2015–2017 m. darbo programos prioritetus. Socialiniai partneriai taip pat gali visoje Sąjungoje kaupti gerą patirtį ir ja dalytis. Nacionaliniu lygmeniu socialiniai partneriai gali padėti įgyvendinti šį principą rengdami kolektyvines derybas arba dalyvaudami formuojant ir įgyvendinant atitinkamas politikos priemones.

b) Neseniai priimtos arba tęsiamos ankstesnės ES lygmens iniciatyvos

Jaunimo garantijų iniciatyvos įgyvendinimas buvo įvertintas 2016 m. spalio mėn. komunikate „Jaunimo garantijų iniciatyva ir Jaunimo užimtumo iniciatyva – padėtis po trejų metų“³⁶. 2016 m. gruodžio mėn. komunikate „Investicijos į Europos jaunimą“³⁷ Komisija pasiūlė naujų veiksmų, kuriais remiamas jaunimo užimtumas ir sukuriama daugiau galimybių jaunimui.

Siekdama visapusiško ir tvaraus Jaunimo garantijų įgyvendinimo Komisija pasiūlė padidinti Jaunimo garantijų iniciatyvos biudžetą ir skirti dar 1 mlrd. eurų pagal JUI specialų asignavimą, kartu su 1 mlrd. eurų iš Europos socialinio fondo bei kita parama, skirta informavimo veiksams, tarpusavio mokymuisi ir stebėsenai.

Kartu su Europos socialinių teisių ramsčiu Komisija pristato pirmąjį konsultacijų su socialiniais partneriais etapą dėl iniciatyvos „Galimybė naudotis socialine apsauga“³⁸, kad būtų sprendžiamos problemos dėl skirtingų galimybių naudotis socialine apsauga darbuotojams, kurie dirba pagal standartinius darbo santykius, asmenims, dirbantiems pagal nestandartines darbo sutartis bei asmenims, dirbantiems pagal įvairias savarankiško darbo formas. Konsultacijose bus aptarti būdai užtikrinti teisių perkeliamumą ir skaidrumą keičiantis darbdaviui, darbo sutarties rūšiai ar pereinant prie savarankiško darbo. Per konsultacijas taip pat bus aptarta, kaip tokiose srityse kaip galimybė naudotis užimtumo tarnybų paslaugomis, mokymas, rehabilitacija ir grąžinimas į darbo rinką būtų galima mažinti atotrūkį tarp asmenų, dirbančių pagal įvairius darbo santykius, ir savarankiškai dirbančių asmenų.

Be to, 2017 m. Komisija sustiprins Europos solidarumo korpusą ir suteiks jam tvirtą teisinį pagrindą, ir taip suteiks jaunimui naujų galimybių imtis savanoriškos veiklos, atlikti mokomąją praktiką arba įsidarbinti.

Europos užimtumo tarnybų tinklas (VUT tinklas) įgyvendina lyginamojo mokymosi projektą, kurio tikslas – pagerinti VUT veiklos rezultatus, rodikliais grindžiamą lyginamąją analizę susiejant su tarpusavio mokymusi, kad būtų geriau sprendžiami aktyvios paramos darbo ieškantiems asmenis klausimai.

2016 m. birželio mėn., vykdydama Integravimo veiksmų planą³⁹, Europos Komisija pagal pasiūlė veiksmų, kurie padėtų valstybėms narėms integruoti trečiųjų šalių piliečius užimtumo srityje.

II skyrius. Sąžiningos darbo sąlygos

³⁶ COM(2016) 646 *final*.

³⁷ COM(2016) 940 *final*.

³⁸ C(2017) 2610.

³⁹ <https://ec.europa.eu/migrant-integration/news/europe-integration-action-plan-of-third-country-nationals-launched>.

Saugus ir lankstus užimtumas

a) Darbuotojai, nesvarbu, kokia jų darbo santykių rūšis ir trukmė, turi teisę į sąžiningą ir vienodą požiūrį dėl darbo sąlygų, galimybę naudotis socialine apsauga ir mokytis. Skatinama pereiti prie neterminuotų įdarbinimo formų.

b) Atsižvelgiant į teisės aktus ir kolektyvines sutartis darbdaviams užtikrinamas reikiamas lankstumas, leidžiantis greitai prisitaikyti prie pasikeitusių ekonominių aplinkybių.

c) Skatinamos naujoviškos darbo formos, leidžiančios užtikrinti geras darbo sąlygas. Palaikomas verslumas ir savarankiškas darbas. Sudaromos geresnės profesinio judumo galimybės.

d) Užkertamas kelias tokiems darbo santykiams, kuriuose sudaromos mažų garantijų darbo sąlygos, be kita ko, nustatant draudimą piktnaudžiauti netipinėmis sutartimis. Bandomasis laikotarpis niekada neturėtų būti ilgesnis nei pagrįsta.

1. Sąjungos *acquis*

a) Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija

Chartijos 31 straipsniu „Tinkamos ir teisingos darbo sąlygos“ kiekvienam darbuotojui suteikta teisė į saugias, jo sveikatą ir orumą atitinkančias darbo sąlygas. Chartijos 34 straipsnyje patvirtinama pagarba teisei gauti socialinio draudimo pašalpas ir naudotis socialinėmis paslaugomis, suteikiančiomis apsaugą pagal Sąjungos teisės ir nacionalinių teisės aktų nustatytas taisykles ir praktiką motinystės atveju, susirgus, patyrus nelaimingą atsitikimą darbe, tapus išlaikytiniu ar sulaukus senatvės, taip pat netekus darbo.

b) Teisėkūros įgaliojimai ir jų ribos

Pagal Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo (SESV) 153 straipsnio 2 dalį Sąjunga gali priimti priemones, kuriomis remiama ir papildoma valstybių narių veikla, be kita ko, darbo sąlygų, darbuotojų socialinio draudimo ir socialinės apsaugos srityse. Pagal SESV 153 straipsnį priimtose direktyvose vengiama nustatyti administracinius, finansinius ir teisinius apribojimus, galinčius varžyti mažųjų ir vidutinių įmonių kūrimą ir plėtojimą. 153 straipsnio 4 dalyje nustatyta, kad pagal 153 straipsnį priimtose nuostatos neturi įtakos valstybių narių teisei nustatyti pagrindinius savo socialinio draudimo sistemų principus ir neturi didesniu mastu paveikti jų finansinės pusiausvyros.

SESV 162 straipsnyje nustatyta, kad Europos socialinio fondo paskirtis – padidinti darbuotojų judėjimą Sąjungoje geografinės ir darbo vietos atžvilgiu, taip pat sudaryti sąlygas jiems prisitaikyti prie pramonės permainų ir gamybos sistemų pokyčių.

SESV 166 straipsnyje nustatyta, kad Sąjunga įgyvendina profesinio mokymo politiką, kuri remia ir papildo valstybių narių veiksmus, kartu pripažindama visišką valstybių narių atsakomybę už profesinio mokymo turinį ir organizavimą.

c) *Esamos priemonės*

Darbuotojų, dirbančių pagal nestandartinius darbo santykius, apsaugai jau taikomos trys direktyvos: Bendrojo susitarimo dėl darbo ne visą darbo dieną, kurį sudarė Europos pramonės ir darbdavių konfederacijų sąjunga (UNICE), Europos įmonių, kuriose dalyvauja valstybė, centras (CEEP) ir Europos profesinių sąjungų konfederacija (ETUC), pridėtu prie Tarybos direktyvos 97/81/EB⁴⁰, užtikrinama, kad darbuotojams, dirbantiems ne visą darbo dieną, nebūtų sudaromos prastesnės sąlygos nei panašioms darbuotojams, dirbantiems visą darbo dieną, ir nustatyta, kad darbdaviai turėtų išnagrinėti darbuotojų prašymus perkelti iš darbo visą darbo dieną į darbą ne visą darbo dieną arba atvirkščiai; Europos profesinių sąjungų konfederacijos (ETUC), Europos pramonės ir darbdavių konfederacijų sąjungos (UNICE) ir Europos įmonių, kuriose dalyvauja valstybė, centro (CEEP) bendrojo susitarimo dėl darbo pagal terminuotą sutartį, pridėtu prie Tarybos direktyvos 1999/70/EB⁴¹, užtikrinama, kad darbuotojams, dirbantiems pagal terminuotą darbo sutartį, nebūtų sudaromos prastesnės sąlygos nei nuolatiniams darbuotojams; jame nustatyta, kad valstybės narės turi imtis priemonių, kad nebūtų piktnaudžiuojama paeiliui sudarant terminuotą darbo sutartį; Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2008/104/EB dėl darbo per laikinojo įdarbinimo įmones⁴² įtvirtinta, kad svarbiausių darbo ir įdarbinimo sąlygų srityje tiek per laikinojo įdarbinimo įmonę įdarbintiems darbuotojams, tiek tiesiogiai įmonių pasamdytiems darbuotojams taikomas vienodo požiūrio principas.

Be to, Tarybos direktyva 91/533/EEB⁴³ (Direktyva dėl rašytinės pažymos) darbuotojams suteikta teisė ne vėliau kaip per du mėnesius nuo įsadarbinimo gauti rašytinę informaciją apie svarbiausius darbo santykių aspektus.

Komisija remia naujoviškus verslo modelius, kurie suteikia ES piliečiams daugiau galimybių, nes palengvina įsadarbinimą, suteikia lankstumo ir naujų pajamų šaltinių⁴⁴.

Veiksmų plane „Verslumas 2020“⁴⁵ pateikta vizija ir konkrečios priemonės verslininkystei Europoje atgaivinti. Savarankiškos profesinės veiklos rėmimo ES lygmeniu priemonėmis siekiama apimti ir tas gyventojų grupes, kurių verslumo galimybės iki galo neišnaudotos, visų pirma moteris (jos sudaro tik 29 proc. Europos verslininkų). Socialiniam verslumui skatinti 2016 m. priimtoje Europos Komisijos socialinio verslumo grupės (GECES) ataskaitoje⁴⁶ pasiūlyta specialių veiksmų.

⁴⁰ 1997 m. gruodžio 15 d. Tarybos direktyva 97/81/EB dėl Bendrojo susitarimo dėl darbo ne visą darbo dieną, kurį sudarė Europos pramonės ir darbdavių konfederacijų sąjunga (UNICE), Europos įmonių, kuriose dalyvauja valstybė, centras (CEEP) ir Europos profesinių sąjungų konfederacija (ETUC), OL L 14, 1998 1 20, p. 9.

⁴¹ 1999 m. birželio 28 d. Tarybos direktyva 1999/70/EB dėl Europos profesinių sąjungų konfederacijos (ETUC), Europos pramonės ir darbdavių konfederacijų sąjungos (UNICE) ir Europos įmonių, kuriose dalyvauja valstybė, centro (CEEP) bendrojo susitarimo dėl darbo pagal terminuotą darbo sutartį, OL L 175, 1999 7 10, p. 43.

⁴² 2008 m. lapkričio 19 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2008/104/EB dėl darbo per laikinojo įdarbinimo įmones, OL L 327, 2008 12 5, p. 9.

⁴³ 1991 m. spalio 14 d. Tarybos direktyva 91/533/EEB dėl darbdavio pareigos informuoti darbuotojus apie galiojančias sutarties arba darbo santykių sąlygas, OL L 288, 1991 10 18, p. 32.

⁴⁴ Šiuo klausimu žr. 2016 m. birželio 2 d. komunikatą „Europos bendro vartojimo ekonomikos darbotvarkė“, COM(2016) 356 *final*,

⁴⁵ Komisijos komunikatas dėl veiksmų plano „Verslumas 2020“, COM(2012) 795 *final*, 2013 m. sausio 9 d.

⁴⁶ http://ec.europa.eu/growth/sectors/social-economy/enterprises/expert-groups_en

Sąžiningomis sąlygomis didinti savanorišką geografinį ir profesinį darbuotojų judumą siekia tiek Europos valstybinių užimtumo tarnybų tinklas (VUT), įsteigtas Europos Parlamento ir Tarybos sprendimu Nr. 573/2014/ES, tiek EURES tinklas, įsteigtas 2016 m. balandžio 13 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentu (ES) 2016/589 dėl Europos užimtumo tarnybų tinklo (EURES) darbuotojų galimybių naudotis judumo skatinimo paslaugomis ir geresnės darbo rinkų integracijos.

Tačiau kalbant apie aukštos kvalifikacijos trečiųjų šalių piliečius, 2009 m. gegužės 25 d. Tarybos direktyva 2009/50/EB dėl trečiųjų šalių piliečių atvykimo ir apsigyvenimo sąlygų siekiant dirbti aukštos kvalifikacijos darbą⁴⁷ jų profesinis judumas pirmuosius dvejus teisėto darbo valstybėje narėje metus yra apribotas vadovaujantis Bendrijos pirmenybės principu ir siekiant išvengti piktnaudžiavimo.

2. Europos socialinių teisių ramsčio taikymo sritis ir jame įtvirtintos naujos nuostatos

Ramstyje atsižvelgiama į kintančio darbo pasaulio ir naujų darbo formų keliamus iššūkius, skatinama darbo santykių įvairovė, verslumas, ir savarankiškas darbas, ir kartu nustatomos apsaugos priemonės, užkertančios kelią piktnaudžiavimu darbo santykiais, kuriuose gali būti suteikiamos per mažos garantijos, ir tam tikros garantijos, užtikrinančios, kad darbuotojai visais savo karjeros etapais turėtų galimybę mokytis ir naudotis socialine apsauga.

Ramstyje išplėsta vienodo požiūrio garantijos taikymo sritis – be trijų darbo santykių formų (darbo ne visą darbo dieną, terminuoto darbo, darbo per laikinojo įdarbinimo įmones), numatytų Sąjungos *acquis*, vienodo požiūrio principas taip pat bus taikomas visiems darbuotojams, nesvarbu, kokios rūšies yra jų darbo santykiai. Be to, jame pabrėžiama parama perėjimui prie neterminuotų darbo santykių.

Ramstyje pripažįstama, kad darbdaviams būtinas tam tikras lankstumas, leidžiantis prisitaikyti prie ekonominės aplinkos pokyčių. Šiuo tikslu gali būti, pavyzdžiui, numatytas nevienodas požiūris dėl objektyvių priežasčių arba darbo sąlygų pakoregavimas siekiant išvengti didelio užimtumo lygio smukimo sunkiais laikotarpiais. Tokie pakeitimai negali būti daromi vienašališkai – jie turi būti apibrėžti laikantis galiojančių teisės aktų ir kolektyvinių sutarčių.

Išplėsta vienodo požiūrio principo materialinė taikymo sritis – pagal jį taip pat bus užtikrinama galimybė naudotis socialine apsauga ir mokytis. Pagal šį principą užtikrinamas vienodas požiūris naudojantis įstatymais nustatyta socialine apsauga. Pagal esamas Sąjungos teisės nuostatas (dėl darbo ne visą darbo dieną ir darbo pagal terminuotas sutartis) darbdaviai privalo sudaryti geras galimybes mokytis. Šis principas apima daugiau – pagal jį sudarant galimybes mokytis *būtina* laikytis vienodo požiūrio.

⁴⁷ 2009 m. gegužės 25 d. Tarybos direktyva 2009/50/EB dėl trečiųjų šalių piliečių atvykimo ir apsigyvenimo sąlygų siekiant dirbti aukštos kvalifikacijos darbą, OL L 155, 2009 6 18, p. 17.

Tačiau vienodo požiūrio reikalavimo ne visuomet pakanka siekiant išvengti mažų garantijų darbo, ypač kai tas pats darbdavys naudoja tik nestandartines įdarbinimo formas. Todėl šiuo principu aiškiai nustatomas draudimas piktnaudžiauti. Tiek draudimas piktnaudžiauti darbo santykiais, kuriuose suteikiamos per mažos garantijos, tiek draudimas taikyti nepagrįstai ilgus bandomuosius laikotarpius, yra naujos nuostatos, kurių nebuvo dabartiniame Sąjungos *acquis*. Šia prasme prevencinės priemonės gali apimti diferencijuotą darbo santykių apmokestinimą, kuris gali skatinti per mažas garantijas arba progresyvosios (*bonus malus*) sistemos socialinio draudimo įmokų srityje nustatymą.

Ramstyje pabrėžiama, kad labai svarbu remti naujus verslo modelius, naujoviškas darbo formas, verslumą ir savarankišką darbą. Nauji verslo modeliai apskritai suteikia daugiau galimybių, palengvina įsidarbinimą, suteikia lankstumo darbe ir naujų pajamų šaltinių. Tačiau tokia parama turi būti teikiama su sąlyga, kad bus užtikrinamos kokybiškos darbo sąlygos. Siekiant kuo didesnės tokių inovacijų naudą užimtumui, profesinio judumo skatinimo priemonės gali apimti tiek profesinio mokymo ir persikvalifikavimo galimybes, tiek socialinės apsaugos sistemą, kuri skatina profesines permainas ir sudaro joms geras sąlygas.

3. Įgyvendinimas

a) Ką gali daryti valstybės narės ir socialiniai partneriai

Kiekviena valstybė narė gali skirtingai apibrėžti, ką reiškia jos darbo rinkos saugumo ir lankstumo pusiausvyra. Tačiau tam, kad būtų įgyvendintos ramsčio nuostatos, valstybės narės vis dėl to raginamos ne tik perkelti į nacionalinę teisę ir vykdyti Sąjungos lygmeniu priimtas teisės nuostatas, bet ir užtikrinti, kad jų pačių užimtumo ir socialinės teisės nuostatos leistų tinkamai atsižvelgti į atsirandančias naujas darbo formas.

Sąjungos lygmeniu dėl galimų SESV 153 straipsniu grindžiamų iniciatyvų turi būti konsultuojamasi su socialiniais partneriais, kaip numatyta SESV 154 straipsnyje, ir jie gali prašyti įgyvendinti jų Sąjungos lygmeniu sudarytus susitarimus, kaip numatyta SESV 155 straipsnyje. Socialiniai partneriai taip pat gali visoje Sąjungoje kaupti gerą patirtį ir ja dalytis. Nacionaliniu lygmeniu socialiniai partneriai gali padėti įgyvendinti šį principą rengdami kolektyvines derybas arba dalyvaudami formuojant ir įgyvendinant atitinkamas politikos priemones.

b) Neseniai priimtos arba tęsiamos ankstesnės ES lygmens iniciatyvos

Paskelbusi Europos socialinių teisių ramstį Komisija taip pat pradeda konsultacijas su socialiniais partneriais dėl Direktyvos 91/533/EEB (Direktyva dėl rašytinės pažymos)⁴⁸ peržiūros pirmąjį etapą. Per šias konsultacijas su socialiniais partneriais bus tariamasi, ar reikia svarių šios direktyvos pakeitimų, kuriais būtų nustatyti bet kokiems darbo santykiams taikytini būtiniausi standartai ir uždraustas piktnaudžiavimas.

⁴⁸ C(2017) 2611.

Kartu su Europos socialinių teisių ramsčiu Komisija pristato pirmąjį konsultacijų su socialiniais partneriais etapą dėl iniciatyvos „Galimybė naudotis socialine apsauga“⁴⁹, kad būtų sprendžiamos problemos dėl skirtingų galimybių naudotis socialine apsauga darbuotojams, kurie dirba pagal standartinius darbo santykius, asmenims, dirbantiems pagal nestandartines darbo sutartis bei asmenims, dirbantiems pagal įvairias savarankiško darbo formas. Siekiant palengvinti profesinį judumą, per konsultacijas taip pat bus aptartos galimybės naudotis užimtumo tarnybų paslaugomis ir mokytis, taip pat socialinės apsaugos ir mokymų teisių perkeliamumas.

2017 m. Komisija užbaigs direktyvų, kuriomis įgyvendinami socialinių partnerių bendrieji susitarimai dėl darbo pagal terminuotas sutartis ir darbo ne visą darbo dieną, REFIT vertinimą.

Europos gyvenimo ir darbo sąlygų gerinimo fondas („Eurofound“), viena iš ES decentralizuotų agentūrų, remia Komisijos, valstybių narių ir socialinių partnerių pastangas darbo sąlygų ir tvarus darbo, struktūrinių pokyčių stebėsenos ir restruktūrizavimo valdymo srityse, atsižvelgdamas į skaitmeninio amžiaus galimybes ir iššūkius.

⁴⁹ C(2017) 2610.

Darbo užmokestis

a) Darbuotojai turi teisę į darbo užmokestį, kuris jiems užtikrintų deramą gyvenimo lygį.

b) Užtikrinamas deramas minimalusis darbo užmokestis, leidžiantis patenkinti darbuotojo ir jo šeimos poreikius atsižvelgiant į nacionalines ekonomines ir socialines sąlygas ir išsaugant galimybes įsidarbinti ir paskatas ieškoti darbo. Užkertamas kelias dirbančiųjų skurdui.

c) Darbo užmokestis visuomet nustatomas skaidriai ir nuspėjamai, paisant nacionalinės praktikos ir socialinių partnerių autonomiškumo.

1. Sąjungos *acquis*

a) Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija

Chartijos 31 straipsniu „Tinkamos ir teisingos darbo sąlygos“ kiekvienam darbuotojui suteikta teisė į saugias, jo sveikatą ir orumą atitinkančias darbo sąlygas.

b) Teisėkūros įgaliojimai ir jų ribos

SESV 153 straipsnio 5 dalyje nustatyta, kad SESV 153 straipsnis netaikomas darbo užmokesčiui.

Pagal SESV 145 straipsnį Sąjunga ir valstybės narės ir veikia siekdamos plėtoti suderintą užimtumo strategiją. Pagal SESV 147 straipsnį siekti didelio užimtumo Sąjunga padeda skatindama valstybių narių bendradarbiavimą bei remdama, o prireikus ir papildydama, jų veiklą. Taip veikiant gerbiama valstybių narių kompetencija.

c) Esamos priemonės

Sąjunga ir jos valstybės narės kartu vykdo Europos užimtumo strategiją, be kita ko, stebi, kaip kinta darbo užmokestis ir minimalusis darbo užmokestis ir kaip veikia atitinkami darbo užmokesčio nustatymo mechanizmai⁵⁰. Vykdamas ekonomikos politikos koordinavimo Europos Sąjungoje procesą pagal SESV 120 ir tolesnius straipsnius taip pat stebimi pokyčiai darbo sąnaudų srityje. Kaip nustatyta SESV 136 straipsnio 1 dalies b punkte, ekonominės politikos rekomendacijos, kuriose gali būti kalbama ir apie darbo sąnaudų stebėjimą, taip pat skirtos euro zonai⁵¹. Vykdamas stebėjimą pagal 2011 m. lapkričio 16 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentą (ES) Nr. 1176/2011 dėl makroekonominių disbalansų prevencijos ir naikinimo⁵², taip pat stebimi konkurencingumo srities, įskaitant darbo sąnaudas, pokyčiai.

2016 m. rugsėjo 20 d. Tarybos rekomencijoje dėl nacionalinių produktyvumo tarybų įsteigimo⁵³ pagal ją įsteigtoms taryboms rekomenduojama atsižvelgiant į nacionalinius ypatumus ir nustatytą

⁵⁰ Žr., pavyzdžiui, 2015 m. spalio 5 d. Tarybos sprendimą (ES) 2015/1848 dėl valstybių narių užimtumo politikos gairių 2015 m., OL L 268, 2015 10 15, p. 28.

⁵¹ Žr., pavyzdžiui, 2017 m. kovo 21 d. Tarybos rekomenciją dėl euro zonos ekonominės politikos. OL C 92, 2017 3 24, p. 1.

⁵² OL L 306, 2011 11 23, p. 25.

⁵³ 2016 m. rugsėjo 20 d. Tarybos rekomencija dėl nacionalinių produktyvumo tarybų įsteigimo, OL C 349, 2016 9 24, p. 1.

praktiką analizuoti tendencijas ir politiką, kurios gali daryti poveikį produktyvumui ir konkurencingumui, be kita ko, palyginus su pasauliniais konkurentais.

2008 m. spalio 3 d. Komisijos rekomendacijoje 2008/867/EB⁵⁴ nustatyta integruota visapusiška iš darbo rinkos išstumtų asmenų aktyvios įtraukties strategija, pagal kurią skatinama užtikrinti kokybišką užimtumą, visų pirma darbo užmokesčio ir išmokų srityje, kad būtų užkirstas kelias dirbančiųjų skurdui.

2. Europos socialinių teisių ramsčio taikymo sritis ir jame įtvirtintos naujos nuostatos

Ramstyje nustatyta visų darbuotojų teisė į darbo užmokestį, užtikrinantį deramą gyvenimo lygį. Panašios teisės jau yra nustatytos 1989 m. Bendrijos darbuotojų pagrindinių socialinių teisių chartijoje⁵⁵ – tai vienas iš šaltinių, kuriais remiamasi SESV X antraštinėje dalyje „Socialinė politika“ ir (peržiūrėtoje) Europos socialinėje chartijoje.

Ramstyje numatomas toks minimaliojo darbo užmokesčio lygis, kuris atitiktų tiek darbuotojų ir jų šeimų poreikius, tiek socialinius veiksnius, kaip antai gyvenimo lygio kitimą, taip pat ekonominius veiksnius, kurie gali apimti produktyvumo lygį. Ramstyje pripažįstama, kad minimalusis darbo užmokestis atlieka svarbų vaidmenį kovojant su skurdu, nes padeda išvengti nesąžiningų darbo santykių. Taip siekiama padidinti skurdžiai gyvenančių šeimų pajamas ir suteikti sąžiningą atlyginimą už darbą tiems, kurių darbo užmokestis yra mažiausias, kartu didinant paskatas dirbti. Kitos galimos priemonės – mažinti mažai uždirbančiųjų ir jų šeimų mokesčių našta ir papildyti pajamas iš darbo veiksmingomis socialinėmis išmokomis.

Ramstyje nustatytas reikalavimas, kad darbo užmokestis visuomet turi būti nustatytas *skaidriai ir nuspėjamai*, visapusiškai atsižvelgiant į nacionalinę praktiką, visų pirma susijusią su socialinių partnerių teise į kolektyvines derybas ir jų autonomiškumu. Daugelyje valstybių narių taikomas įstatymais nustatytas minimalusis darbo užmokestis. Tai reguliavimo priemonė, visiems darbuotojams garantuojanti teisiškai privalomą vienodą minimalųjį darbo užmokestį. Keliose valstybėse narėse nėra įstatymais nustatyto minimaliojo darbo užmokesčio, todėl taikomi skirtingi minimumai, nustatyti socialinių partnerių, dažniausiai sektorių lygmens, kolektyvinėse sutartyse. Ramstyje ši praktikos įvairovė nėra vertinama kritiškai, ir jame pripažįstamas socialinių partnerių autonomiškumas. Šiuo atveju *skaidrumo* reikalavimas reiškia, kad nustatant minimalųjį darbo užmokestį turi būti laikomasi nusistovėjusių konsultavimosi procedūrų, leidžiančių pasiekti bendrą kompetentingų nacionalinių institucijų ir socialinių partnerių sutarimą, o tam tikrais atvejais atsižvelgti į kitų suinteresuotųjų subjektų ir nepriklausomų ekspertų nuomonę. Be to, ramstyje raginama užtikrinti sprendimų dėl darbo užmokesčio *nuspėjamumą*, pavyzdžiui, nustatant taisykles, kaip antai dėl minimaliojo darbo užmokesčio priderinimo prie pragyvenimo išlaidų.

⁵⁴ OL L 307, 2008 11 18, p. 11.

⁵⁵ Bendrijos darbuotojų pagrindinių socialinių teisių chartija, 1989 m. gruodžio 9 d.

3. Įgyvendinimas

a) Ką gali daryti valstybės narės ir socialiniai partneriai

Valstybės narės ir socialiniai partneriai atsako už darbo užmokesčio ir minimaliojo darbo užmokesčio raidos nustatymą vadovaujantis nacionaline praktika ir kolektyvinių derybų bei minimaliojo darbo užmokesčio nustatymo sistemomis. Jos raginamos įgyvendinti ramsčio nuostatas taikant skaidrius minimaliojo darbo užmokesčio nustatymo mechanizmus ir veiksmingas kolektyvines derybas nacionaliniu, sektorių ir įmonių lygmenimis, taip pat imantis papildomų priemonių, kuriomis užkertamas kelias dirbančiųjų skurdui.

Be to, valstybės narės gali, jei to dar nėra padariusios, ratifikuoti ir pradėti taikyti TDO Konvenciją Nr. 131 dėl minimalaus darbo užmokesčio nustatymo ir Konvenciją Nr. 154 dėl kolektyvinių derybų skatinimo.

Sąjungos lygmeniu dėl galimų SESV 153 straipsniu grindžiamų iniciatyvų turi būti konsultuojamasi su socialiniais partneriais, kaip numatyta SESV 154 straipsnyje, ir jie gali prašyti įgyvendinti jų Sąjungos lygmeniu sudarytus susitarimus, kaip numatyta SESV 155 straipsnyje. Socialiniai partneriai taip pat gali visoje Sąjungoje kaupti gerą patirtį ir ja dalytis. Nacionaliniu lygmeniu socialiniai partneriai gali padėti įgyvendinti ramstį rengdami kolektyvines derybas arba dalyvaudami formuojant ir įgyvendinant atitinkamas politikos priemones.

b) Neseniai priimtos arba tęsiamos ankstesnės ES lygmens iniciatyvos

Minimalusis darbo užmokestis ir kitos dirbančiųjų skurdo prevencijos priemonės, taip pat bendresni darbo užmokesčio kitimo klausimai aptariami konkrečioms šalims skirtose rekomendacijose, kurios teikiamos vykdam Europos semestro procesą.

Informavimas apie įdarbinimo sąlygas ir apsauga atleidimo atveju

a) Įdarbinimo pradžioje darbuotojai turi teisę būti raštu informuoti apie su darbo santykiais susijusias jų teises ir pareigas, be kita ko, apie bandomąjį laikotarpį.

b) Prieš atleidžiami darbuotojai turi teisę būti informuoti apie atleidimo priežastis ir teisę į pakankamo ilgio įspėjimo laikotarpį. Jie turi teisę pasinaudoti veiksminga ir nešališka ginčų sprendimo sistema, o nepagrįsto atleidimo atveju – teisę į teisminę gynybą, įskaitant tinkamą kompensaciją.

1. Sąjungos *acquis*

a) Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija

Chartijos 27 straipsnyje nustatyta, kad pagal Sąjungos teisę ir nacionalinės teisės aktų nuostatas bei praktiką nustatytais atvejais ir sąlygomis kiekvienas darbuotojas turi teisę į informaciją ir konsultavimąsi laiku ir tinkamu lygmeniu. Chartijos 30 straipsnyje nustatyta kiekvieno darbuotojo teisė į apsaugą pagal Sąjungos teisę ir nacionalinius teisės aktus bei praktiką nepagrįsto atleidimo iš darbo atveju. Chartijos 47 straipsnyje nustatyta, kad kiekvienas asmuo, kurio teisės ir laisvės, garantuojamos Sąjungos teisės, yra pažeistos, turi teisę į veiksmingą jų gynybą.

b) Teisėkūros įgaliojimai ir jų ribos

Pagal Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo (SESV) 153 straipsnio 2 dalį Sąjunga gali priimti priemones, kuriomis remiama ir papildoma valstybių narių veikla darbo sąlygų, darbuotojų apsaugos nutraukus jų darbo sutartį ir darbuotojų informavimo bei konsultavimosi su jais srityse. Pagal SESV 153 straipsnį priimtose direktyvose vengiama nustatyti administracinius, finansinius ir teisinius apribojimus, galinčius varžyti mažųjų ir vidutinių įmonių kūrimą ir plėtojimą.

c) Esamos priemonės

Tarybos direktyva 91/533/EEB⁵⁶ (Direktyva dėl rašytinės pažymos) darbuotojams suteikta teisė ne vėliau kaip per du mėnesius nuo įsadarbinimo gauti rašytinę informaciją apie svarbiausius darbo santykių aspektus. Joje nenumatyta konkrečių įpareigojimų, susijusių su bandomaisiais laikotarpiais. Pagal Direktyvą dėl rašytinės pažymos darbdavys privalo informuoti darbuotoją apie įspėjimo terminų trukmę sutarties arba darbo santykių nutraukimo atveju arba, jei pateikiant informaciją to nurodyti neįmanoma, apie tokių įspėjimo terminų nustatymo metodą.

Direktyvoje 2001/23/EB⁵⁷, kurioje aptariamos darbuotojų teisės įmonių perdavimo atveju, nustatyta, kad įmonės perdavimas pats savaime nėra pagrindas, kuriuo remiantis galima atleisti iš darbo.

⁵⁶ 1991 m. spalio 14 d. Tarybos direktyva 91/533/EEB dėl darbdavio pareigos informuoti darbuotojus apie galiojančias sutarties arba darbo santykių sąlygas, OL L 288, 1991 10 18, p. 32.

⁵⁷ 2001 m. kovo 12 d. Tarybos direktyva 2001/23/EB dėl valstybių narių įstatymų, skirtų darbuotojų teisių apsaugai įmonių, verslo arba įmonių ar verslo dalių perdavimo atveju, suderinimo, OL L 82, 2001 3 22, p. 6.

Tarybos direktyvoje 92/85/EEB dėl motinystės apsaugos⁵⁸ ir patikslintame socialinių partnerių (BUSINESSEUROPE, UEAPME, CEEP ir ETUC) sudarytame Bendrajame susitarime dėl vaiko priežiūros atostogų, pridėtame prie Tarybos direktyvos 2010/18/ES⁵⁹, nustatyta speciali apsauga nuo atleidimo, atitinkamai taikoma moterims nėštumo laikotarpiu ir tėvams, išėjusiems tėvystės ar įvaikinimo atostogų. Tarybos direktyva 2000/78/EB⁶⁰ (Užimtumo lygybės direktyva) dėl vienodo požiūrio užimtumo ir profesinėje srityje nustatyta darbuotojų apsauga tuomet, kai vykdoma diskriminacija uždraustu pagrindu, įskaitant viktimizaciją. Apsauga nuo atleidimo iš darbo ir nepalankių sąlygų taikymo ES teisėje užtikrinama pagal Darbo ne visą darbo laiką direktyvą⁶¹, Lyčių lygybės direktyvą⁶², Direktyvą dėl vienodo požiūrio į savarankiškai dirbančius vyrus ir moteris⁶³ ir Vaiko priežiūros atostogų direktyvą⁶⁴; ją dar sustiprina ES Teisingumo Teismo praktika.

Tarybos direktyvoje 98/59/EB⁶⁵ dėl kolektyvinio atleidimo iš darbo nustatyta, kad prieš kolektyvinį atleidimą darbdaviai turi pranešti apie tai darbuotojų atstovams ir su jais pasikonsultuoti, taip pat informuoti valdžios institucijas.

2014 m. kovo 10 d. Tarybos rekomendacija dėl stažuočių kokybės sistemos⁶⁶ siekiama gerinti mokomosios praktikos kokybę – joje nustatyti kokybės vertinimo elementai, kuriuos galima tiesiogiai perkelti į nacionalinės teisės aktus arba socialinių partnerių susitarimus. Jie visų pirma susiję su mokymosi turiniu, darbo sąlygomis ir skaidrumu nustatant finansines sąlygas ir priėmimo į darbą praktiką.

2. Europos socialinių teisių ramsčio taikymo sritis ir jame įtvirtintos naujos nuostatos

⁵⁸ 1992 m. spalio 19 d. Tarybos direktyva 92/85/EEB dėl priemonių, skirtų skatinti, kad būtų užtikrinta geresnė nėščių ir neseniai pagimdžiusių arba maitinančių krūtimi darbuotojų sauga ir sveikata, nustatymo, OL L 348, 1992 11 28, p. 1.

⁵⁹ 2010 m. kovo 8 d. Tarybos direktyva 2010/18/ES, įgyvendinanti patikslintą BUSINESSEUROPE, UEAPME, CEEP ir ETUC sudarytą Bendrąjį susitarimą dėl vaiko priežiūros atostogų, OL L 68, 2010 3 18, p. 13.

⁶⁰ Speciali apsauga nuo nesąžiningo atleidimo numatyta ir kitose ES direktyvose dėl kovos su diskriminacija (kaip antai Direktyvoje 2006/54/EB ar Direktyvoje 2000/43/EB).

⁶¹ 1997 m. gruodžio 15 d. Tarybos direktyva 97/81/EB dėl Bendrojo susitarimo dėl darbo ne visą darbo dieną, kurį sudarė Europos pramonės ir darbdavių konfederacijų sąjunga (UNICE), Europos įmonių, kuriose dalyvauja valstybė, centras (CEEP) ir Europos profesinių sąjungų konfederacija (ETUC), OL L 14, 1998 1 20, p. 9.

⁶² 2006 m. liepos 5 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2006/54/EB dėl moterų ir vyrų lygių galimybių ir vienodo požiūrio į moteris ir vyrus užimtumo bei profesinės veiklos srityje principo įgyvendinimo (nauja redakcija), OL L 204, 2006 7 26, p. 23.

⁶³ 2010 m. liepos 7 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2010/41/ES dėl vienodo požiūrio į savarankiškai dirbančius vyrus ir moteris principo taikymo, OL L 180, 2010 7 15, p. 1.

⁶⁴ 2010 m. kovo 8 d. Tarybos direktyva 2010/18/ES, įgyvendinanti patikslintą BUSINESSEUROPE, UEAPME, CEEP ir ETUC sudarytą Bendrąjį susitarimą dėl vaiko priežiūros atostogų, ir panaikinanti Direktyvą 96/34/EB, OL L 68, 2010 3 18, p. 13.

⁶⁵ Tarybos direktyva 98/59/EB dėl valstybių narių įstatymų, susijusių su kolektyviniu atleidimu iš darbo, suderinimo, OL L 225, 1998 8 12, p. 16.

⁶⁶ 2014 m. kovo 10 d. Tarybos rekomendacija dėl stažuočių kokybės sistemos, OL C 88, 2014 3 27, p. 1.

Ramstyje nustatyta, kad raštiška informacija apie darbo sąlygas darbuotojui turi būti pateikta darbo santykių *pradžioje*, o ne per du mėnesius, kaip nustatyta dabar galiojančioje Direktyvoje dėl rašytinės pažymos. Kadangi daugeliu atvejų bandomieji laikotarpiai yra svarbi darbo santykių dalis, ramstyje numatyta naujų informavimo apie juos prievolių. Dėl šių pakeitimų pagerės tiek darbdavių, tiek darbuotojų žinios apie teises. Jie taip pat turėtų padėti mažinti nedeklaruojamo darbo apimtį.

Be to, ramstis apima daugiau nei dabartinis *acquis* – jame nustatytos naujos procesinės ir materialinės apsaugos priemonės, taikytinos darbuotojams atleidimo atveju. Turėtų būti pateiktas tinkamas pagrindimas ir laikomasi deramo įspėjimo laikotarpio. Be to, ramstyje nustatyta, kad darbuotojams turi būti sudaryta galimybė pasinaudoti veiksmingomis ir nešališkomis ginčų sprendimo procedūromis. Tai gali būti arbitražas, tarpininkavimas ar taikinimas. Be to, ramsčiu nustatyta teisė apginti savo teises nepagrįsto atleidimo atveju, pavyzdžiui, reikalaujant grąžinti į darbą arba skirti piniginę kompensaciją. Nepagrįstu atleidimu laikomas atleidimas pažeidžiant atitinkamiems darbo santykiams taikytinas taisykles.

3. Įgyvendinimas

a) Ką gali daryti valstybės narės ir socialiniai partneriai

Valstybės narės atsako už Sąjungos lygmeniu priimtų teisės nuostatų perkėlimą į nacionalinę teisę ir jų vykdymo užtikrinimą. Kadangi pirmiau nurodytomis Sąjungos teisės nuostatomis nustatomi tik būtinausi standartai, siekiant įgyvendinti ramstį valstybės narės raginamos nustatyti išsamesnius reikalavimus.

Be to, valstybės narės gali, jei to dar nėra padariusios, ratifikuoti ir pradėti taikyti TDO konvencijas, kaip antai Konvenciją Nr. 122 dėl užimtumo politikos, Konvenciją Nr. 144 dėl trišalių konsultacijų, Konvenciją Nr. 135 dėl darbuotojų atstovų ir Konvenciją Nr. 154 dėl kolektyvinių derybų skatinimo.

Sąjungos lygmeniu dėl galimų SESV 153 straipsniu grindžiamų iniciatyvų turi būti konsultuojamasi su socialiniais partneriais, kaip numatyta SESV 154 straipsnyje, ir jie gali prašyti įgyvendinti jų Sąjungos lygmeniu sudarytus susitarimus, kaip numatyta SESV 155 straipsnyje. Socialiniai partneriai taip pat gali visoje Sąjungoje kaupti gerą patirtį ir ja dalytis. Nacionaliniu lygmeniu socialiniai partneriai gali padėti įgyvendinti šį principą rengdami kolektyvines derybas arba dalyvaudami formuojant ir įgyvendinant atitinkamas politikos priemones.

b) Neseniai priimtos arba tęsiamos ankstesnės ES lygmens iniciatyvos

Paskelbusi Europos socialinių teisių ramstį Komisija taip pat pradeda konsultacijų su socialiniais partneriais dėl Direktyvos dėl rašytinės pažymos⁶⁷ peržiūros pirmąjį etapą, kuriame bus aptarta direktyvos taikymo sritis ir informacinio paketo, įskaitant nuostatas dėl bandomojo laikotarpio, išplėtimas. Per šias konsultacijas su socialiniais partneriais bus tariamasi, ar reikia svarių šios direktyvos pakeitimų, kuriais būtų nustatytos kiekvienai darbų santykių rūšiai taikytinos būtinausios darbuotojų teisės.

⁶⁷ C(2017) 2611.

Socialinis dialogas ir darbuotojų įtraukimas

a) Ekonominės, užimtumo ir socialinės politikos formavimo ir įgyvendinimo klausimais, atsižvelgiant į nacionalinę praktiką, konsultuojamasi su socialiniais partneriais. Laikantis socialinių partnerių autonomiškumo principo ir teisės imtis kolektyvinių veiksmų jie skatinami svarbiais klausimais derėtis ir sudaryti kolektyvinius susitarimus. Prireikus socialinių partnerių sudaryti tarpusavio susitarimai įgyvendinami Sąjungos ir jos valstybių narių lygmeniu.

b) Darbuotojai arba jų atstovai turi teisę į tai, kad jiems svarbiais klausimais, visų pirma dėl perkėlimo, įmonių restruktūrizavimo ir susijungimo, taip pat dėl kolektyvinio atleidimo iš darbo, su jais būtų laiku konsultuojamasi ir apie juos informuojama.

c) Skatinama padėti didinti socialinių partnerių gebėjimus skatinti socialinį dialogą.

1. Sąjungos *acquis*

a) Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija

Chartijos 28 straipsnyje nustatyta, kad darbuotojai ir darbdaviai arba atitinkamos jų organizacijos pagal Sąjungos teisę ir nacionalinius teisės aktus bei praktiką turi teisę derėtis ir atitinkamu lygiu sudaryti kolektyvinius susitarimus, o interesų konflikto atveju imtis kolektyvinių veiksmų, įskaitant streikus, savo interesams apginti. Chartijos 27 straipsnyje nustatyta, kad pagal Sąjungos teisę ir nacionalinės teisės aktų nuostatas bei praktiką nustatytais atvejais ir sąlygomis kiekvienas darbuotojas turi teisę į informaciją ir konsultavimąsi laiku ir tinkamu lygmeniu.

b) Teisėkūros įgaliojimai ir jų ribos

Administracijos ir darbuotojų dialogo skatinimas Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo (SESV) 151 straipsnyje įtvirtintas kaip bendras Sąjungos ir jos valstybių narių tikslas. Pagal SESV 153 straipsnio 2 dalį Sąjunga gali priimti priemones, kuriomis remiama ir papildoma valstybių narių veikla darbuotojų informavimo ir konsultavimosi su jais bei darbuotojų ir darbdavių interesų atstovavimo ir bendro gynimo, įskaitant bendrą sprendimą, srityse. SESV 153 straipsniu suteikti įgaliojimai netaikomi darbo užmokesčiui, teisei jungtis į asociacijas, teisei streikuoti arba teisei imtis lokautų. Pagal SESV 153 straipsnį priimtose direktyvose vengiama nustatyti administracinius, finansinius ir teisinius apribojimus, galinčius varžyti mažųjų ir vidutinių įmonių kūrimą ir plėtojimą.

c) Esamos priemonės

Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2002/14/EB⁶⁸ dėl darbuotojų informavimo ir konsultavimosi su jais (Informavimo ir konsultavimosi direktyva) tikslas – užtikrinti darbuotojų įsitraukimą prieš vadovybei priimant sprendimus, ypač tais atvejais, kai numatomas restruktūrizavimas. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2009/38/EB dėl Europos darbo tarybos steigimo⁶⁹ atsižvelgiama į tinkamų informavimo ir konsultavimosi procesų poreikio ES masto įmonėse problemą, įsteigiant Europos darbo tarybas, kurių paskirtis – spręsti tarpvalstybinio pobūdžio problemas, galinčias turėti įtakos darbuotojams. Tarybos direktyvos 98/59/EB dėl kolektyvinių atleidimų iš darbo⁷⁰ ir Tarybos direktyvos 2001/23/EB dėl įmonių perdavimo⁷¹ nuostatomis ne tik užtikrinama, kad darbuotojų atstovai būtų informuojami ir kad būtų konsultuojamasi su jais; pvz., pastarąją direktyva užtikrinama, kad darbuotojų teisės būtų išsaugotos ir tada, kai verslas perduodamas iš vieno darbdavio kitam.

Pokyčiams ir restruktūrizavimui numatyti skirta ES kokybės sistema⁷² skatina darbdaviams, darbuotojams, socialiniams partneriams ir viešosios valdžios institucijoms skirtus principus ir gerą patirtį, susijusius su pokyčių numatymu ir restruktūrizacijos procesų valdymu.

ES socialinių partnerių, Europos Sąjungos Tarybai pirmininkaujančios valstybės narės ir Komisijos pasirašytame bendrame pareiškime „Nauja intensyvaus socialinio dialogo pradžia“ dar kartą pabrėžta, kaip svarbu gerinti nacionalinių socialinių partnerių gebėjimus, labiau įtraukti socialinius partnerius į ES politikos formavimo ir teisėkūros procesą ir įsipareigoti skatinti tarpšakinį ir sektorinį socialinį dialogą ir visais lygmenimis atsižvelgti į jo rezultatus.

2. Europos socialinių teisių ramsčio taikymo sritis ir jame įtvirtintos naujos nuostatos

Ramstyje nustatoma socialinių partnerių teisė dalyvauti rengiant ir įgyvendinant užimtumo ir socialinę politiką; juo, atsižvelgiant į nacionalinių sistemų įvairovę, remiama, kad socialiniai partneriai labiau įsitrauktų į politikos ir teisėkūros procesus⁷³. Norint jį įgyvendinti, Sąjungos ir nacionaliniu lygmeniu reikia nustatyti tinkamą institucinę ar teisinę sistemą, socialiniams partneriams suteikiant vaidmenį ne tik konsultuojantis ir rengiant atitinkamus teisės aktus bei politikos priemones, bet ir juos įgyvendinant ir vykdant.

⁶⁸ 2002 m. kovo 11 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2002/14/EB dėl bendros darbuotojų informavimo ir konsultavimosi su jais sistemos sukūrimo Europos bendrijoje, OL L 80, 2002 3 23, p. 29.

⁶⁹ OL L 122, 2009 5 16, p. 28.

⁷⁰ 1998 m. liepos 20 d. Tarybos direktyva 98/59/EB dėl valstybių narių įstatymų, susijusių su kolektyviniu atleidimu iš darbo, suderinimo, OL L 225, 1998 8 12, p. 16.

⁷¹ 2001 m. kovo 12 d. Tarybos direktyva 2001/23/EB dėl valstybių narių įstatymų, skirtų darbuotojų teisių apsaugai įmonių, verslo arba įmonių ar verslo dalių perdavimo atveju, suderinimo, OL L 82, 2001 3 22, p. 16.

⁷² Komisijos komunikatas „Pokyčiams ir restruktūrizavimui numatyti skirta ES kokybės sistema“, COM (2013) 0882 *final*, 2013 12 13.

⁷³ Nauja socialinio dialogo pradžia, Europos Sąjungos Tarybai pirmininkaujančios valstybės narės, Europos Komisijos ir Europos socialinių partnerių deklaracija, 2016 m. birželio 16 d.

Ramstis visiems visų sektorių darbuotojams suteikia teisę į tai, kad jiems svarbiais klausimais, pvz., dėl perkėlimo, įmonių restruktūrizavimo ir susijungimo, taip pat dėl kolektyvinio atleidimo iš darbo, su jais būtų konsultuojamasi ir apie juos informuojama tiesiogiai arba per jų atstovus. Juo užtikrinama daugiau, nei dabartiniame Sąjungos *acquis*, kadangi jis taikomas nepriklausomai nuo darbuotojų skaičiaus, jo materialinė taikymo sritis apima ir restruktūrizavimą, ir įmonių susijungimą, juo nustatoma ne tik teisė gauti informaciją, bet ir tai, kad būtų konsultuojamasi dėl visų tokių įmonės veiksmų; o tai reiškia keitimąsi nuomonėmis ir nuoseklų dialogą su darbdaviu. Be to, 8b principas taikomas dėl visų darbuotojams aktualių klausimų, o šiuo metu galiojančios direktyvos apima tik ribotą skaičių klausimų, kurių atveju reikia pradėti informavimo ir konsultavimo procesus. Jame kalbama apie „jiems svarbius klausimus, visų pirma perkėlimo, įmonių restruktūrizavimo ir susijungimo, taip pat dėl kolektyvinio atleidimo iš darbo“ ir tuo jis apima daugiau nei chartijos 27 straipsnis, kuriame numatyta teisė į informaciją ir konsultavimąsi „pagal Sąjungos teisę ir nacionalinės teisės aktų nuostatas ir praktiką nustatytais atvejais“.

Nors gebėjimų stiprinimas visų pirma yra procesas „iš apačios į viršų“, priklausantis nuo pačių socialinių partnerių valios ir pastangų, ramsčio nuostatos pabrėžia, kad socialinių partnerių pastangas gali papildyti viešosios valdžios institucijos, tuo pačiu metu gerbdamos socialinių partnerių autonomiškumą. Gebėjimų stiprinimas išreiškia didėjantį socialinių partnerių reprezentatyvumą ir jų stipresnius praktinius, analitinius ir teisinius gebėjimus dalyvauti kolektyvinėse derybose ir prisidėti prie politikos formavimo. Šios paramos forma gali būti tinkamos institucinės ir (arba) teisinės nustatymas, aiškiai apibrėžus socialinių partnerių vaidmenį formuojant politiką ir teikiant finansinę paramą.

3. Įgyvendinimas

a) Ką gali daryti valstybės narės ir socialiniai partneriai

Išlaikydamos pagarbą socialinių partnerių autonomiškumui, valstybės narės raginamos įtraukti socialinius partnerius rengiant ir įgyvendinant atitinkamas reformas ir politikos priemones ir jiems padėti nacionaliniu lygmeniu gerinti socialinio dialogo ir darbo santykių veikimą ir efektyvumą. Valstybės narės taip pat raginamos skatinti gerąją patirtį, susijusią su darbuotojų ir jų atstovų informavimu ir konsultavimusi su jais.

Socialiniai partneriai taip pat gali visoje Sąjungoje kaupti gerąją patirtį ir ja dalytis. Nacionaliniu lygmeniu socialiniai partneriai gali padėti įgyvendinti šį principą rengdami kolektyvines derybas arba dalyvaudami formuojant ir įgyvendinant atitinkamas politikos priemones.

Socialiniai partneriai gali užtikrinti aktyvesnę profsąjungų ir darbdavių organizacijų narystę ir jų reprezentatyvumą, ypač dėl to, kad jie gali atstovauti savarankiškai dirbantiems asmenims, įvairių rūšių darbo santykius turintiems darbuotojams, jaunimui, migrantams ir moterims, labai mažoms ir mažoms įmonėms, ir formuoti teisinio ir praktinio pobūdžio kompetenciją, reikalingą sudaryti palankesnes sąlygas jų pačių dalyvavimui rengiant ir įgyvendinant užimtumo ir socialinę politiką nacionaliniu ir Sąjungos lygmeniu.

Tarpšakinio lygmens ES socialiniai partneriai dabartinėje 2015–2017 m. darbo programoje įsipareigojo skatinti gebėjimų stiprinimą ir įgyvendinti savo autonominius susitarimus.

b) Neseniai priimtos arba tęsiamos ankstesnės ES lygmens iniciatyvos

Sąjungos lygmeniu dėl galimų SESV 153 straipsniu grindžiamų iniciatyvų turi būti konsultuojamasi su socialiniais partneriais, kaip numatyta SESV 154 straipsnyje, ir jie gali prašyti įgyvendinti jų Sąjungos lygmeniu sudarytus susitarimus, kaip numatyta SESV 155 straipsnyje. Socialiniai partneriai taip pat gali visoje Sąjungoje kaupti gerą patirtį ir ja dalytis.

Trišalis socialinių reikalų aukščiausio lygio susitikimas ir dialogas makroekonomikos klausimais tebėra ypač svarbūs forumai, kuriuose su socialinių partnerių atstovais diskutuojama politiniu lygmeniu.

Tarpšakinio lygmens ES socialiniai partneriai dabartinėje 2015–2017 m. darbo programoje įsipareigojo skatinti gebėjimų stiprinimą ir įgyvendinti savo autonominius susitarimus.

2017 m. Komisija paskelbs Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2009/38/EB dėl Europos darbuotojų Tarybos steigimo arba Bendrijos mastu veikiančių įmonių ir Bendrijos mastu veikiančių įmonių grupių darbuotojų informavimo bei konsultavimo su jais tvarkos nustatymo REFIT įvertinimą. Taip pat ji paskelbs šios direktyvos taikymo gaires, kuriomis siekiama pagerinti jos įgyvendinimą ir padidinti teisinį tikrumą.

2017 m. Komisija pateiks kitoms Sąjungos institucijoms ir socialiniams partneriams ataskaitą apie tai, kaip valstybės narės taiko gerą patirtį, surinktą 2013 m. pagal *Pokyčiams ir restruktūrizavimui numatyti skirtą ES kokybės sistemą*⁷⁴.

Sąjunga toliau skatins valstybių narių investicijas į socialinių partnerių gebėjimų stiprinimą ir tai, kad darbuotojų atstovams būtų teikiama informacija ir su jais būtų konsultuojamasi, atsižvelgiant į nacionalinius teisės aktus, kuriais į nacionalinę teisę perkeltos direktyvos dėl darbuotojų informavimo ir konsultavimo su jais, kolektyvinio atleidimo ir darbo ir dėl Europos darbo tarybų.

⁷⁴ COM(2013) 882.

Profesinio ir asmeninio gyvenimo pusiausvyrą

Tėvai ir priežiūros pareigų turintys asmenys turi teisę į deramas atostogas, lanksčias darbo sąlygas ir galimybę pasinaudoti priežiūros paslaugomis. Moterims ir vyrams sudaromos vienodos galimybės naudotis specialiomis atostogomis, leidžiančiomis atlikti jų priežiūros pareigas, ir skatinama, kad abiejų lyčių asmenys jomis naudotųsi tolygiai.

1. Sąjungos *acquis*

a) Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija

Chartijos 23 straipsnyje nustatyta, kad vyrų ir moterų lygybė turi būti užtikrinta visose srityse, įskaitant užimtumą, darbą ir užmokestį. Lygybės principas neklaido laikytis ar imtis priemonių, numatančių konkrečias lengvatas, padedančias nepakankamai atstovaujamai lyčiai. Chartijos 33 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad siekiant suderinti šeimos gyvenimą ir profesinę veiklą, kiekvienas asmuo turi teisę būti apsaugotas nuo atleidimo iš darbo dėl priežasčių, susijusių su motinyste, taip pat teisę į mokamas motinystės atostogas ir į vaiko priežiūros atostogas gimus vaikui ar įsivaikinus.

b) Teisėkūros įgaliojimai ir jų ribos

Pagal Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo (SESV) 153 straipsnio 2 dalį Sąjunga gali priimti priemones, kuriomis remiama ir papildoma valstybių narių veikla, be kita ko, darbuotojų sveikatos ir saugos, darbo sąlygų bei moterų ir vyrų lygybės, susijusių su galimybėmis darbo rinkoje ir požiūriu darbe, srityse. SESV 157 straipsnio 3 dalyje Sąjungos teisės aktų leidėjai įgaliojami imtis priemonių užtikrinti, kad būtų taikomas moterų ir vyrų lygių galimybių ir vienodo požiūrio užimtumo bei profesinės veiklos principas, taip pat vienodo užmokesčio už vienodą arba vienodos vertės darbą principas. Pagal SESV 153 straipsnį priimtose direktyvose vengiama nustatyti administracinius, finansinius ir teisinius apribojimus, galinčius varžyti mažųjų ir vidutinių įmonių kūrimą ir plėtojimą.

c) Esamos priemonės

Pagal Tarybos direktyvą 92/85/EEB⁷⁵ valstybės narės turi suteikti darbuotojams ne trumpesnes kaip 14 savaičių motinystės atostogas, o jų išmokos turėtų būti bent ne mažesnės už išmokas nedarbingumo dėl ligos atveju. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvoje 2010/41/ES⁷⁶ nustatyta, kad savarankiškai dirbančioms moterims ir savarankiškai dirbančių asmenų sutuoktinėms bei sugyventinėms turi būti suteikta pakankama motinystės pašalpa, kad jos galėtų ne mažiau kaip 14 savaičių sustabdyti profesinę veiklą dėl nėštumo ar motinystės. Patikslintame socialinių partnerių (BUSINESSEUROPE, UEAPME, CEEP ir ETUC) sudarytame Bendrajame susitarime dėl vaiko priežiūros

⁷⁵ 1992 m. spalio 19 d. Tarybos direktyva 92/85/EEB dėl priemonių, skirtų skatinti, kad būtų užtikrinta geresnė nėščių ir neseniai pagimdžiusių arba maitinančių krūtimi darbuotojų sauga ir sveikata, nustatymo, OL L 348, 1992 11 28, p. 1.

⁷⁶ 2010 m. liepos 7 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2010/41/ES dėl vienodo požiūrio į savarankiškai dirbančius vyrus ir moteris principo taikymo, OL L 180, 2010 7 15, p. 1.

atostogų, kuris Sąjungos lygmeniu įgyvendintas Tarybos direktyva 2010/18/ES⁷⁷, abiejų lyčių darbuotojams suteikta individuali teisė į bent keturių mėnesių vaiko priežiūros atostogas ir nustatyta, kad valstybės narės privalo imtis priemonių, kuriomis užtikrinama, kad sugrįžus po vaiko priežiūros atostogų tam tikrą nustatytą laikotarpį darbuotojai galėtų prašyti keisti jų darbo valandas ir darbo modelius. Bendruoju susitarimu dėl darbo ne visą darbo dieną, kurį sudarė Europos pramonės ir darbdavių konfederacijų sąjunga (UNICE), Europos įmonių, kuriose dalyvauja valstybė, centras (CEEP) ir Europos profesinių sąjungų konfederacija (ETUC), įgyvendintu Direktyva 97/81/EB⁷⁸, užtikrinama, kad darbuotojams, dirbantiems ne visą darbo dieną, nebūtų sudaromos prastesnės sąlygos nei darbuotojams, dirbantiems visą darbo dieną, ir nustatyta, kad darbdaviai turėtų išnagrinėti darbuotojų prašymus perkelti iš darbo visą darbo dieną į darbą ne visą darbo dieną arba atvirkščiai.

2. Europos socialinių teisių ramsčio taikymo sritis ir jame įtvirtintos naujos nuostatos

Ramstyje pabrėžiama, kad labai svarbu užtikrinti priežiūros pareigų turinčių asmenų profesinio ir asmeninio gyvenimo pusiausvyrą, ir nustatomos teisės, kurios yra labai svarbios siekiant šios pusiausvyros šiuolaikinėje darbo aplinkoje, kaip antai teisė pasinaudoti vaikų priežiūros ir ilgalaikės priežiūros paslaugomis. Šis principas apima daugiau nei dabartinis *acquis* – pagal jį teisės suteikiamos *visiems dirbantiems ir priežiūros pareigų turintiems asmenims*. Taigi jis bus taikomas ir dirbantiems asmenims, kurie nėra tėvai, tačiau, pavyzdžiui, prižiūri vyresnio amžiaus ar neįgalius šeimos narius.

Be to, ramstyje nustatyta *teisė į lanksčias darbo sąlygas*, kaip antai nuotolinį darbą, pritaikytą darbo grafiką arba darbo visą darbo dieną ir darbo ne visą darbo režimo keitimą. Pagal dabar galiojančius Sąjungos teisės aktus tokia teisė suteikiama tik po vaiko priežiūros atostogų grįžtantiems darbuotojams.

Kalbant apie lyčių lygybę, ramstyje pirmą kartą atkreipiamas dėmesys į tai, kad reikia užtikrinti vienodas moterų ir vyrų galimybes pasinaudoti specialiomis atostogomis. Turėtų būti skatinamas tolygus vyrų ir moterų naudojimas tokiomis atostogomis, pavyzdžiui, pakoreguojant išmokų dydį arba lankstumo ir neperleidžiamumo sąlygas.

3. Įgyvendinimas

a) Ką gali daryti valstybės narės ir socialiniai partneriai

Valstybės narės atsako už Sąjungos lygmeniu priimtų teisės nuostatų perkėlimą į nacionalinę teisę ir jų vykdymo užtikrinimą. Kadangi pirmiau nurodytomis Sąjungos teisės nuostatomis nustatomi tik būtiniausi standartai, siekiant įgyvendinti ramsčio nuostatas valstybės narės raginamos nustatyti išsamesnius reikalavimus.

⁷⁷ 2010 m. kovo 8 d. Tarybos direktyva 2010/18/ES, įgyvendinanti patikslintą BUSINESSEUROPE, UEAPME, CEEP ir ETUC sudarytą Bendrąjį susitarimą dėl vaiko priežiūros atostogų, OL L 68, 2010 3 18, p. 13.

⁷⁸ 1997 m. gruodžio 15 d. Tarybos direktyva 97/81/EB dėl Bendrojo susitarimo dėl darbo ne visą darbo dieną, kurį sudarė Europos pramonės ir darbdavių konfederacijų sąjunga (UNICE), Europos įmonių, kuriose dalyvauja valstybė, centras (CEEP) ir Europos profesinių sąjungų konfederacija (ETUC), OL L 14, 1998 1 20, p. 9.

Sjungos lygmeniu dėl galimų SESV 153 straipsniu grindžiamų iniciatyvų turi būti konsultuojamasi su socialiniais partneriais, kaip numatyta SESV 154 straipsnyje, ir jie gali prašyti įgyvendinti jų Sąjungos lygmeniu sudarytus susitarimus, kaip numatyta SESV 155 straipsnyje. Socialiniai partneriai taip pat gali visoje Sąjungoje kaupti gerą patirtį ir ja dalytis. Nacionaliniu lygmeniu socialiniai partneriai gali padėti įgyvendinti šį principą rengdami kolektyvines derybas arba dalyvaudami formuojant ir įgyvendinant atitinkamas politikos priemones.

Tarpšakinio lygmens ES socialiniai partneriai aktyvios darbo rinkos politikos veiksmingumą ir kokybę įvardijo kaip dabartinės 2015–2017 m. darbo programos prioritetus.

b) Nesenai priimtoms arba tęsiamoms ankstesnės ES lygmens iniciatyvoms

Kartu su Europos socialinių teisių ramsčiu Komisija pristato iniciatyvą „Nauja tėvų ir prižiūrinių asmenų profesinio ir asmeninio gyvenimo pusiausvyros palaikymo pradžia“⁷⁹. Joje siūlomos teisėkūros ir politikos priemonės, kuriomis siekiama ir moterims, ir vyrams sudaryti geresnes sąlygas labiau naudotis vaiko priežiūros atostogomis, pradėti taikyti tėvystės atostogas ir slaugytojų atostogas, skatinti lanksčiai organizuoti darbą, taip pat steigti daugiau ir kokybiškesnių vaikų ir kitų asmenų priežiūros įstaigų, pašalinti ekonomines paskatas nedirbti, pvz., mokesčių ir išmokų sistemų paskatas antrajam šeimoje uždirbančiam asmeniui, dažniausiai moteriai, nedalyvauti darbo rinkoje.

Europos gyvenimo ir darbo sąlygų gerinimo fondas (Eurofound) ir Europos lyčių lygybės institutas, dvi ES decentralizuotos agentūros, remia Komisijos, valstybių narių ir socialinių partnerių pastangas profesinio ir asmeninio gyvenimo pusiausvyros, gyvenimo kokybės ir viešųjų paslaugų srityje.

⁷⁹ COM(2017) 252 ir COM (2017) 253.

Sveika, saugi ir pritaikyta darbo aplinka ir duomenų apsauga

a) Darbuotojai turi teisę į aukšto lygio sveikatos apsaugą ir saugą darbe.

b) Darbuotojai turi teisę į jų profesinėms reikmėms pritaikytą darbo aplinką, leidžiančią jiems ilgiau dalyvauti darbo rinkoje.

c) Darbuotojai turi teisę į asmens duomenų apsaugą darbo santykių srityje.

1. Sąjungos *acquis*

a) Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija

Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 31 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad kiekvienas darbuotojas turi teisę į saugias, jo sveikatą ir orumą atitinkančias darbo sąlygas.

Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 8 straipsnyje nustatyta, kad kiekvienas turi teisę į asmens duomenų apsaugą ir į teisę susipažinti su surinktais jo asmens duomenimis bei į tai, kad jie būtų ištaisomi. Tokie duomenys turi būti tinkamai tvarkomi ir naudojami tik konkrečioms tikslams ir tik atitinkamam asmeniui sutikus ar kitais įstatymo nustatytais teisėtais pagrindais. Nepriklausoma institucija kontroliuoja, kaip laikomasi šių taisyklių.

b) Teisėkūros įgaliojimai ir jų ribos

Pagal Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo (SESV) 153 straipsnio 2 dalį Sąjunga gali priimti priemones, kuriomis, be kita ko, rūpinantis darbuotojų sveikata ir sauga, gerinama darbo aplinka. Pagal SESV 153 straipsnį priimtose direktyvose vengiama nustatyti administracinius, finansinius ir teisinius apribojimus, galinčius varžyti mažųjų ir vidutinių įmonių kūrimą ir plėtojimą.

Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo (SESV) 16 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad kiekvienas turi teisę į savo asmens duomenų apsaugą.

c) Esamos priemonės

Tarybos pagrindų direktyvoje 89/391/EEB⁸⁰ ir kitose 23 susijusiose direktyvose pateikiami būtinausi reikalavimai dėl profesinės rizikos prevencijos, saugos ir sveikatos užtikrinimo, rizikos ir nelaimingų atsitikimų veiksmų šalinimo. Pagrindų direktyvoje nustatyti tokie bendrieji tinkamo saugos ir sveikatos valdymo principai kaip darbdavio atsakomybė, darbuotojų teisės ir pareigos, rizikos vertinimas kaip priemonė nuolat tobulinti įmonės veiklą, ar darbuotojų atstovavimas. Šie pagrindiniai principai konkrečioms darbo vietoms ir konkrečioms sektoriams, konkrečiomis rizikos sritimis, užduotims ar darbuotojų kategorijoms pritaikomi susijusiomis direktyvomis. Jose apibrėžiami šių rizikos rūšių vertinimo būdai ir, kai kuriais atvejais, nustatomos tam tikrų medžiagų ir agentų ekspozicijos ribinės vertės.

Direktyva 92/85/EEB nustatytos priemonės, skirtos skatinti, kad būtų užtikrinta geresnė nėščią ir neseniai pagimdžiusių arba maitinančių krūtimi darbuotojų sauga ir sveikata.

Pagal Bendrąjį duomenų apsaugos reglamentą⁸¹, kuriuo pakeista Duomenų apsaugos direktyva⁸², valstybės narės gali teisės aktuose ar kolektyvinėse sutartyse numatyti konkretesnes taisykles, kuriomis užtikrinama darbuotojų teisių ir laisvių apsauga.

Komunikate „Saugesnės ir sveikesnės darbo vietos visiems“⁸³ Komisija akcentuoja būtinybę sutelkti pastangas tam, kad būtų užtikrinta geresnė ir platesnė apsauga, atitiktis profesinės saugos ir sveikatos standartams bei jų vykdymas vietoje. Jame pranešama apie įvairius būsimus teisėkūros veiksmus kovai su profesiniais susirgimais vėžiu spartinti, taip pat apie iniciatyvas, skirtas veiksmingam taisyklių įgyvendinimui remti, visų pirma labai mažose ir mažose įmonėse. Komisija ragina valstybes nares ir socialinius partnerius dirbti drauge, kad būtų modernizuojami profesinės saugos ir sveikatos teisės aktai ES ir nacionaliniu lygmeniu, tuo pačiu metu išlaikant ar pagerinant darbuotojų apsaugą.

2. Europos socialinių teisių ramsčio taikymo sritis ir jame įtvirtintos naujos nuostatos

Ramstis apima daugiau nei dabartinis *acquis*, nes pagal jį numatoma aukšto lygio darbuotojų apsauga nuo pavojų jų saugai ir sveikatai. Todėl jame valstybės narės ir darbdaviai raginami užtikrinti geresnę apsaugą nei dabartiniame *acquis* nustatyti būtinausi reikalavimai ir pasiekti, kad darbo aplinka būtų kuo labiau apsaugota nuo nelaimingų atsitikimų. Tam reikėtų ne tik taikyti taisykles, bet ir nustatyti nuolat tobulinamą sveikatos ir saugos srities politiką, taikant tokius instrumentus kaip internetinės priemonės rizikos vertinimui palengvinti, dialogas su darbuotojais ir tiekėjais; prie to prisidės teikiamos gairės ir grįžtamoji informacija.

⁸⁰ 1989 m. birželio 12 d. Tarybos direktyva 89/391/EEB dėl priemonių darbuotojų saugai ir sveikatos apsaugai darbe gerinti nustatymo, OL L 183, 1989 6 29, p. 1.

⁸¹ 2016 m. balandžio 27 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2016/679 dėl fizinių asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo ir kuriuo panaikinama Direktyva 95/46/EB (Bendrasis duomenų apsaugos reglamentas) (Tekstas svarbus EEE), OL L 119, 2016 5 4, p. 1–88.

⁸² 1995 m. spalio 24 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 95/46/EB dėl asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo.

⁸³ COM(2016) 12 *final*, 2017 m. sausio 10 d.

10b principu nustatomos dvi tarpusavyje susijusios teisės: pirma, jis apima daugiau nei vien darbuotojų sveikatos apsaugą ir saugą, nes pagal jį darbuotojams suteikiama teisė į jų profesinėms reikmėms pritaikytą darbo aplinką. Antra, laikantis vyresnių žmonių aktyvumo principo, juo pripažįstamas poreikis darbo aplinką pritaikyti taip, kad darbuotojų darbo karjera būtų tvari ir kad jie galėtų dirbti ilgiau. Darbo aplinką gali reikėti pritaikyti dėl darbuotojo amžiaus, pvz., kanceliarinį darbą dirbančiam darbuotojui įrengti geresnį apšvietimą. Be to, norint išsaugoti vyresnių darbuotojų sveikatą ir gerovę, gali reikėti atitinkamų jiems pritaikytų priemonių, pvz., lankstesnių darbo valandų.

Ramsčiu taip pat nustatoma darbuotojų teisė į jų asmens duomenų apsaugą. Darbuotojo asmens duomenis darbdavys gali tvarkyti tik tam turėdamas teisinį pagrindą, paprastai – vykdant sutartį, laikantis teisinės prievolės ar tenkinant teisėtus darbdavio interesus, išskyrus tuos atvejus, kai šie interesai pažeidžia darbuotojo interesus ar jo pagrindines teises.

3. Įgyvendinimas

a) Ką gali daryti valstybės narės ir socialiniai partneriai

Valstybės narės atsako už Sąjungos lygmeniu priimtų teisės nuostatų perkėlimą į nacionalinę teisę ir jų vykdymo užtikrinimą. Kadangi pirmiau nurodytomis Sąjungos teisės nuostatomis nustatomi tik būtiniausi reikalavimai, siekiant įgyvendinti aukšto lygio sveikatos ir saugos darbe principą valstybės narės raginamos nustatyti išsamesnius reikalavimus ir skatinti gerą patirtį užtikrinant vyresnio amžiaus žmonių aktyvumą darbe.

Sąjungos lygmeniu dėl galimų SESV 153 straipsniu grindžiamų iniciatyvų turi būti konsultuojamasi su socialiniais partneriais, kaip numatyta SESV 154 straipsnyje, ir jie gali prašyti įgyvendinti jų Sąjungos lygmeniu sudarytus susitarimus, kaip numatyta SESV 155 straipsnyje. Visų pirma jie gali skatinti ir plėtoti bendrus nacionalinio ar Sąjungos lygmens standartus siekiant pritaikyti darbo vietas prie vyresnių žmonių aktyvumo ir atsižvelgti į kartų solidarumo principą. 2017 m. kovo 8 d. Europos socialiniai partneriai pasirašė atskirą susitarimą dėl vyresnių žmonių aktyvumo ir kartų solidarumu grindžiamo požiūrio, kuris taip pat taikytinas sveikatos ir saugos srityse – jį nacionaliniai socialiniai partneriai turi įgyvendinti iki 2020 m.

Socialiniai partneriai taip pat gali visoje Sąjungoje kaupti gerą patirtį ir ja dalytis. Nacionaliniu lygmeniu socialiniai partneriai gali padėti įgyvendinti šį principą rengdami kolektyvines derybas arba dalyvaudami formuojant ir įgyvendinant atitinkamas politikos priemones.

b) Neseniai priimtos arba tęsiamos ankstesnės ES lygmens iniciatyvos

Komisija neseniai pasiūlė iš dalies pakeisti Direktyvą 2004/37/EB⁸⁴ (Kancerogenų ir mutagenų direktyvą), siekdama pagerinti milijonų darbuotojų apsaugą peržiūrint arba nustatant naujas privalomas tam tikrų cheminių medžiagų profesinio poveikio ribines vertes⁸⁵. Komisija, pasikonsultavusi su socialiniais partneriais, toliau teiks pasiūlymus dėl Kancerogenų ir mutagenų direktyvos pataisų, kuriomis siekiama nustatyti privalomas ribines vertes kovojant su profesiniais susirgimais vėžiu.

Komisija remia *acquis* įgyvendinimą užtikrindama geresnį taisyklių laikymąsi, visų pirma labai mažose įmonėse ir MVĮ, ir šiuo tikslu teiks pasiūlymus panaikinti pasenusias sveikatos ir saugos nuostatas arba jas atnaujinti atsižvelgiant į mokslinius, techninius ir visuomeninius pokyčius. Ji daugiau dėmesio teiks tam, kad būtų užtikrinta geresnė apsauga, atitiktis standartams ir jų vykdymas vietoje, be kita ko, šiuo tikslu bus parengtos gairės darbdaviams. 2017 m. numatoma paskelbti gaires dėl rizikos, susijusios su žemės ūkiu, žvejybos laivais ir darbinėmis transporto priemonėmis.

Komisija inicijuos tarpusavio vertinimo procesą su valstybėmis narėmis, siekdama konkretaus tikslo – sumažinti administracinę naštą nacionalinės teisės aktuose kartu išlaikant darbuotojų apsaugą ir, bendradarbiaujant su Europos darbuotojų saugos ir sveikatos agentūra, toliau skatinti kurti tinkamas IT priemones.

Europos darbuotojų saugos ir sveikatos agentūra, viena iš ES decentralizuotų agentūrų, atliks itin svarbų vaidmenį kaupiant ir platinant gerąją patirtį ir sudarys sąlygas dalytis patirtimi, kaip anai rengdama sveikų darbo vietų kampanijas. 2017 m. bus užbaigta kampanija „Saugi darbo vieta visoms amžiaus grupėms“, per kurią buvo pateikta pačių įvairiausių pavyzdžių iš visos Sąjungos. 2018 m. Komisija, siekdama gerinti su amžiumi siejamos rizikos valdymo priemonių taikymą, parengs ir išplatins atitinkamas gaires darbo inspektoriams. 2018 m. agentūra pradės naują saugių darbo vietų kampaniją pavojingųjų medžiagų tema, taip paremdama Komisijos pastangas kovoti su profesiniu vėžiu. Tam, kad būtų lengviau taikyti duomenų apsaugos taisykles, pagal 29 straipsnį įsteigta darbo grupė (kurią sudaro 28 valstybių narių duomenų apsaugos institucijų atstovai) 2017 m. paskelbs nuomonę dėl asmens duomenų tvarkymo darbo santykių srityje.

⁸⁴ 2004 m. balandžio 29 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2004/37/EB dėl darbuotojų apsaugos nuo rizikos, susijusios su kancerogenų arba mutagenų poveikiu darbe (šeštoji atskira Direktyva, kaip numatyta Tarybos direktyvos 89/391/EEB 16 straipsnio 1 dalyje), OL L 158, 2004 4 30, p. 50.

⁸⁵ COM(2016) 248 ir COM (2017) 11.

III skyrius. Socialinė apsauga ir įtrauktis

Vaikų priežiūra ir parama vaikams

a) Vaikai turi teisę į kokybišką ikimokyklinį ugdymą ir priežiūrą už prieinamą kainą.

b) Vaikai turi teisę į apsaugą nuo skurdo. Vaikai iš socialiai remtinios aplinkos turi teisę į specialias lygių galimybių skatinimo priemones.

1. Sąjungos *acquis*

a) Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija

Chartijos 14 straipsnyje nustatyta visuotinė teisė į švietimą, įskaitant teisę į nemokamą privalomą išsilavinimą. Chartijos 24 straipsnio 1 dalyje nustatyta vaikų teisė į jų gerovei užtikrinti būtiną apsaugą ir globą.

b) Teisėkūros įgaliojimai ir jų ribos

Pagal Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo (SESV) 153 straipsnio 2 dalį Sąjunga gali priimti priemones, kuriomis remiama ir papildoma valstybių narių veikla kovos su socialine atskirtimi ir socialinės apsaugos sistemų modernizavimo srityse. Pagal SESV 165 straipsnį Sąjunga gali prisidėti prie geros kokybės švietimo plėtojimo skatindama valstybių narių bendradarbiavimą ir prireikus paremdama bei įgyvendindama jų veiksmus. Pagal SESV 156 straipsnį, siekdama SESV 151 straipsnyje iškeltų tikslų ir nepažeisdama kitų Sutarčių nuostatų, Komisija skatina valstybių narių bendradarbiavimą ir sudaro sąlygas derinti jų veiksmus visose socialinės politikos srityse pagal SESV X antraštinę dalį. 153 straipsnio 4 dalyje nustatyta, kad pagal SESV 153 straipsnį priimtose nuostatos neturi įtakos valstybių narių teisei nustatyti pagrindinius savo socialinio draudimo sistemų principus ir neturi turėti didelio poveikio jų finansinei pusiausvyrai.

c) Esamos priemonės

2002 m. Europos Vadovų Taryba Barselonoje nustatė tikslus⁸⁶ iki 2010 m. Sąjungoje sudaryti geresnes formaliosios vaikų priežiūros sąlygas bent 90 proc. vaikų nuo 3 metų amžiaus iki privalomojo mokyklinio amžiaus ir bent 33 proc. jaunesnių nei 3 metai vaikų. Šie tikslai dar kartą patvirtinti Europos lyčių lygybės pakte (2011–2020 m.).

2009 m. Europos bendradarbiavimo švietimo ir mokymo srityje strateginėje programoje („ET 2020“) nustatyta nemažai švietimo ir mokymo srities tikslų, tarp jų – ikimokyklinio ugdymo ir priežiūros gairės⁸⁷.

⁸⁶ 2002 m. kovo 15–16 d. Barselonoje Vadovų Tarybai pirmininkavusios valstybės narės išvados, dok. Nr. SN 100/1/02 REV 1.

⁸⁷ Iki 2020 m. ne mažiau kaip 95 proc. vaikų (nuo 4 metų amžiaus iki privalomojo mokyklinio amžiaus) turėtų dalyvauti ikimokykliniame ugdyme.

Komisijos rekomendacijoje 2008/867/EB dėl iš darbo rinkos išstumtų asmenų aktyvios įtraukties⁸⁸ nurodyta būtinybė užtikrinti kokybiškas paslaugas, taip pat ir vaikų priežiūros srityje. 2011 m. birželio 28 d. Tarybos rekomendacijoje dėl politikos, kuria siekiama mažinti mokyklos nebaigusių asmenų skaičių⁸⁹, kokybiškas ikimokyklinis ugdymas ir priežiūra minimi kaip prevencinė priemonė mokyklos nebaigimo rizikai mažinti.

Komisijos komunikate⁹⁰ ir 2011 m. Tarybos išvadose⁹¹ „Ankstyvasis ugdymas ir priežiūra. Kaip padėti mūsų vaikams kuo geriau pasirengti ateičiai“ pripažinta, kad ikimokyklinis ugdymas suteikia būtiną pagrindą mokymuisi visą gyvenimą, socialinei integracijai, asmeniniam tobulėjimui ir galimybei įsidarbinti ateityje.

Komisijos rekomendacijoje 2013/112/ES „Investicijos į vaikus. Padėkime išsivaduoti iš nepalankios socialinės padėties“⁹² visos valstybės narės raginamos aktyviau investuoti į vaikus vadovaujantis trijų ramsčių požiūriu, kuris apima prieinamas ir kokybiškas ikimokyklinio ugdymo ir priežiūros paslaugas bei kitas priemones, skirtas kovoti su vaikų skurdu, įgyvendinant integruotą vaikų teisėmis grindžiamą politikos priemonių rinkinį, skirtą vaikų galimybėms plėsti ir iš kartos į kartą besitęsiančiam nepalankiam ciklui įveikti.

2016 m. birželio 16 d. Tarybos išvadose „Kova su skurdu ir socialine atskirtimi. Integruotas požiūris“ valstybės narės skatinamos spręsti vaikų skurdo problemą ir propaguoti vaikų gerovę taikant daugialypes ir integruotas strategijas, laikantis Komisijos rekomendacijos „Investicijos į vaikus“.

Europos regioninės plėtros fondas remia priemones, skirtas ikimokyklinio ugdymo ir priežiūros infrastruktūros gerinimui, o Europos socialinis fondas remia veiklą, kuria skatinamos lygios galimybės gauti kokybišką ikimokyklinį ugdymą bei kokybiškas ir įperkamas paslaugas vaikams ir šeimoms. Programa „Erasmus+“ teikia galimybę užmegzti strateginės partnerystės ryšius, užtikrina judumą praktinei veiklai tobulinti ir remia bendradarbiavimą ikimokyklinio ugdymo ir priežiūros politikos srityje.

2. Europos socialinių teisių ramsčio taikymo sritis ir jame įtvirtintos naujos nuostatos

Šiuo ramsčiu įtvirtinama nuostata, kad *visi* vaikai *turi teisę į* kokybišką ikimokyklinį ugdymą ir priežiūrą. Ikimokyklinis ugdymas ir priežiūra – reguliuojamos ugdymo ir priežiūros priemonės, skirtos vaikams nuo gimimo iki privalomojo mokyklinio amžiaus, neatsižvelgiant į tai, kokia jų struktūra, kaip jos finansuojamos, koks jų darbo laikas ar koks programų turinys, įskaitant dienos priežiūrą centre ir

⁸⁸ Komisijos rekomendacija 2008/867/EB dėl iš darbo rinkos išstumtų asmenų aktyvios įtraukties, OL L 307, 2008 11 18, p. 11–14.

⁸⁹ OL C 191, 2011 7 1, p. 1.

⁹⁰ Komisijos komunikatas „Ankstyvasis ugdymas ir priežiūra. Kaip padėti mūsų vaikams kuo geriau pasirengti ateičiai“, COM(2011) 66 *final*.

⁹¹ OL C 175, 2011 6 15, p. 8.

⁹² Komisijos rekomendacija 2013/112/ES „Investicijos į vaikus. Padėkime išsivaduoti iš nepalankios socialinės padėties“, OL L 59, 2013 3 2, p. 5.

šeimoje, finansavimą privačiomis arba viešosiomis lėšomis ir ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo teikimą⁹³.

Be to, ramsčiu pabrėžiami ikimokyklinio ugdymo ir priežiūros kokybės aspektai, apimantys elementus, susijusius su prieiga, darbo jėga, programomis, stebėseną, vertinimu ir valdymu. Visuotinai prieinamas ir kokybiškas ikimokyklinis ugdymas ir priežiūra naudingas visiems vaikams, ypač vaikams iš socialiai remtinės aplinkos.

Ramsčio nuostatomis įtvirtinama vaikų teisė būti apsaugotiems nuo skurdo; tai reiškia, kad visi vaikai galės pasinaudoti visapusiškais ir integruotomis priemonėmis, išdėstytomis 2013 m. Europos Komisijos rekomendacijoje „Investicijos į vaikus“. Skurdo ir socialinės atskirties prevencijos tikslus pasiekti veiksmingiausiai padeda integruotos strategijos. Tikslinės priemonės turėtų, pvz., apimti galimybę turėti tinkamus išteklius, išmokas pinigais ir natūra, leidžiančias vaikams turėti tinkamą gyvenimo lygį, gauti prieinamas kokybiškas paslaugas ugdymo, sveikatos, apgyvendinimo, paramos šeimai ir priežiūros šeimoje ir bendruomenėje srityje, taip pat teisinę apsaugą; jomis taip pat turėtų būti remiamas vaikų dalyvavimas priimant jų gyvenimui įtakos turinčius sprendimus.

Be to, pagal 11b principą vaikams iš socialiai remtinės aplinkos (pvz., romų vaikams, kai kuriems migrantų vaikams ar etninių mažumų vaikams, specialiųjų poreikių turintiems ar neįgaliems vaikams, vaikams, kuriems teikiama alternatyvioji priežiūra, ir gatvės vaikams, įkalintų tėvų vaikams, taip pat vaikams, kurių šeimoms gresia didelis skurdo pavojus) suteikiama teisė į konkrečias priemones, visų pirma į didesnę tikslinę paramą, siekiant jiems teisingai užtikrinti galimybę naudotis socialinėmis teisėmis.

3. Įgyvendinimas

a) Ką gali daryti valstybės narės ir socialiniai partneriai

Valstybės narės atsako už mokymo turinį ir švietimo sistemų organizavimą ir jos raginamos įgyvendinti ramstį šioje srityje, ypač steigiant daugiau ikimokyklinio ugdymo ir priežiūros įstaigų ir geriau jas išnaudojant, taip pat nustatant kovos su vaikų skurdu politikos priemones ir priemones lygių galimybių skatinimui, pvz., nacionalines ir subnacionalines strategijas su tikslais, rodikliais, numatytais biudžeto asignavimais ir stebėsenos mechanizmu. Būtų galima sukurti nacionalines vaikų dalyvavimo strategijas informuotumui apie tai, kaip įtraukti vaikus į visus su jais susijusius veiksmus ir sprendimus, didinti.

Nacionaliniu lygmeniu socialiniai partneriai gali padėti įgyvendinti ramstį visoje Sąjungoje kaupdami gerą patirtį ir ja dalydamiesi. Dėl socialinių partnerių įsitraukimo į klausimus dėl profesinio ir asmeninio gyvenimo pusiausvyros, o kai kuriose šalyse dėl jų atsakomybės už socialinės apsaugos sistemas, daugybė įmonių jau dabar skatina ar net teikia vaikų priežiūros paslaugas savo

⁹³ Pasiūlymas dėl ikimokyklinio ugdymo ir priežiūros kokybės sistemos pagrindinių principų. Europos Komisijos remiamos ikimokyklinio ugdymo ir priežiūros darbo grupės ataskaita, http://ec.europa.eu/dgs/education_culture/repository/education/policy/strategic-framework/archive/documents/eccec-quality-framework_en.pdf.

darbuotojams. Taip socialiniai partneriai atlieka lemiamą vaidmenį nustatant gerosios patirties pavyzdžius ir jais dalijantis.

Sąjungos lygmeniu dėl galimų SESV 153 straipsniu grindžiamų iniciatyvų turi būti konsultuojamasi su socialiniais partneriais, kaip numatyta SESV 154 straipsnyje, ir jie gali prašyti įgyvendinti jų Sąjungos lygmeniu sudarytus susitarimus, kaip numatyta SESV 155 straipsnyje. Socialiniai partneriai taip pat gali visoje Sąjungoje kaupti gerą patirtį ir ja dalytis. Nacionaliniu lygmeniu socialiniai partneriai gali padėti įgyvendinti šį principą dalyvaudami formuojant ir įgyvendinant atitinkamas politikos priemones.

b) Neseniai priimtos arba tęsiamos ankstesnės ES lygmens iniciatyvos

Kartu su Europos socialinių teisių ramsčiu Komisija pristato iniciatyvą „Nauja tėvų ir prižiūrinčiųjų asmenų profesinio ir asmeninio gyvenimo pusiausvyros palaikymo pradžia“. Joje siūlomos teisėkūros ir politikos priemonės, kuriomis siekiama ir moterims, ir vyrams sudaryti geresnes sąlygas labiau naudotis vaiko priežiūros atostogomis, pradėti taikyti tėvystės atostogas ir slaugytojų atostogas, skatinti lanksčiai organizuoti darbą, taip pat steigti daugiau ir kokybiškesnių vaikų ir kitų asmenų priežiūros įstaigų, pašalinti ekonomines paskatas nedirbti, pvz., mokesčių ir išmokų sistemų paskatas antrajam šeimoje uždirbančiam asmeniui, dažniausiai moteriai, nedalyvauti darbo rinkoje.

Kartu su Europos socialinių teisių ramsčiu Komisija pristato Komisijos rekomendacijos 2008/867/EB dėl iš darbo rinkos išstumtų asmenų aktyvios įtraukties ir Komisijos rekomendacijos 2013/112/ES „Investicijos į vaikus. Padėkime išsivaduoti iš nepalankios socialinės padėties“ įgyvendinimo peržiūrą.

Komisija toliau remia valstybes nares, kad jos kurtų bendrą sistemą kokybiškoms ikimokyklinio ugdymo ir priežiūros paslaugoms teikti, ir dės daugiau pastangų, kad padėtų joms mokytis vienas iš kitų ir nustatyti gerą patirtį.

2017 m., Europos Parlamentui pateikus pasiūlymą, Komisija pradės ir įgyvendins parengiamuosius veiksmus dėl Vaikų garantijų iniciatyvos. Jais siekiama patikslinti tokių garantijų koncepciją, jos pagrįstumą ir pajėgumą prisidėti prie bendro tikslo kovoti su vaikų skurdu.

Socialinė apsauga

Darbuotojai (panašiomis sąlygomis ir savarankiškai dirbantieji), nesvarbu, kokia jų darbo santykių rūšis ir trukmė, turi teisę į tinkamą socialinę apsaugą.

1. Šiuo metu galiojantis Sąjungos *acquis*

a) Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija

Chartijos 34 straipsnyje patvirtinama pagarba teisei gauti socialinio draudimo pašalpas ir naudotis socialinėmis paslaugomis, suteikiančiomis apsaugą pagal Sąjungos teisės ir nacionalinių teisės aktų nustatytas taisykles ir praktiką motinystės atveju, susirgus, patyrus nelaimingą atsitikimą darbe, tapus išlaikytiniu ar sulaukus senatvės, taip pat netekus darbo. Jame pripažįstama kiekvieno Sąjungoje teisėtai gyvenančio ir teisėtai keičiančio gyvenamąją vietą asmens teisė į socialinį draudimą ir socialinę paramą pagal Sąjungos teisę ir nacionalinius teisės aktus ir praktiką. Jame taip pat išdėstyta teisė į socialinę paramą ir socialinį būstą, kad būtų užtikrintos tinkamos gyvenimo sąlygos visiems neturintiems pakankamai lėšų ir būtų kovojama su socialine atskirtimi ir skurdu.

Chartijos 35 straipsnyje užtikrinama teisė į profilaktinę sveikatos priežiūrą ir teisę į gydymą nacionalinės teisės aktų ir praktikos nustatyta tvarka.

b) Teisėkūros įgaliojimai ir jų ribos

Pagal Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo (SESV) 153 straipsnio 2 dalį darbuotojų socialinio draudimo ir socialinės apsaugos srityse Sąjungos teisės aktų leidėjai gali priimti priemones, įskaitant direktyvas, kurioms nustatomi būtiniausi reikalavimai.

153 straipsnio 4 dalyje nustatyta, kad pagal SESV 153 straipsnį priimtos nuostatos neturi įtakos valstybių narių teisei nustatyti pagrindinius savo socialinio draudimo sistemų principus ir neturi didesniu mastu paveikti jų finansinės pusiausvyros. Pagal SESV 153 straipsnį priimtose direktyvose vengiama nustatyti administracinius, finansinius ir teisinius apribojimus, galinčius varžyti mažųjų ir vidutinių įmonių kūrimą ir plėtojimą.

Pagal SESV 156 straipsnį Komisija skatina valstybių narių bendradarbiavimą ir sudaro sąlygas derinti jų veikimą visose socialinės politikos srityse pagal SESV X antraštinę dalį.

Pagal SESV 48 straipsnį Sąjungos teisės aktų leidėjai imasi priemonių socialinės apsaugos srityje, būtinų laisvam samdomų ir savarankiškai dirbančių asmenų judėjimui tarp valstybių narių užtikrinti.

c) Esamos priemonės

Tarybos rekomendacija 92/442/EEB dėl socialinės apsaugos tikslų ir politikos suderinimo⁹⁴ sprendžiami darbuotojų socialinio draudimo klausimai, susiję su liga, motinyste, nedarbu, darbingumo netekimu, pagyvenusiais žmonėmis ir šeima.

Tarybos rekomendacijoje 92/441/EEB dėl pakankamų pajamų ir socialinės paramos socialinės apsaugos sistemose bendrų kriterijų⁹⁵ nustatomi su šia teise susiję principai ir jos įgyvendinimo gairės.

Pagal Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą 2010/41/ES dėl vienodo požiūrio į savarankiškai dirbančius vyrus ir moteris⁹⁶ suteikiama teisė į motinystės atostogas ir socialines išmokas bent 14 savaičių. Pagal ją nedengiama jokia kita socialinio draudimo rizika.

Pagal Europos Parlamento ir Tarybos reglamentą (EB) Nr. 883/2004⁹⁷ koordinuojamos valstybių narių socialinės apsaugos nuostatos, taikytinos asmenims tarpvalstybiniais atvejais.

Pagal Europos Parlamento ir Tarybos reglamentą (ES) Nr. 1231/2010⁹⁸ koordinuojamos socialinės apsaugos sistemos dėl Sąjungos teritorijoje teisėtai gyvenančių trečiųjų šalių piliečių ir jų šeimos narių, kurie persikėlė gyventi iš vienos valstybės narės į kitą.

Pagal Tarybos direktyvą 2003/109/EB⁹⁹ dėl trečiųjų valstybių piliečių, kurie yra ilgalaikiai gyventojai, statuso, ir pagal daug kitų Sąjungos direktyvų dėl trečiųjų šalių piliečių teisėtos migracijos į Sąjungą¹⁰⁰ socialinės apsaugos ir socialinio draudimo srityje jiems suteikiamos tokios pačios teisės, kaip ir priimančiosios šalies piliečiams.

2. Europos socialinių teisių ramsčio taikymo sritis ir jame įtvirtintos naujos nuostatos

1992 m. rekomendacijoje išsakyta raginimas nustatyti pakaitines pajamas, kurios užtikrintų darbuotojų pragyvenimo lygį, ramsčiu *įtvirtinamas kaip teisė*. Socialinės apsaugos nuostatos taikomos visiems darbuotojams (panašiomis sąlygomis ir savarankiškai dirbantiems asmenis), nesvarbu, kokia jų darbo santykių rūšis ir trukmė. Siekiama, kad jis galėtų ir asmenims, dirbantiems pagal įvairias nestandartines darbo sutartis, kurios šiuolaikinėje darbo rinkoje vis dažnesnės.

⁹⁴ 1992 m. liepos 27 d. Tarybos rekomendacija 92/442/EEB dėl socialinės apsaugos tikslų ir politikos suderinimo, OL L 245, 1992 8 26, p. 49.

⁹⁵ 1992 m. birželio 24 d. Tarybos rekomendacija 92/441/EEB, OL L 245, 1992 8 26, p. 46.

⁹⁶ 2010 m. liepos 7 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2010/41/ES dėl vienodo požiūrio į savarankiškai dirbančius vyrus ir moteris principo taikymo, OL L 180, 2010 7 15, p. 1.

⁹⁷ 2004 m. balandžio 29 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 883/2004 dėl socialinės apsaugos sistemų koordinavimo, OL L 166, 2004 4 30, p. 1.

⁹⁸ 2010 m. lapkričio 24 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 1231/2010, kuriuo išplečiamas Reglamentas (EB) Nr. 883/2004 ir Reglamentas (EB) Nr. 987/2009 taikymas trečiųjų šalių piliečiams, kuriems tie reglamentai dar netaikomi tik dėl jų pilietybės, OL L 344, 2010 12 29, p. 1.

⁹⁹ 2003 m. lapkričio 25 d. Tarybos direktyva 2003/109/EB dėl trečiųjų valstybių piliečių, kurie yra ilgalaikiai gyventojai, statuso, OL L 16, 2004 1 23, p. 44. Taip pat žr., pvz., 2011 m. gruodžio 13 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą 2011/98/ES dėl vienos prašymų išduoti vieną leidimą trečiųjų šalių piliečiams gyventi ir dirbti valstybės narės teritorijoje pateikimo procedūros ir dėl valstybėje narėje teisėtai gyvenančių trečiųjų šalių darbuotojų bendrų teisių, OL L 343, 2011 12 23, p. 1.

¹⁰⁰ Direktyvos dėl šeimos susijungimo, mėlynosios kortelės, vieno leidimo, studentų, mokslo darbuotojų, tarptautinės pagalbos gavėjų kriterijų, sezoninių darbuotojų ir bendrovės viduje perkeliama asmenų.

Pagal ramstį numatyta, kad *savarankiškai dirbantys asmenys* turi turėti galimybę naudotis socialine apsauga. Kadangi pagal šį principą tokia galimybė suteikta ir savarankiškai dirbantiems asmenims, jis apima daugiau, nei 1992 m. Tarybos rekomendacija, kurioje buvo tik raginama išnagrinėti tinkamos socialinės apsaugos galimybę savarankiškai dirbantiems asmenims.

Teisės į socialinę apsaugą materialinė taikymo sritis apima ir socialinę paramą, ir socialinį draudimą. Europos Parlamento ir Tarybos reglamente (EB) Nr. 883/2004¹⁰¹ apibrėžtas socialinis draudimas, į kurį įeina ir įmokinės, ir neįmokinės sistemos, ir kuris apima šias sritis: a) ligos išmokas, b) motinystės ir lygiavertės tėvystės išmokas, c) invalidumo išmokas, d) senatvės išmokas, e) maitintojo netekimo išmokas, f) išmokas dėl nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų, g) išmokas mirties atveju, h) bedarbio išmokas, i) priešpensines išmokas, j) šeimos išmokas.

Šis principas, kuriuo panašiomis sąlygomis ir savarankiškai dirbantiems asmenims užtikrinama galimybė gauti socialinę apsaugą, taip pat apima daugiau nei Direktyva 2010/41/ES, kurioje aptartas tik motinystės atostogų klausimas.

Nuostatos dėl socialinės apsaugos pirma ir antra dalys kartu užtikrina, kad ir samdomi darbuotojai, ir savarankiškai dirbantys asmenys turėtų panašias galimybes gauti socialinę apsaugą.

3. Įgyvendinimas

a) Ką gali daryti valstybės narės ir socialiniai partneriai

Valstybės narės raginamos į savo nacionalinę teisę perkelti Sąjungos lygmeniu priimtas taisykles ir garantuoti jų vykdymo užtikrinimą, o savo taisykles pritaikyti taip, kad ramsčio nuostatos dėl socialinės apsaugos būtų įgyvendintos.

Be to, valstybės narės galėtų ratifikuoti (jei to dar nėra padariusios) ir taikyti atitinkamas TDO socialinės apsaugos konvencijas, Europos socialinės apsaugos kodeksą ir peržiūrėtą Europos socialinę chartiją, taip pat galėtų peržiūrėti išlygas dėl kai kurių peržiūrėtos Europos socialinės chartijos straipsnių.

Sąjungos lygmeniu dėl galimų SESV 153 straipsniu grindžiamų iniciatyvų turi būti konsultuojamasi su socialiniais partneriais, kaip numatyta SESV 154 straipsnyje, ir jie gali prašyti įgyvendinti jų Sąjungos lygmeniu sudarytus susitarimus, kaip numatyta SESV 155 straipsnyje. Socialiniai partneriai taip pat gali visoje Sąjungoje kaupti gerą patirtį ir ja dalytis. Nacionaliniu lygmeniu socialiniai partneriai gali padėti įgyvendinti šį principą rengdami kolektyvines derybas arba dalyvaudami formuojant ir įgyvendinant atitinkamas politikos priemones.

¹⁰¹ Reglamentas taip pat galioja specialių neįmokinių išmokų pinigais, kurioms būdingos ir socialinio draudimo, ir socialinės paramos savybės, atveju.

b) Neseniai priimtos arba tęsiamos ankstesnės ES lygmens iniciatyvos

Kartu su Europos socialinių teisių ramsčiu Komisija pristato pirmąjį konsultacijų su socialiniais partneriais etapą dėl iniciatyvos „Galimybė naudotis socialine apsauga“¹⁰², kad būtų sprendžiamos problemos dėl skirtingų galimybių naudotis socialine apsauga darbuotojams, kurie dirba pagal standartinius darbo santykius, asmenims, dirbantiems pagal nestandartines darbo sutartis bei asmenims, dirbantiems pagal įvairias savarankiško darbo formas.

¹⁰² C(2017) 2610.

Nedarbo išmokos

Bedarbiai turi teisę į valstybinių užimtumo tarnybų aktyvinimo paramą jiems vėl integruojantis į darbo rinką ir į pagrįstą laikotarpį mokamas tinkamo dydžio bedarbio pašalpas, atitinkančias jų įnašą ir nacionalines tinkamumo taisykles. Tokios pašalpos neturėtų skatinti jų gavėjų nesiekti kuo greičiau vėl įsidarbinti.

1. Sąjungos *acquis*

a) Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija

Chartijos 29 straipsnyje nustatyta, kad kiekvienas turi teisę naudotis nemokamomis įdarbinimo tarnybų paslaugomis. Chartijos 34 straipsnyje patvirtinama pagarba teisei gauti socialinio draudimo pašalpas ir naudotis socialinėmis paslaugomis, suteikiančiomis apsaugą pagal Sąjungos teisės ir nacionalinių teisės aktų nustatytas taisykles ir praktiką, be kita ko, netekus darbo. Jame pripažįstama kiekvieno Sąjungoje teisėtai gyvenančio ir teisėtai keičiančio gyvenamąją vietą asmens teisė į socialinį draudimą ir socialinę paramą pagal Sąjungos teisę ir nacionalinius teisės aktus ir praktiką.

b) Teisėkūros įgaliojimai ir jų ribos

Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo (SESV) 147 straipsnyje numatyta, kad Sąjunga didelio užimtumo siekti padeda skatindama valstybių narių bendradarbiavimą bei remdama, o prireikus ir papildydama, jų veiklą. Pagal SESV 153 straipsnio 2 dalį Sąjunga, be kita ko, gali priimti priemones iš darbo rinkos išstumtų asmenų įtraukties srityje. Šios priemonės gali apimti direktyvas, kuriomis nustatomi būtinausi reikalavimai. 153 straipsnio 4 dalyje nustatyta, kad pagal SESV 153 straipsnį priimtose nuostatos neturi įtakos valstybių narių teisei nustatyti pagrindinius savo socialinio draudimo sistemų principus ir neturi didesniu mastu paveikti jų finansinės pusiausvyros. Pagal SESV 153 straipsnį priimtose direktyvose vengiama nustatyti administracinius, finansinius ir teisinius apribojimus, galinčius varžyti mažųjų ir vidutinių įmonių kūrimą ir plėtojimą.

c) Esamos priemonės

Europos Parlamento ir Tarybos reglamente (EB) Nr. 883/2004 dėl socialinės apsaugos sistemų koordinavimo¹⁰³ numatyta teisė visiškiems bedarbiams, kurie tenkina tinkamumo gauti bedarbio išmokas sąlygas ir ieškodami darbo persikelia į kitą valstybę, išsaugoti teisę gauti bedarbio išmokas pinigais laikotarpiu iki trijų mėnesių, kuris gali būti pratęstas iki šešių mėnesių.

2008 m. spalio 3 d. Komisijos rekomendacijoje dėl iš darbo rinkos išstumtų asmenų aktyvios įtraukties¹⁰⁴ raginama parengti integruotą nuoseklią iš darbo rinkos išstumtų asmenų aktyvios įtraukties strategiją derinant tinkamą pajamų rėmimą, įtraukiantis darbo rinkas ir galimybes naudotis kokybiškomis paslaugomis.

¹⁰³ 2004 m. balandžio 29 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 883/2004 dėl socialinės apsaugos sistemų koordinavimo, OL L 166, 2004 4 30, p. 1.

¹⁰⁴ 2008 m. spalio 3 d. Komisijos rekomendacija dėl iš darbo rinkos išstumtų asmenų aktyvios įtraukties, OL L 307, 2008 11 18, p. 11.

Europos Parlamento ir Tarybos sprendimu Nr. 573/2014/ES¹⁰⁵ įsteigtas Europos valstybinių užimtumo tarnybų (VUT) tinklas sudaro sąlygas palyginti VUT veiklą Europos mastu, nustatyti gerosios patirties pavyzdžius ir skatinti tarpusavio mokymąsi, kad būtų sustiprintos aktyviai teikiamos paslaugos.

2. Europos socialinių teisių ramsčio taikymo sritis ir jame įtvirtintos naujos nuostatos

Ramsčiu nustatoma bedarbių teisė į tinkamą valstybinių užimtumo tarnybų teikiamą paramą. Šios paramos pagrindas – vertinimas, konsultavimas ir orientavimas ieškant darbo ir, plačiau, priimant sprendimus dėl karjeros.

Be to, pagal ramstį numatyta, kad bedarbiai pagrįstą laikotarpį turi teisę gauti tinkamas nedarbo išmokas pinigais. Pagal ramstį reikalaujama, kad išmokų lygis būtų tinkamai susietas su pajamomis, kurias jos pakeičia. Pakaitinių pajamų lygis turėtų išsaugoti paskatas greitai grįžti į darbą. Išmokos turėtų būti mokamos pagrįstą laikotarpį – svarbu suteikti pakankamai laiko rasti darbą, atitinkantį darbo ieškančio asmens įgūdžius, ir išvengti neigiamų paskatų, kurios atima motyvaciją ieškoti darbo. Vis dėlto išmokos turėtų atitikti įnašo lygį ir nacionalines tinkamumo taisykles.

Ši nuostata taikoma visiems bedarbiams, įskaitant asmenis, kurie dirbo trumpai, ir anksčiau savarankiškai dirbusius asmenis. Jos materialinė taikymo sritis apima įmokines ir neįmokines nedarbo išmokas pinigais, taip pat pagalbą bedarbiams.

2008 m. spalio 3 d. Komisijos rekomendacijoje dėl iš darbo rinkos išstumtų asmenų aktyvios įtraukties jau pateikiamos gairės dėl nuolatinės paskatų dirbti ir nedirbti, susijusių su mokesčių ir išmokų sistemomis, peržiūros. Ramsčiu nustatoma naujovė yra ta, kad juo reikalaujama tokias paskatas integruoti į pačią nacionalinių nedarbo išmokų sistemų struktūrą. Be to, nedarbo išmokas jis susieja su parama valstybinėms užimtumo tarnyboms.

3. Įgyvendinimas

a) Ką gali daryti valstybės narės ir socialiniai partneriai

Kiekviena valstybė narė išlaiko teisę nustatyti pagrindinius savo socialinio draudimo sistemų principus. Tam, kad įgyvendintų ramsčio nuostatas, valstybės narės raginamos į savo nacionalinę teisę perkelti Sąjungos lygmeniu priimtas taisykles, garantuoti jų vykdymo užtikrinimą ir atnaujinti savo taisykles dėl nedarbo išmokų pinigais teikimo.

Sąjungos lygmeniu dėl galimų SESV 153 straipsniu grindžiamų iniciatyvų turi būti konsultuojamasi su socialiniais partneriais, kaip numatyta SESV 154 straipsnyje, ir jie gali prašyti įgyvendinti jų Sąjungos lygmeniu sudarytus susitarimus, kaip numatyta SESV 155 straipsnyje. Socialiniai partneriai taip pat gali visoje Sąjungoje kaupti gerą patirtį ir ja dalytis. Nacionaliniu lygmeniu socialiniai partneriai gali padėti įgyvendinti šį principą rengdami kolektyvines derybas arba dalyvaudami formuojant ir įgyvendinant atitinkamas politikos priemones.

¹⁰⁵ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:32014D0573>

b) Neseniai priimtos arba tęsiamos ankstesnės ES lygmens iniciatyvos

Kartu su Europos socialinių teisių ramsčiu Komisija pristato pirmąją konsultaciją su socialiniais partneriais etapą dėl iniciatyvos „Galimybė naudotis socialine apsauga“¹⁰⁶, kad būtų sprendžiamos problemos dėl skirtingų galimybių naudotis socialine apsauga darbuotojams, kurie dirba pagal standartinius darbo santykius, asmenims, dirbantiems pagal nestandartines darbo sutartis bei asmenims, dirbantiems pagal įvairias savarankiško darbo formas. Bus konsultuojamasi dėl galimybės gauti nedarbo išmokas ir naudotis užimtumo tarnybų paslaugomis.

Komisija toliau remia derybas dėl 2016 m. gruodžio mėn. pateikto pasiūlymo dėl Europos Parlamento ir Tarybos Reglamento (EB) Nr. 883/2004 dėl socialinės apsaugos sistemų koordinavimo ir Reglamento (EB) Nr. 987/2009, nustatančio Europos Parlamento ir Tarybos Reglamento (EB) Nr. 883/2004 įgyvendinimo tvarką, dalinio pakeitimo.¹⁰⁷ Šiuo pasiūlymu nuo trijų iki šešių mėnesių pratęsiamas minimalus laikotarpis, per kurį bedarbis gali prašyti jam mokėti nedarbo išmokas, ieškodamas darbo kitoje valstybėje narėje.

Europos užimtumo tarnybų tinklas (VUT tinklas) įgyvendina lyginamojo mokymosi projektą, kurio tikslas – pagerinti VUT veiklos rezultatus, rodikliais grindžiamą lyginamąją analizę susiejant su tarpusavio mokymusi, kad būtų geriau sprendžiami aktyvios paramos darbo ieškantiems asmenims klausimai.

¹⁰⁶ C(2017) 2610.

¹⁰⁷ COM(2016) 815 *final*, 2006 12 13.

Minimalios pajamos

Kiekvienas neturintis pakankamai lėšų turi teisę gauti tinkamo dydžio minimalias pajamas, kurios visais gyvenimo etapais užtikrintų orų gyvenimą, ir turėti realią galimybę gauti tam reikalingų prekių ir paslaugų. Galinčių dirbti asmenų atveju minimalių pajamų mokėjimas turėtų būti derinamas su paskatomis (vėl) integruotis į darbo rinką.

1. Sąjungos *acquis*

a) Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija

Chartijos 34 straipsnio 3 dalyje pripažįstama ir gerbiama teisė į, be kita ko, socialinę paramą, kad būtų užtikrintos tinkamos gyvenimo sąlygos visiems neturintiems pakankamai lėšų, vadovaujantis Sąjungos teisės ir nacionalinių teisės aktų nustatytais taisyklėmis ir praktika.

b) Teisėkūros įgaliojimai ir jų ribos

Pagal Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo (SESV) 153 straipsnio 2 dalį Sąjunga gali priimti priemones, kuriomis remiama ir papildoma valstybių narių veikla iš darbo rinkos išstumtų asmenų įtraukties srityje. 153 straipsnio 4 dalyje nustatyta, kad pagal SESV 153 straipsnį priimtose nuostatos neturi įtakos valstybių narių teisei nustatyti pagrindinius savo socialinio draudimo sistemų principus ir neturi didesniu mastu paveikti jų finansinės pusiausvyros. Pagal SESV 156 straipsnį Komisija skatina valstybių narių bendradarbiavimą ir sudaro sąlygas derinti jų veikimą visose socialinės politikos srityse pagal SESV X antraštinę dalį.

c) Esamos priemonės

Tarybos rekomendacijoje 92/441/EEB dėl pakankamų pajamų ir socialinės paramos socialinės apsaugos sistemose bendrų kriterijų (vadinamoje Minimalių pajamų rekomendacija)¹⁰⁸ valstybės narės raginamos pripažinti teisę į socialinę paramą ir joje išdėstomi šios teisės įgyvendinimo principai ir gairės.

Komisijos rekomendacijoje 2008/867/EB dėl iš darbo rinkos išstumtų asmenų aktyvios įtraukties¹⁰⁹ valstybės narės raginamos deramą pajamų rėmimo užtikrinimą derinti su galimybe naudotis kokybiškomis paslaugomis ir įtraukiomis darbo rinkos priemonėmis, taikant aktyvios įtraukties strategiją. Šis raginimas pakartotas 2016 m. vasario 15 d. Tarybos rekomendacijoje dėl ilgalaikių bedarbių integracijos į darbo rinką¹¹⁰.

2. Europos socialinių teisių ramsčio taikymo sritis ir jame įtvirtintos naujos nuostatos

¹⁰⁸ 1992 m. birželio 24 d. Tarybos rekomendacija 92/441/EEB, OL L 245, 1992 8 26, p. 46.

¹⁰⁹ 2008 m. spalio 3 d. Komisijos rekomendacija 2008/867/EB dėl iš darbo rinkos išstumtų asmenų aktyvios įtraukties, OL L 307, 2008 11 18, p. 11, kurią 2008 m. gruodžio 17 d. patvirtino Europos Sąjungos Taryba.

¹¹⁰ 2016 m. vasario 15 d. Tarybos rekomendacija, OL C 67, 2016 2 20, p. 1.

Ramsčiu visiems neturintiems pakankamai lėšų nustatyta teisė gauti minimalias pajamas. Galinčių dirbti asmenų atveju minimalių pajamų mokėjimas turėtų būti derinamas su paskatomis (vėl) integruotis į darbo rinką. Ramsčiu siūloma daugiau, nei 1992 m. Minimalių pajamų rekomendacijoje, nes jame aiškiai nurodyta teisė gauti minimalias pajamas, kurios užtikrintų orų gyvenimą. Pirmą kartą aiškiai vartojama minimalių pajamų samprata, reiškianti specifinės formos išmokas ir pakeičianti tokius bendresnius terminus kaip, pvz., „socialinė parama“ ar „pakankamos lėšos“.

Minimalių pajamų tikslas – nuo skurdo apsaugoti asmenis, kurie neturi teisės gauti socialinio draudimo išmokų ar kurių teisė į šias išmokas nebegalioja, ir taip kovoti su skurdu ir socialine atskirtimi. Be to, tokios išmokos kartu su veiksminga galimybe gauti įgalinimo paslaugas taip pat turėtų užtikrinti orų gyvenimą visais gyvenimo etapais. Tai neįmokinės, visuotinės ir materialine padėtimi grindžiamos išmokos. Jas gaunantys asmenys, jei pajėgia, turi būti pasirengę dirbti ar dalyvauti bendruomenės veikloje.

Užtikrinant paskatas dirbti svarbu, kad išmokų sistema derėtų su kitomis išmokomis ir išsaugotų finansines paskatas susirasti darbą ir taip minimalias pajamas gaunančius asmenis apsaugotų nuo neaktyvumo spąstų. Tokios paskatos galėtų būti reikalavimas, kad šias išmokas gaunantys asmenys naudotųsi užimtumo tarnybų paslaugomis, kurios kartu su kitomis įgalinančiomis tarnybomis galėtų remti jų reintegraciją į darbo rinką.

3. Įgyvendinimas

a) Ką gali daryti valstybės narės ir socialiniai partneriai

Valstybės narės atsakingos už Sąjungos lygmeniu priimtų gairių ir rekomendacijų dėl socialinės apsaugos įgyvendinimą. Tam, kad įgyvendintų šį principą, valstybės narės raginamos atnaujinti ir išplėsti savo praktiką dėl minimalių pajamų išmokų formos ir mokėjimo.

Sąjungos lygmeniu dėl galimų SESV 153 straipsniu grindžiamų iniciatyvų turi būti konsultuojamasi su socialiniais partneriais, kaip numatyta SESV 154 straipsnyje, ir jie gali prašyti įgyvendinti jų Sąjungos lygmeniu sudarytus susitarimus, kaip numatyta SESV 155 straipsnyje. Socialiniai partneriai taip pat gali visoje Sąjungoje kaupti gerą patirtį ir ja dalytis. Nacionaliniu lygmeniu socialiniai partneriai gali padėti įgyvendinti šį principą dalyvaudami formuojant ir įgyvendinant atitinkamas politikos priemones.

b) Neseniai priimtose arba tęsiamose ankstesnėse ES lygmens iniciatyvose

Vykdamas Europos semestro ekonominės politikos koordinavimo procesą, prie kurio prisideda Socialinės apsaugos komitetas, parengtose konkrečioms šalims skirtose rekomendacijose siūloma nacionaliniu lygmeniu nustatyti veiksmingas minimalių pajamų sistemas. Socialinės apsaugos komiteto atvirasis koordinavimo metodas užtikrina politikos priemonių koordinavimą, taip pat jis vykdo valstybių narių pažangos stebėseną. Europos Sąjungos finansinės priemonės, visų pirma Europos socialinis fondas, atlieka svarbų vaidmenį remiant minimalių pajamų išmokų plėtrą.

Per Europos minimalių pajamų tinklą¹¹¹, kuris skatina užtikrinti tinkamas ir prieinamas minimalias pajamas ir platina metodiką, pagal kurią valstybės narės gali nustatyti orientacinius biudžetus, palyginamus tarpvalstybiniu mastu, Komisija remia valstybes nares tobulinant savo minimalių pajamų sistemas.

¹¹¹ <https://emin-eu.net/what-is-emin/>

Senatvės pajamos ir pensijos

a) Išėję į pensiją darbuotojai ir savarankiškai dirbę asmenys turi teisę gauti pensiją, proporcingą jų įmokoms ir užtikrinančią tinkamas pajamas. Moterims ir vyrams sudaromos vienodos galimybės įgyti teises į pensiją.

b) Kiekvienas senatvėje turi teisę į išteklius, užtikrinančius orų gyvenimą.

1. ES *acquis*

a) Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija

Chartijos 25 straipsnyje pripažįstama ir gerbiama pagyvenusių žmonių teisė į orų ir savarankišką gyvenimą. Chartijos 34 straipsnyje patvirtinama pagarba teisei gauti socialinio draudimo pašalpas ir naudotis socialinėmis paslaugomis, suteikiančiomis apsaugą pagal Sąjungos teisės ir nacionalinių teisės aktų nustatytas taisykles ir praktiką, be kita ko, tapus išlaikytiniu ar sulaukus senatvės, ir senatvėje turėti teisę į socialinio draudimo išmokas ir socialines paslaugas. 23 straipsniu užtikrinama vyrų ir moterų lygybė visose srityse.

b) Teisėkūros įgaliojimai ir jų ribos

Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo (SESV) 151 straipsnyje, be kita ko, teigiama, kad vienas iš Sąjungos ir valstybių narių tikslų – skatinti deramą socialinę apsaugą. Pagal SESV 153 straipsnio 2 dalį Sąjunga gali priimti priemones darbuotojų socialinio draudimo ir socialinės apsaugos srityse. 153 straipsnio 4 dalyje nustatyta, kad pagal SESV 153 straipsnį priimtos nuostatos neturi įtakos valstybių narių teisei nustatyti pagrindinius savo socialinio draudimo sistemų principus ir neturi didesniu mastu paveikti jų finansinės pusiausvyros. Pagal SESV 156 straipsnį Komisija įgaliota skatinti valstybių narių bendradarbiavimą ir sudaryti sąlygas derinti jų veikimą visose socialinės politikos srityse, tarp jų – socialinio draudimo srityje.

Pagal SESV 19 straipsnį Sąjungos teisės aktų leidėjai įgalioti imtis atitinkamų kovos su diskriminacija, įskaitant diskriminaciją dėl lyties, veiksmų. SESV 157 straipsnio 3 dalyje Sąjungos teisės aktų leidėjai įgalioti imtis priemonių užtikrinti, kad būtų taikomas moterų ir vyrų lygių galimybių ir vienodo požiūrio užimtumo bei profesinės veiklos srityje principas.

c) Esamos priemonės

Esama daug direktyvų, kuriomis įgyvendinamas vienodo požiūrio į vyrus ir moteris principas, be kita ko, pensijų pagal įstatymais nustatytas sistemas, profesinių ar asmeninio modelio pensijų srityje¹¹².

Europos Parlamento ir Tarybos reglamente (EB) Nr. 883/2004 dėl socialinės apsaugos sistemų koordinavimo¹¹³ numatytas draudimo laikotarpių sumavimas ir pensininkų, dirbusių kitoje Sąjungos valstybėje narėje, teisė perkelti pensiją.

Sąjunga taip pat yra priėmusi direktyvų dėl profesinių pensijų sistemų, ypač tarpvalstybiniais atvejais¹¹⁴.

Tarybos rekomendacijoje 92/442/EEB dėl socialinės apsaugos tikslų ir politikos suderinimo¹¹⁵ nagrinėjami darbuotojų socialinio draudimo klausimai, susiję su liga, motinyste, nedarbu ir darbingumo netekimu, minimaliomis pagyvenusių žmonių pajamomis ir šeimos socialine apsauga.

2. Europos socialinių teisių ramsčio taikymo sritis ir jame įtvirtintos naujos nuostatos

Pagal šį ramstį raginama ir darbuotojams, ir savarankiškai dirbantiems asmenims užtikrinti pakankamas pensijas. Taigi, į ramsčio taikymo sritį įtraukus ir savarankiškai dirbančius asmenis, šiuo požiūriu jis apima daugiau nei esamas *acquis*. Juo taip pat raginama vyrams ir moterims suteikti vienodas galimybes įgyti teises į senatvės pensiją. Šiuo metu moterų pensijos yra mažesnės už vyrų; visų pirma taip yra dėl įnašų dydžio, susijusio su mažesniu darbo užmokesčiu, dėl dažnesnių darbo ne visu etatu atvejų ir trumpesnės karjeros, taip pat dėl dažnesnių karjeros pertraukų dėl priežiūros įsipareigojimų. Tad tam, kad būtų sudarytos vienodos galimybės įgyti teises į senatvės pajamas, šalia priemonių, susijusių su darbo rinka ir profesinio ir asmeninio gyvenimo pusiausvyra, reikia užtikrinti vienodą pensinį amžių ir tinkamai apskaičiuoti pensines teises už priežiūros laikotarpius. Ramstis, kuriuo raginama užtikrinti vienodas vyrų ir moterų galimybes įgyti teises į pensiją, apima daugiau, nei numatyta 1992 m. rekomendacijoje.

Ramsčiu raginama užtikrinti tinkamas pajamas senatvėje, kad ir kokia būtų taikoma pensijų sistema. Tad jis apima visus tris pensijų sistemos ramsčius. Šalia valstybinių pensijų sistemų, investicinių

¹¹² Direktyva 79/7/EEB dėl vienodo požiūrio į vyrus ir moteris principo nuoseklaus įgyvendinimo socialinės apsaugos srityje, OL L 6, 1979 1 10, p. 24; Direktyva 2006/54/EB dėl moterų ir vyrų lygių galimybių ir vienodo požiūrio į moteris ir vyrus užimtumo bei profesinės veiklos srityje principo įgyvendinimo, OL L 2004, 2006 7 26, p. 23; Direktyva 2004/113/EB, įgyvendinanti vienodo požiūrio į moteris ir vyrus principą dėl galimybės naudotis prekėmis bei paslaugomis ir prekių tiekimo bei paslaugų teikimo, OL L 273, 2004 12 21, p. 37.

¹¹³ 2004 m. balandžio 29 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 883/2004 dėl socialinės apsaugos sistemų koordinavimo, OL L 166, 2004 4 30, p. 1.

¹¹⁴ 1998 m. birželio 29 d. Tarybos direktyva 98/49/EB dėl pagal darbo sutartį dirbančių asmenų ir savarankiškai dirbančių asmenų, judančių Bendrijoje, teisių į papildomą pensiją išsaugojimo OL L 209, 1998 7 25, p. 46; Direktyva 2014/50/ES dėl būtiniausių reikalavimų darbuotojų judumui tarp valstybių narių didinti gerinant teisių į papildomą pensiją įgijimą ir išsaugojimą, OL L 128, 2014 4 30, p. 1; 2016 m. gruodžio 14 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2016/2341 dėl profesinių pensijų įstaigų (PPI) veiklos ir priežiūros, OL L 354, 2016 12 23, p. 37.

¹¹⁵ 1992 m. liepos 27 d. Tarybos rekomendacija 92/442/EEB dėl socialinės apsaugos tikslų ir politikos suderinimo, OL L 245, 1992 8 26, p. 49.

papildomos pensijų sistemos tampa vis reikšmingesnės. Svarbi paramos priemonė – palankesnės sąlygos ir skatinimas taupyti pensijai visą gyvenimą, taikant, be kita ko, fiskalines paskatas.

Ramsčio nuostatos taikomos vyresnio amžiaus žmonių pajamų paramai, nepriklausomai nuo jos formos. Jomis siekiama apsaugoti nuo skurdo senatvėje ir išlaikyti pensininkų gyvenimo lygį. 1992 m. rekomendacijoje dėl socialinės apsaugos tikslų ir politikos suderinimo sprendžiami ir apsaugos nuo skurdo, ir pajamų išlaikymo klausimai. Tačiau pagal šį principą kartelė pakeliama aukščiau – kalbama apie *teisę į pensiją*, užtikrinančią tinkamas pajamas.

3. Įgyvendinimas

a) Ką gali daryti valstybės narės ir socialiniai partneriai

Valstybės narės išlaiko teisę nustatyti pagrindinius savo socialinio draudimo sistemų principus. Jos raginamos į savo nacionalinę teisę perkelti Sąjungos lygmeniu priimtas taisykles ir garantuoti jų vykdymo užtikrinimą, o savo taisykles pritaikyti taip, kad šis principas būtų įgyvendintas.

Sąjungos lygmeniu dėl galimų SESV 153 straipsniu grindžiamų iniciatyvų turi būti konsultuojamasi su socialiniais partneriais, kaip numatyta SESV 154 straipsnyje, ir jie gali prašyti įgyvendinti jų Sąjungos lygmeniu sudarytus susitarimus, kaip numatyta SESV 155 straipsnyje. Socialiniai partneriai taip pat gali visoje Sąjungoje kaupti gerą patirtį ir ja dalytis. Nacionaliniu lygmeniu socialiniai partneriai gali padėti įgyvendinti šį principą dalyvaudami formuojant ir įgyvendinant atitinkamas politikos priemones.

b) Nesenai priimtos arba tęsiamos ankstesnės ES lygmens iniciatyvos

Kartu su Europos socialinių teisių ramsčiu Komisija pristato pirmąją konsultaciją su socialiniais partneriais etapą dėl iniciatyvos „Galimybė naudotis socialine apsauga“¹¹⁶, kad būtų sprendžiamos problemos dėl skirtingų galimybių naudotis socialine apsauga darbuotojams, kurie dirba pagal standartinius darbo santykius, asmenims, dirbantiems pagal nestandartines darbo sutartis bei asmenims, dirbantiems pagal įvairias savarankiško darbo formas. Konsultacijose bus aptartos profesinės teisės ir būdai užtikrinti teisių perkeliamumą ir skaidrumą keičiantis darbdaviui, darbo sutarties tipui ar pereinant prie savarankiško darbo.

Nors valstybinės pensijų sistemos yra senatvės pajamų paramos pagrindas, prie tinkamesnės pajamų apsaugos taip pat gali prisidėti papildomos pensijos sistemos. 2015 m. rugsėjo 30 d. Kapitalo rinkų sąjungos veiksmų plane Komisija įsipareigojo analizuoti būdus padidinti taupymo pensijai pasirinkimus ir sukurti asmeninių pensijų ES rinką. Šiuo metu rengiama teisėkūros iniciatyva, siekiant sukurti Europos asmeninių pensijų sistemą, kuri veiktų šalia nacionalinių asmeninių pensijų sistemų.

¹¹⁶ C(2017) 2610.

Sveikatos priežiūra

Kiekvienas turi teisę laiku gauti įperkamas ir kokybiškas prevencinės ir gydomosios medicinos paslaugas.

1. Sąjungos *acquis*

a) Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija

Chartijos 35 straipsnyje pripažįstama, kad kiekvienas turi teisę į gydymą ir profilaktinę sveikatos priežiūrą nacionalinės teisės aktų ir praktikos nustatyta tvarka.

b) Teisėkūros įgaliojimai ir jų ribos

Pagal Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo (SESV) 153 straipsnio 2 dalį Sąjunga gali priimti priemones, kuriomis remiama ir papildoma valstybių narių veikla darbuotojų socialinio draudimo ir socialinės apsaugos srityje.

153 straipsnio 4 dalyje nustatyta, kad pagal SESV 153 straipsnį priimtose nuostatos neturi įtakos valstybių narių teisei nustatyti pagrindinius savo socialinio draudimo sistemų principus ir neturi didesniu mastu paveikti jų finansinės pusiausvyros.

Pagal SESV 168 straipsnio 2 dalį Sąjunga skatina valstybių narių bendradarbiavimą žmonių sveikatos srityje ir, prireikus, teikia paramą jų veiksams. Komisija, palaikydama glaudų ryšį su valstybėmis narėmis, gali imtis bet kokios naudingos iniciatyvos šios srities valstybių narių koordinavimui remti, ypač iniciatyvų, kuriomis siekiama nustatyti gaires ir rodiklius, organizuoti keitimąsi geriausia patirtimi ir rengti reikiamus elementus periodinei stebėsenai ir vertinimui. SESV 168 straipsnio 1 ir 7 dalyse nustatyta, kad Sąjunga papildo nacionalinę politiką, pripažįsta valstybių narių atsakomybę ir siekia gerinti visuomenės sveikatą, užkirsti kelią žmonių negalavimams ir ligoms bei pašalinti pavojaus fizinei ir psichinei sveikatai šaltinius.

Pagal SESV 48 straipsnį Sąjungos teisės aktų leidėjai imasi priemonių socialinės apsaugos srityje, būtinų laisvam darbuotojų judėjimui tarp valstybių narių užtikrinti.

c) Esamos priemonės

ES teisės aktuose dėl vaistinių preparatų¹¹⁷ ir žmogaus kilmės medžiagų¹¹⁸ nustatomi šių produktų prieinamumo, kokybės ir saugos visoje ES vidaus rinkoje bendri standartai.

¹¹⁷ 2001 m. lapkričio 6 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2001/83/EB dėl Bendrijos kodekso, reglamentuojančio žmonėms skirtus vaistus; 2004 m. kovo 31 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 726/2004, nustatantis Bendrijos leidimų dėl žmonių skirtų ir veterinarinių vaistų išdavimo ir priežiūros tvarką ir įsteigiantis Europos vaistų agentūrą (2013 m. birželio 5 d. konsoliduotoji versija).

¹¹⁸ https://ec.europa.eu/health/blood_tissues_organs/policy_en

Tarybos rekomendacijoje 92/442/EEB¹¹⁹ valstybės narės, be kita ko, raginamos visiems teisėtai jose gyvenantiems asmenims kiekvienos jų nustatytais sąlygomis užtikrinti galimybę gauti reikiamas sveikatos priežiūros paslaugas ir naudotis ligų prevencijos infrastruktūra.

2009 m. birželio 9 d. Tarybos rekomendacija¹²⁰ nustatomas bendradarbiavimas dėl pacientų saugos ir susijusių standartų, įskaitant su sveikatos priežiūra susijusių infekcijų prevenciją ir kontrolę.

Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 883/2004 dėl socialinės apsaugos sistemų koordinavimo¹²¹, be kita ko, taikomas judžių piliečių sveikatos priežiūros srityje. Be to, Europos Parlamento ir Tarybos direktyvoje 2011/24/ES¹²² nustatytos taisyklės, kuriomis siekiama palengvinti galimybę gauti sveikatos priežiūros paslaugas kitoje Sąjungos valstybėje narėje.

2. Europos socialinių teisių ramsčio taikymo sritis ir jame įtvirtintos naujos nuostatos

Ramsčiu nustatoma bendra teisė į kokybišką profilaktinę sveikatos priežiūrą ir gydymą. Jis apima daugiau nei Chartijos 35 straipsnis, nes pagal jį reikalaujama suteikti galimybę laiku gauti sveikatos priežiūros paslaugas ir nurodyta, kad jos turėtų būti įperkamos ir kokybiškos.

Galimybė laiku gauti paslaugas reiškia, kad kiekvienas sveikatos priežiūros paslaugas gali gauti tada, kai jų jam reikia. Tam, kad šis principas būtų įgyvendintas, reikia, kad sveikatos priežiūros infrastruktūra ir sveikatos priežiūros specialistai būtų geografiškai tolygiai pasiskirstę, taip pat reikalingos priemonės ilgiems laukimo laikotarpiams sutrumpinti.

Sveikatos priežiūros įperkamumas reiškia, kad su ja susijusios išlaidos neturėtų būti kliūtis reikiamoms paslaugoms gauti.

Ramsčio nuostata dėl sveikatos priežiūros apima teisę į kokybišką sveikatos priežiūrą, o tai reiškia, kad sveikatos priežiūra turėtų būti tikslinga, tinkama, saugi ir veiksminga.

Galiausiai, prevencinės ir gydomosios medicinos paslaugų srityje turi būti sudaryta galimybė gauti gydymo ir su visuomenės sveikata susijusias paslaugas, įskaitant sveikatos ugdymą ir ligų prevenciją.

¹¹⁹ 1992 m. liepos 27 d. Tarybos rekomendacija 92/442/EEB dėl socialinės apsaugos tikslų ir politikos suderinimo, OL L 245, 1992 8 26, p. 49.

¹²⁰ 2009 m. birželio 9 d. Tarybos rekomendacija dėl pacientų saugos ir su sveikatos priežiūra susijusių infekcijų prevencijos ir kontrolės, OL C 151, 2009 7 3.

¹²¹ 2004 m. balandžio 29 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 883/2004 dėl socialinės apsaugos sistemų koordinavimo, OL L 166, 2004 4 30, p. 1.

¹²² 2011 m. kovo 9 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2011/24/ES dėl pacientų teisių į tarpvalstybines sveikatos priežiūros paslaugas įgyvendinimo, OL L 88, 2011 4 4, p. 45–65.

3. Įgyvendinimas

a) Ką gali daryti valstybės narės ir socialiniai partneriai

Valstybės narės yra atsakingos už jų sveikatos politikos nustatymą ir už sveikatos priežiūros ir gydymo paslaugų organizavimą bei teikimą; jos išlaiko teisę nustatyti pagrindinius savo socialinio draudimo sistemų principus. Jos raginamos į savo nacionalinę teisę perkelti Sąjungos lygmeniu priimtas taisykles ir garantuoti jų vykdymo užtikrinimą, o savo taisykles pritaikyti taip, kad šis principas būtų įgyvendintas.

Sąjungos lygmeniu dėl galimų SESV 153 straipsniu grindžiamų iniciatyvų turi būti konsultuojamasi su socialiniais partneriais, kaip numatyta SESV 154 straipsnyje, ir jie gali prašyti įgyvendinti jų Sąjungos lygmeniu sudarytus susitarimus, kaip numatyta SESV 155 straipsnyje. Socialiniai partneriai taip pat gali visoje Sąjungoje kaupti gerą patirtį ir ja dalytis. Nacionaliniu lygmeniu socialiniai partneriai gali padėti įgyvendinti šį principą dalyvaudami formuojant ir įgyvendinant atitinkamas politikos priemones.

b) Neseniai priimtos arba tęsiamos ankstesnės ES lygmens iniciatyvos

Direktyva 2011/24/ES nustatomas valstybių narių sveikatos priežiūros sistemų lygmens bendradarbiavimas sprendžiant tokius bendrus uždavinius kaip sveikatos priežiūros prieinamumas, ypač naudojantis neseniai įsteigtu Europos referencijos centrų tinklu, bendradarbiavimas sveikatos priežiūros technologijų vertinimo srityje, e. sveikatos tinklas ir bendroji skaitmeninė rinka.

Neįgaliųjų įtrauktis

Neįgalieji turi teisę į finansinę paramą, užtikrinančią orų gyvenimą, paslaugas, leidžiančias jiems dalyvauti darbo rinkoje ir visuomenės gyvenime, ir jų poreikiams pritaikytą darbo aplinką.

1. Sąjungos *acquis*

a) Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija

Chartijos 21 straipsniu draudžiama bet kokia diskriminacija, be kita ko, diskriminacija dėl negalios. Chartijos 26 straipsnyje pripažįstama ir gerbiama neįgaliųjų asmenų teisė naudotis priemonėmis, užtikrinančiomis jų nepriklausomumą, socialinį bei profesinį integravimą ir dalyvavimą bendruomenės gyvenime. Chartijos 34 straipsnyje pripažįstama teisė gauti socialinio draudimo pašalpas ir paslaugas tokiais atvejais kaip tapus išlaikytiniu ar netekus darbo.

b) Teisėkūros įgaliojimai ir jų ribos

Pagal Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo (SESV) 19 straipsnį Sąjunga gali imtis atitinkamų veiksmų, siekdama kovoti su diskriminacija, be kita ko, su diskriminacija dėl negalios.

Pagal SESV 153 straipsnį Sąjunga gali priimti priemones, įskaitant direktyvas dėl būtinausių reikalavimų, kuriomis remiama ir papildoma valstybių narių veikla, be kita ko, darbo aplinkos gerinimo, siekiant apsaugoti darbuotojų sveikatą ir saugą, darbo sąlygų, darbuotojų socialinio draudimo ir socialinės apsaugos ir iš darbo rinkos išstumtų asmenų įtraukties srityse. Pagal SESV 153 straipsnį Sąjunga taip pat gali remti ir papildyti valstybių narių veiklą kovos su socialine atskirtimi srityje.

c) Esamos priemonės

Sąjunga yra JT neįgaliųjų teisių konvencijos šalis¹²³; ši konvencija yra tarptautinė teisiškai privaloma priemonė, kuria nustatomi neįgaliųjų teisių būtiniausi standartai. Šioje konvencijoje taip pat dalyvauja 27 Sąjungos valstybės narės¹²⁴. Neįgaliųjų teisių konvencijoje nustatytas reikalavimas jos šalims priimti visas reikiamas priemones, kad būtų įgyvendintos visos joje pripažintos teisės, tarp kurių – tokia pat neįgaliųjų kaip ir kitų asmenų teisė į darbą, į tinkamą gyvenimo lygį, teisė gyventi savarankiškai ir būti bendruomenės dalimi.

Pagal Tarybos direktyvą 2000/78/EB¹²⁵ (Užimtumo lygybės direktyva), be kita ko, draudžiama diskriminacija dėl negalios įsidarbinant, dirbant savarankiškai ir dalyvaujant profesiniuose mokymuose. Ja nustatoma darbdavių pareiga sudaryti tinkamas sąlygas, tai reiškia, kad prireikus konkrečiu atveju darbdaviai turi imti tinkamų priemonių, kad neįgaliajam būtų sudarytos sąlygos

¹²³ 2009 m. lapkričio 26 d. Tarybos sprendimas dėl Jungtinių Tautų neįgaliųjų teisių konvencijos sudarymo Europos bendrijos vardu, OL L 23, 2010 1 27, p. 35.

¹²⁴ Išskyrus Airiją, kuri šiuo metu baigia ratifikavimo procesą.

¹²⁵ 2000 m. lapkričio 27 d. Tarybos direktyva 2000/78/EB, nustatanti vienodo požiūrio užimtumo ir profesinėje srityje bendruosius pagrindus, OL L 303, 2000 12 2, p. 16.

gauti darbą, dirbti, kilti karjeros laiptais arba mokytis, nebent dėl tokių priemonių darbdavys patirtų neproporcingai didelę naštą.

Pagrindiniai Neįgaliųjų teisių konvencijos elementai įtraukti ir į 2010–2020 m. Europos strategiją dėl negalios¹²⁶, pagal kurią Komisija skatina neįgaliųjų įsitraukimą į visuomenę ir dalyvavimą darbo rinkoje, deramas gyvenimo sąlygas ir socialinę įtrauktį. Be to, nuostatos dėl neįgaliųjų įtrauktos į sektorinius, be kita ko, transporto, ryšių, vartotojų apsaugos, valstybės pagalbos, viešųjų pirkimų ar sveikatos ir saugos sričių, Sąjungos teisės aktus.

Be to, Komisija ragina valstybes nares užtikrinti, kad specialiųjų poreikių turintys asmenys gautų bendrosios švietimo sistemos paramą. Tai ji daugiausia daro per 1996 m. įsteigtą Europos specialiojo ugdymo plėtros agentūrą. Ši agentūra, skatindama ilgalaikį bendradarbiavimą, keitimąsi praktine patirtimi ir žiniomis ir tiesiogiai, savanoriškais pagrindais bendradarbiaudama su švietimo ministerijomis, remia nacionalinio lygmens reformas. Agentūros vykdoma peržiūra padeda valstybėms narėms užtikrinti atitiktį JT neįgaliųjų teisių konvencijoje, visų pirma jos 24 straipsnyje, nustatytiems tarptautiniams standartams. Teikdama finansavimą programai „Erasmus+“, Komisija taip pat remia konkrečius projektus, kuriais skatinamas įtraukus švietimas.

2. Europos socialinių teisių ramsčio taikymo sritis ir jame įtvirtintos naujos nuostatos

Šiuo ramsčiu išreiškiamas JT neįgaliųjų teisių konvencijoje įtvirtintas visuminis žmogaus teisėmis grindžiamas požiūris į negalią, kurio pagrindas – pagarba *orumui*, neįgaliųjų asmeninis savarankiškumas ir nepriklausomybė, jų visapusiškas ir veiksmingas *dalyvavimas* ir įtraukimas į visuomenę vienodomis sąlygomis, kaip ir kitiems asmenims, ir vienodos galimybės.

Ramsčiu pabrėžiama teisė į *pajamų paramą*, kuri yra vienas iš socialinės apsaugos elementų, į *paslaugas*, kurios neįgaliesiems sudaro sąlygas dalyvauti darbo rinkoje ir visuomenėje, ir į *jiems pritaikytą darbo aplinką*, kuri yra viena iš priemonių, leidžiančių neįgaliesiems naudotis kitomis teisėmis, pagrįstomis ramsčiu nustatytais principais, ir darbe bei visuomenėje naudotis visapusiškai lygiomis teisėmis ir būti integruotiems. Šis principas, kuriuo tiksliai apibrėžtas būtinas viena kitą sustiprinančių priemonių derinys, apima daugiau, nei esamas *acquis*.

3. Įgyvendinimas

a) Ką gali daryti valstybės narės ir socialiniai partneriai

Valstybės narės atsako už Sąjungos lygmeniu priimtų teisės nuostatų perkėlimą į nacionalinę teisę ir jų vykdymo užtikrinimą. JT neįgaliųjų teisių konvenciją ratifikavusios valstybės narės atsako už jos visapusišką įgyvendinimą jų kompetencijos srityse. Pirmiau nurodytose Sąjungos priemonėse nustatyti minimalieji standartai ir tam, kad šis principas būtų įgyvendintas, valstybės narės raginamos

¹²⁶ Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui „2010–2020 m. Europos strategija dėl negalios. Tolesnis siekis kurti Europą be kliūčių“, COM(2010) 0636 galutinis.

daryti daugiau, nei nustatyta tose taisyklėse, be kita ko, imtis pozityviosios diskriminacijos veiksmų, kad būtų užtikrinta neįgalųjų įtrauktis vienodomis su kitais sąlygomis. Valstybės narės, imdamosi šių veiksmų, turėtų nuolat konsultuotis su neįgaliaisiais ir juos aktyviai įtraukti.

Sąjungos lygmeniu dėl galimų SESV 153 straipsniu grindžiamų iniciatyvų turi būti konsultuojamasi su socialiniais partneriais, kaip numatyta SESV 154 straipsnyje, ir jie gali prašyti įgyvendinti jų Sąjungos lygmeniu sudarytus susitarimus, kaip numatyta SESV 155 straipsnyje. Socialiniai partneriai taip pat gali visoje Sąjungoje kaupti gerą patirtį ir ja dalytis. Nacionaliniu lygmeniu socialiniai partneriai gali padėti įgyvendinti šį principą dalyvaudami formuojant ir įgyvendinant atitinkamas politikos priemones.

b) Neseniai priimtos arba tęsiamos ankstesnės ES lygmens iniciatyvos

Komisija toliau remia derybas dėl siūlomo Europos prieinamumo akto¹²⁷ priėmimo; šiuo aktu siekiama užtikrinti tam tikrų produktų ir paslaugų prieinamumą vidaus rinkoje ir taip neįgaliesiems suteikti palankesnes galimybes įsidarbinti ir dalyvauti visuomenės gyvenime vienodomis su kitais sąlygomis.

Komisija ir toliau, įgyvendindama visas atitinkamas Sąjungos politikos priemones ir teisės aktus, be kita ko, visose su Europos socialinių teisių ramsčiu susijusiose srityse, daug dėmesio skirs negalios klausimams; tai JT neįgalųjų teisių konvencijos įgyvendinimo Sąjungos lygmeniu pagrindas.

Komisija toliau remia derybas, kad Sąjungos teisės aktų leidėjai priimtų pasiūlymą dėl Tarybos direktyvos, kuria didinama apsauga nuo diskriminacijos¹²⁸, be kita ko, nuo diskriminacijos dėl negalios, socialinės apsaugos, įskaitant socialinio draudimo ir sveikatos apsaugos, švietimo, socialinių privalumų, ir galimybės gauti visuomenei prieinamas prekes ir paslaugas, įskaitant aprūpinimą būstu, sritis.

¹²⁷ Pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos dėl valstybių narių įstatymų ir kitų teisės aktų, susijusių su gaminių ir paslaugų prieinamumo reikalavimais, suderinimo COM(2015) 0615 *final*, 2015/0278(COD).

¹²⁸ Pasiūlymas dėl Tarybos direktyvos, kuria įgyvendinamas vienodo požiūrio į asmenis, nepaisant jų religijos ar tikėjimo, negalios, amžiaus arba seksualinės orientacijos, principas, SEC(2008) 2180, SEC(2008) 2181.

Ilgalaikė priežiūra

Kiekvienas turi teisę į kokybiškas ilgalaikės priežiūros paslaugas, visų pirma į namuose teikiamas priežiūros paslaugas ir bendruomenines paslaugas.

1. Sąjungos *acquis*

a) Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija

Pagal Chartijos 25 straipsnį pripažįstama ir gerbiama pagyvenusių žmonių teisė gyventi oriai ir nepriklausomai bei dalyvauti visuomeniniame ir kultūriniame gyvenime. Chartijos 26 straipsnyje pripažįstama ir gerbiama neįgalųjų teisė naudotis priemonėmis, užtikrinančiomis jų nepriklausomumą, socialinį bei profesinį integravimą ir dalyvavimą bendruomenės gyvenime. 34 straipsnyje patvirtinama pagarba teisei gauti socialinio draudimo pašalpas ir naudotis socialinėmis paslaugomis, suteikiančiomis apsaugą pagal Sąjungos teisės ir nacionalinių teisės aktų nustatytas taisykles ir praktiką, be kita ko, susirgus, tapus išlaikytiniu ar sulaukus senatvės.

b) Teisėkūros įgaliojimai ir jų ribos

Pagal Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo (SESV) 153 straipsnio 2 dalį Sąjunga gali priimti priemones, kuriomis remiama ir papildoma valstybių narių veikla darbuotojų socialinio draudimo ir socialinės apsaugos, kovos su socialine atskirtimi bei socialinės apsaugos sistemų modernizavimo srityse.

153 straipsnio 4 dalyje nustatyta, kad pagal SESV 153 straipsnį priimtose nuostatos neturi įtakos valstybių narių teisei nustatyti pagrindinius savo socialinio draudimo sistemų principus ir neturi didesniu mastu paveikti jų finansinės pusiausvyros.

c) Esamos priemonės

Tarybos rekomendacijoje 92/442/EEB dėl socialinės apsaugos tikslų ir politikos suderinimo¹²⁹ valstybės narės raginamos imtis atitinkamų priemonių socialinio draudimo srityje, atsižvelgiant į specialius vyresnio amžiaus žmonių poreikius tais atvejais, kai jie priklausomi nuo kitų žmonių priežiūros ir paslaugų. Komisijos rekomendacijoje 2008/867/EB dėl iš darbo rinkos išstumtų asmenų aktyvios įtraukties¹³⁰ siūloma, kad valstybės narės teiktų tokias paslaugas, kurios yra esminės remiant aktyvios ir ekonominės įtraukties politikos priemones, įskaitant ilgalaikės priežiūros paslaugas.

¹²⁹ 1992 m. liepos 27 d. Tarybos rekomendacija 92/442/EEB dėl socialinės apsaugos tikslų ir politikos suderinimo, OL L 245, 1992 8 26, p. 49.

¹³⁰ Komisijos rekomendacija 2008/867/EB dėl iš darbo rinkos išstumtų asmenų aktyvios įtraukties, OL L 307, 2008 11 18, p. 11–14.

Europos Parlamento ir Tarybos reglamente (EB) Nr. 883/2004 dėl socialinės apsaugos sistemų koordinavimo¹³¹, be kita ko, aptariamos mobilių piliečių galimybės gauti ilgalaikės priežiūros išmokas.

Europos struktūriniai ir investicijų fondai valstybėms narėms teikia bendrą finansavimą investicijoms į socialines paslaugas ir sveikatos priežiūrą, kurios leidžia nuo priežiūros ligoninėse ir institucijose modelio pamažu pereiti prie bendruomenės teikiamos priežiūros ir integruotų paslaugų. Fondų lėšomis taip pat remiamos ilgalaikės priežiūros paslaugos, organizuojant formalių slaugytojų mokymus.

2. Europos socialinių teisių ramsčio taikymo sritis ir jame įtvirtintos naujos nuostatos

Ramstyje pirmą kartą Sąjungos lygmeniu patvirtinama nuo priežiūros priklausomų asmenų teisė į ilgalaikės priežiūros paslaugas. Jame raginama teikti kokybiškas paslaugas, kurios leistų silpnos sveikatos ar priklausomiems asmenims kuo ilgiau išsaugoti sveikatą bei funkcionalumą ir būti savarankiškesniems. Be to, ramstyje nustatytas reikalavimas, kad priežiūros paslaugos būtų prieinamos, nes formaliosios priežiūros paslaugos gali būti labai brangios ir dėl to daugybės nuo priežiūros priklausomų žmonių poreikiai lieka nepatenkinti. Pagrindinių teisių chartijoje nustatyta, kad vyresnio amžiaus žmonės turėtų turėti teisę gyventi oriai ir nepriklausomai, tačiau taikant šią teisę pagrindinė problema yra teikiamų paslaugų įperkamumas, tinkamumas ir kokybė.

Ramsčiu pirmenybė teikiama priežiūrai namuose (asmuo, kuriam reikalinga priežiūra, slaugomas savo namuose) ir bendruomenės teikiamoms paslaugoms (tai įvairios neinstitucinio pobūdžio priežiūros paslaugos), todėl jis apima daugiau nei 2008 m. Komisijos rekomendacija dėl aktyvios įtraukties. Asmenims, kuriems reikalinga ilgalaikė priežiūra, ir neįgaliesiems bendruomenės teikiamų paslaugų plėtra padeda gyventi nepriklausomai ir įsitraukti į bendruomenę¹³². Jomis paprastai gerbiama asmenų, kuriems reikalinga priežiūra, teikiama pirmenybė kuo ilgiau gyventi nepriklausomai.

3. Įgyvendinimas

a) Ką gali daryti valstybės narės ir socialiniai partneriai

Valstybės narės išlaiko teisę nustatyti pagrindinius savo socialinio draudimo sistemų principus. Jos raginamos į savo nacionalinę teisę perkelti Sąjungos lygmeniu priimtas taisykles ir garantuoti jų vykdymo užtikrinimą, o savo taisykles pritaikyti taip, kad šis principas būtų įgyvendintas.

Sąjungos lygmeniu dėl galimų SESV 153 straipsniu grindžiamų iniciatyvų turi būti konsultuojamasi su socialiniais partneriais, kaip numatyta SESV 154 straipsnyje, ir jie gali prašyti įgyvendinti jų Sąjungos lygmeniu sudarytus susitarimus, kaip numatyta SESV 155 straipsnyje. Socialiniai partneriai taip pat gali visoje Sąjungoje kaupti gerą patirtį ir ja dalytis. Nacionaliniu lygmeniu socialiniai partneriai gali padėti įgyvendinti šį principą dalyvaudami formuojant ir įgyvendinant atitinkamas politikos priemones.

¹³¹ 2004 m. balandžio 29 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 883/2004 dėl socialinės apsaugos sistemų koordinavimo, OL L 166, 2004 4 30, p. 1.

¹³² Laikantis JT neįgalųjų teisių konvencijoje nustatytų principų.

b) Neseniai priimtos arba tęsiamos ankstesnės ES lygmens iniciatyvos

Kartu su Europos socialinių teisių ramsčiu Komisija pristato iniciatyvą „Nauja tėvų ir prižiūrinių asmenų profesinio ir asmeninio gyvenimo pusiausvyros palaikymo pradžia“. Joje siūlomos teisėkūros ir politikos priemonės, kuriomis siekiama ir moterims, ir vyrams sudaryti geresnes sąlygas labiau naudotis vaiko priežiūros atostogomis, pradėti taikyti tėvystės atostogas ir slaugytojų atostogas, skatinti lanksčiai organizuoti darbą, taip pat steigti daugiau ir kokybiškesnių vaikų ir kitų asmenų priežiūros įstaigų, pašalinti ekonomines paskatas nedirbti, pvz., mokesčių ir išmokų sistemų paskatas antrajam šeimoje uždirbančiam asmeniui, dažniausiai moteriai, nedalyvauti darbo rinkoje.

Komisija toliau remia derybas dėl 2016 m. gruodžio mėn. pateikto pasiūlymo dėl Europos Parlamento ir Tarybos Reglamento (EB) Nr. 883/2004 dėl socialinės apsaugos sistemų koordinavimo ir Reglamento (EB) Nr. 987/2009, nustatančio Reglamento (EB) Nr. 883/2004 įgyvendinimo tvarką, dalinio pakeitimo¹³³. Šiuo pasiūlymu siekiama sukurti nuoseklią ilgalaikės priežiūros išmokų koordinavimo tvarką tarpvalstybiniais atvejais.

¹³³ COM(2016) 815 *final*, 2006 12 13.

Būstas ir parama benamiams

a) Asmenims, kuriems labiausiai to reikia, suteikiamas kokybiškas socialinis būstas arba teikiama parama aprūpinant būstu.

b) Pažeidžiami asmenys turi teisę į tinkamą pagalbą ir apsaugą nuo priverstinio iškeldinimo.

c) Skatinant benamių socialinę įtrauktį jiems suteikiama tinkama pastogė ir paslaugos.

1. Sąjungos *acquis*

a) Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija

Chartijos 34 straipsnio 3 dalyje pripažįstama ir gerbiama teisė į, be kita ko, paramą aprūpinant būstu, kad būtų užtikrintos tinkamos gyvenimo sąlygos visiems neturintiems pakankamai lėšų, vadovaujantis Sąjungos teisės ir nacionalinių teisės aktų nustatytais taisyklėmis ir praktika.

b) Teisėkūros įgaliojimai ir jų ribos

Pagal Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo (SESV) 153 straipsnio 2 dalį Sąjunga gali priimti priemones, kuriomis remiama ir papildoma valstybių narių veikla darbuotojų socialinio draudimo ir socialinės apsaugos, kovos su socialine atskirtimi bei socialinės apsaugos sistemų modernizavimo srityse. Pagal SESV 156 straipsnį Komisija skatina valstybių narių bendradarbiavimą ir sudaro sąlygas derinti jų veikimą visose socialinės politikos srityse pagal SESV X antraštinę dalį.

153 straipsnio 4 dalyje nustatyta, kad pagal SESV 153 straipsnį priimtos nuostatos neturi įtakos valstybių narių teisei nustatyti pagrindinius savo socialinio draudimo sistemų principus ir neturi didesniu mastu paveikti jų finansinės pusiausvyros.

c) Esamos priemonės

Komisijos rekomendacijoje 2008/867/EB dėl iš darbo rinkos išstumtų asmenų aktyvios įtraukties¹³⁴ nustatyta, kad valstybės narės turėtų teikti tokias paslaugas, kurios yra esminės remiant socialinės įtraukties politikos priemones, pvz., paramą būstui ir socialinį būstą. Komisijos rekomendacijoje 2013/112/ES „Investicijos į vaikus. Padėkime išsivaduoti iš nepalankios socialinės padėties“¹³⁵ sprendžiami skurstančių vaikų būsto ir gyvenimo sąlygų klausimai. Sąjungos romų integracijos nacionalinių strategijų bendruosiuose principuose¹³⁶ pripažįstama, kad siekiant nepalankioje padėtyje esančių romų tautybės asmenys įtraukties, būsto klausimas yra pagrindinė intervencinė sritis. JT neįgaliųjų teisių konvencijoje pripažįstama neįgaliųjų ir jų šeimos narių teisė į tinkamą gyvenimą lygį, įskaitant tinkamą būstą ir galimybę dalyvauti socialinio būsto programose. Konvencijoje jos šalys taip pat raginamos imtis atitinkamų priemonių galimybei gauti būstą užtikrinti.

¹³⁴ OL L 307, 2008 11 18, p. 11.

¹³⁵ 2013 m. vasario 20 d. Komisijos rekomendacija 2013/112/ES „Investicijos į vaikus. Padėkime išsivaduoti iš nepalankios socialinės padėties“, OL L 59, 2013 3 2, p. 5–16.

¹³⁶ Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui bei Regionų komitetui „ES romų integracijos nacionalinių strategijų planas iki 2020 m.“, COM(2011) 0173 *final*.

Kalbant apie galimybę gauti būstą, Sąjungos teisės aktais numatyta speciali apsauga ypač pažeidžiamiesiems žmonėms, pvz., nelydimiems nepilnamečiams, prieglobsčio prašytojams ir migrantams. Pagal Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą 2012/29/ES, kuria nustatomi būtiniausi nusikaltimų aukų teisių, paramos joms ir jų apsaugos standartai¹³⁷, numatyta aprūpinti būstu ar pasiūlyti bet kokį kitą laikiną sprendimą dėl apgyvendinimo.

2. Europos socialinių teisių ramsčio taikymo sritis ir jame įtvirtintos naujos nuostatos

Ramstyje pirmą kartą Sąjungos lygmeniu visapusiškai aptarti skirtingi teisės į būstą aspektai.

Pagrindinių teisių chartijoje numatyta teisė į paramą aprūpinant būstu ir į tinkamas gyvenimo sąlygas visiems neturintiems pakankamai lėšų, tačiau 19a principu, kuriame kalbama apie paramą aprūpinant būstu natūra, konkrečiai, socialiniu būstu, siekiama daugiau. Turėtų būti arba aprūpinama socialiniu būstu, arba teikiama parama aprūpinant būstu: į šio principo materialinę taikymo sritį įeina įvairios paramos dėl būsto galimybės, pvz., pašalpos būstui, pajamų parama, nuomos garantijos ir mokesčių atskaitos.

Šios nuostatos taikymo asmenims sritis taip pat platesnė nei chartijoje, nes pagal ją numatyta teikti paramą aprūpinimui būstu *visiems, kuriems jos reikia* – ne tik tiems, kurie neturi pakankamai lėšų, bet ir asmenims, turintiems specialiųjų poreikių dėl negalios, iširusios šeimos ir pan.

Kalbant apie pagalbą pažeidžiamiesiems asmenims išskeldinimo atveju, ramsčiu gerokai sutvirtinama teisė į būstą, ypač į apgyvendinimo saugumą. Tarp pažeidžiamų asmenų gali būti ir rizikos grupei priklausantys nuomininkai, ir nuosavybės teisės netekę savininkai, kuriems gresia išskeldinimas. Pagal šį principą reikalaujama teikti paramą ir apsaugą, pvz., prieinamas teisinio atstovavimo, gynybos ir tarpininkavimo paslaugas, arba taikyti apsaugos priemones, pvz., galimybę pasinaudoti skolų valdymo priemonėmis benamystės rizikai mažinti. Šiuo principu pagrįstais ir teisėtais atvejais taip pat tinkamai atsižvelgiama į nuomotojų interesus.

Be to, ramstyje nustatyta visų benamių galimybė pasinaudoti tinkamu prieglobsčiu. Būsto tinkamumas gali būti vertinamas pagal nuomos saugumo, įperkamumo, tinkamumo gyventi, prieinamumo, vietos ir kultūrinio adekvatumo kriterijus. Šiuo principu kartelė pakeliama aukščiau ir ta prasme, kad skatinama benamių asmenų reintegracija į visuomenę taikant įgalinančias socialines paslaugas.

3. Įgyvendinimas

a) *Ką gali daryti valstybės narės*

¹³⁷2012 m. spalio 25 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2012/29/ES, kuria nustatomi būtiniausi nusikaltimų aukų teisių, paramos joms ir jų apsaugos standartai ir kuria pakeičiamas Tarybos pamatinis sprendimas 2001/220/TVR, OL L 315, 2012 11 14, p. 57.

Tam, kad šis principas būtų įgyvendintas, valstybės narės raginamos priimti priemonės, pirmiausia – dėl būsto nacionaliniu, regionų ar vietos lygmeniu, išmokų pinigais ir natūra, ir taip teikti paramą, kad visi į kritišką situaciją patekę asmenys skubiai galėtų gauti apgyvendinimą, taip pat padidinti įgalinančių socialinių paslaugų teikimo mastą ir pajėgumus.

b) Neseniai priimtose arba tęsiamose ankstesnės ES lygmens iniciatyvos

Socialinio būsto reforma, būsto prieinamumas ir įperkamumas, taip pat būsto pašalpų veiksmingumas stebimi ir vertinami vykdam Europos semestro procesą. Socialinės apsaugos komiteto atvirasis koordinavimo metodas užtikrina politikos priemonių koordinavimą, taip pat jis vykdo valstybių narių pažangos stebėseną.

Principo įgyvendinimą remia Sąjungos fondai, tarp jų – Europos strateginių investicijų fondas (investicijoms į socialinį būstą), Europos regioninės plėtros fondas (būsto infrastruktūrai), Europos socialinis fondas (socialinėms paslaugoms) ir Europos pagalbos labiausiai skurstantiems asmenims fondas (pagalba maisto srityje benamiams). Europos Sąjunga taip pat finansiškai remia nemažai pilietinės visuomenės organizacijų, kurios vykdo veiklą socialinės įtraukties ir skurdo mažinimo srityje, įskaitant organizacijas, dirbančias su benamiais.

Galimybė naudotis pagrindinėmis paslaugomis

Kiekvienas turi teisę gauti kokybiškas paslaugas, be kita ko, vandens tiekimo, sanitarijos, energetikos, transporto ir finansinių paslaugų ir skaitmeninio ryšio. Asmenims, neturintiems galimybių naudotis tokiais paslaugomis, turi būti taikomos paramos priemonės.

1. Sąjungos *acquis*

a) Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija

Chartijos 36 straipsnyje nurodyta, kad Sąjunga pripažįsta ir gerbia galimybę gauti bendrus ekonominius interesus tenkinančias paslaugas, kaip numatyta pagal nacionalinius teisės aktus ir praktiką, vadovaujantis Sutartimi dėl Europos Sąjungos veikimo, kad būtų skatinama Sąjungos socialinė ir teritorinė sanglauda.

b) Teisėkūros įgaliojimai ir jų ribos

Pagal Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo (SESV) 151 straipsnį vienas pagrindinių Sąjungos ir jos valstybių narių uždavinių – užtikrinti deramą socialinę apsaugą ir kovoti su atskirtimi. SESV 14 straipsnyje teigiama, kad Sąjunga ir jos valstybės narės pagal savo atitinkamus įgaliojimus ir Sutarties taikymo sritį užtikrina, kad bendrus ekonominius interesus tenkinančios paslaugos atliktų savo užduotis. Protokole Nr. 26 pripažįstamas svarbus nacionalinių, regioninių ir vietos valdžios institucijų vaidmuo ir didelė veiksmų laisvė teikiant, pavedant teikti ar organizuojant šių paslaugų teikimą Sąjungoje ir jų įvairovę. Šiame protokole taip pat pabrėžiama, kad kokybės, saugumo ir prieinamumo, lygių galimybių ir visuotinio prieinamumo bei vartotojų teisių propagavimo vertybės yra bendros Sąjungos vertybės, susijusios su bendrus ekonominius interesus tenkinančiomis paslaugomis. Prie Amsterdamo sutarties pridėtoje 22-oje deklaracijoje numatyta, kad rengiant priemones pagal SESV 114 straipsnį, Sąjungos institucijos turėtų atsižvelgti į neįgaliųjų poreikius. SESV 106 straipsnyje nustatyta, kad įmonėms, kurioms patikėta teikti bendrus ekonominius interesus tenkinančias paslaugas, šioje Sutartyje nustatytos taisyklės, ypač konkurencijos taisyklės, yra taikomos, jei jų taikymas nei teisiškai, nei faktiškai netrukdo atlikti joms patikėtų specialių uždavinių.

c) Esamos priemonės

Komisija savo kokybės sistemoje¹³⁸ jau yra pripažinusi bendrus ekonominius interesus tenkinančių paslaugų, kurios sudaro Europos socialinio modelio pagrindą, svarbą ir išreiškusi savo įsipareigojimą visiems piliečiams užtikrinti galimybę gauti pagrindines paslaugas. Tam, kad tokių paslaugų teikimo teisinė tvarka būtų aiškesnė, valdžios institucijų ir galutinių paslaugų gavėjų naudai supaprastinti ir paaiškinti su valstybės pagalba ir viešaisiais pirkimais (koncesijomis) susiję teisės aktai. Naujosios

¹³⁸ „Visuotinės svarbos paslaugų Europoje kokybės sistema“, COM(2011) 900 galutinis.

taisyklės valdžios institucijoms ir įmonėms suteikė daugiau teisinio tikrumo ir užtikrino paprastesnes procedūras¹³⁹.

Sąjungos lygmeniu priimtais atskiriems sektoriams skirtais teisės aktais nuolat atidžiai atsižvelgiama į poreikį didinti konkurenciją ir naudotis rinkos mechanizmais, taip pat į poreikį užtikrinti, kad kiekvienas pilietis toliau galėtų naudotis aukštos kokybės būtiniausiomis paslaugomis prieinama kaina. Toks buvo, pavyzdžiui, tinklų pramonės šakų, apimančių sritis nuo telekomunikacijų iki transporto, atvejis. Pvz., *elektroninių ryšių* srityje Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 22/2002 (Universaliųjų paslaugų direktyva)¹⁴⁰ užtikrinama, kad su paslaugų liberalizavimu ir didesne konkurencija drauge egzistuoję tokia reguliavimo sistema, kuri užtikrintų, kad visiems galutiniams paslaugų gavėjams už prieinamą kainą būtų teikiamos nustatyto minimalaus rinkinio paslaugos.

Kalbant apie *geležinkelių transporto* sritį, Komisijos reglamente (ES) 1307/2007¹⁴¹ apibrėžiama, kaip kompetentingos institucijos galėtų garantuoti, kad visuotinės svarbos paslaugų, kurios būtų, be kita ko, įvairesnės, saugesnės, kokybiškesnės ar pigesnės nei paslaugos, kurios būtų įmanomos tada, jei veiktų tik rinkos jėgos, teikimą. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentu (ES) 2338/2016 dėl vidaus keleivinio geležinkelių transporto paslaugų rinkos atvėrimo¹⁴² (dėl viešųjų paslaugų įsipareigojimų) iš dalies keičiamas ankstesnis reglamentas dėl viešųjų paslaugų sutarčių sudarymo transporto srityje; juo nustatomos aiškesnės taisyklės dėl viešųjų paslaugų įsipareigojimų sąlygų bei jų taikymo srities, taip pat sukuriama nauja sistema, kuria užtikrinama, kad geležinkelių veiklos vykdytojams bus sudaromos nediskriminacinės sąlygos naudotis geležinkelių riedmenimis, o tai paskatins juos dalyvauti viešųjų pirkimų procedūrose dėl geležinkelių viešųjų paslaugų sutarčių sudarymo.

Kalbant apie *energetikos* sektorių, universaliųjų paslaugų įsipareigojimas yra įtrauktas į Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą 2009/72/EB (Elektros energijos direktyva)¹⁴³, kurioje aiškiai teigiama, kad Sąjungos piliečiams ir, kai valstybės narės mano, kad to reikia, mažosioms įmonėms turėtų būti suteikta galimybė pasinaudoti įsipareigojimais viešųjų paslaugų teikimo srityje, ypač susijusiais su tiekimo saugumu, ir skaidriomis, nediskriminacinėmis ir prieinamomis kainomis.

Sąjungos *vandens* politika remiasi principu, kad vandens paslaugų įperkamumas turi lemiamą reikšmę. Nacionalinės valdžios institucijos yra kompetentingos priimti ir (arba) įgyvendinti konkrečias paramos priemones, kuriomis apsaugomi palankių sąlygų neturintys žmonės ir sprendžiami vandens

¹³⁹ http://ec.europa.eu/services_general_interest/index_en.htm

¹⁴⁰ 2002 m. kovo 7 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2002/22/EB dėl universaliųjų paslaugų ir paslaugų gavėjų teisių, susijusių su elektroninių ryšių tinklais ir paslaugomis (Universaliųjų paslaugų direktyva), OL L 108, 2002 4 24, p. 51.

¹⁴¹ 2007 m. lapkričio 8 d. Komisijos reglamentas (EB) Nr. 1307/2007, kuriuo nustatomos standartinės importo vertės, skirtos tam tikrų vaisių ir daržovių įvežimo kainai nustatyti, OL L 291, 2007 11 9, p. 1.

¹⁴² 2016 m. gruodžio 14 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2016/2338, kuriuo iš dalies keičiamas Reglamentas (EB) Nr. 1370/2007, kiek tai susiję su vidaus keleivinio geležinkelių transporto paslaugų rinkos atvėrimu, OL L 354, 2016 12 23, p. 22.

¹⁴³ 2009 m. liepos 13 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2009/72/EB dėl elektros energijos vidaus rinkos bendrųjų taisyklių, panaikinanti Direktyvą 2003/54/EB, OL L 211, 2009 8 14, p. 55.

stygiaus klausimai (pavyzdžiui, taikant priemones, kuriomis remiami mažas pajamas gaunantys namų ūkiai ar nustatant viešųjų paslaugų įsipareigojimus)¹⁴⁴.

Kalbant apie *finansų* sektorių, pagal Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą 2014/92¹⁴⁵ vartotojams Europoje leidžiama mokėjimo sąskaitą atidaryti pas bet kurį mokėjimo paslaugų teikėją Sąjungoje, nesvarbu, kurioje valstybėje narėje jie gyvena. Be to, vartotojai turi turėti galimybę naudotis būtiniausias savybes (įskaitant grynųjų pinigų išėmimą, lėšų pervedimą ir debetinės kortelės išdavimą) turinčia mokėjimo sąskaita, nepriklausomai nuo valstybės narės, kurioje jie gyvena, ar asmeninės finansinės padėties.

2. Europos socialinių teisių ramsčio taikymo sritis ir jame įtvirtintos naujos nuostatos

Ramstyje nustatoma teisė į būtiniausias paslaugas ir pateikiamas neišsamus kai kurių šių paslaugų, kurios mūsų kasdieniniam gyvenimui nepaprastai svarbios, sąrašas. Valstybės narės išlaiko kompetenciją šias paslaugas apibrėžti, organizuoti jų teikimą, jas teikti ir finansuoti nacionaliniu, regionų ar vietos lygmenimis. Tačiau nuostata, kad būtiniausiomis paslaugomis, įskaitant tas, kurios teikiamos tarpvalstybiniu mastu, turėtų galėti naudotis visi, dar kartą parodo, kokios svarbios šios paslaugos, kurios sudaro mūsų socialinio modelio pagrindą, Sąjungai. Sąjungos piliečiams ypač svarbi teisė į vandenį ir sanitarines paslaugas; visai neseniai šiuo klausimu buvo pristatyta piliečių iniciatyva.

Kai kurios šių paslaugų įtrauktos į sektoriniuose Sąjungos teisės aktuose nustatytus universaliųjų paslaugų įsipareigojimus, siekiant užtikrinti, kad bendrus ekonominius interesus tenkinančiomis paslaugomis galėtų naudotis visi valstybės narės ar skirtingų valstybių narių piliečiai, nepriklausomai nuo tos valstybės narės geografinės padėties, kad paslaugos atitiktų nustatytą kokybę ir, atsižvelgiant į konkrečias valstybės narės aplinkybes, būtų įperkamos. Ramsčiu pripažįstama, kad asmenims, neturintiems galimybių naudotis būtiniausiomis paslaugomis, turi būti taikomos paramos priemonės. Siekiant visiems užtikrinti galimybes naudotis būtiniausiomis paslaugomis, ypač svarbūs aspektai yra šių paslaugų prieinamumas, jų buvimas ir įperkamumas; tai labai svarbu neįgaliesiems ir vyresnio amžiaus žmonėms.

3. Įgyvendinimas

a) Ką gali daryti valstybės narės ir socialiniai partneriai

Valstybės narės išlaiko kompetenciją būtiniausias paslaugas apibrėžti, organizuoti jų teikimą, jas teikti ir finansuoti nacionaliniu, regionų ar vietos lygmenimis. Kadangi Sąjungos teisės nuostatomis nustatytas principas, kad teisę naudotis būtiniausiomis paslaugomis turi visi, ir tai sudaro Europos

¹⁴⁴ Geriamojo vandens direktyva (Direktyva 98/83/EB) yra susijusi su žmonėms vartoti skirto vandens kokybės užtikrinimu. Jos paskirtis – apsaugoti žmonių sveikatą nuo neigiamo bet kokio žmonėms vartoti skirto vandens užterštumo poveikio užtikrinant, kad tas vanduo būtų sveikas ir švarus.

¹⁴⁵ 2014 m. liepos 23 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2014/92 dėl mokesčių, susijusių su mokėjimo sąskaitomis, palyginamumo, mokėjimo sąskaitų perkėlimo ir galimybės naudotis būtiniausias savybes turinčiomis mokėjimo sąskaitomis, OL L 257, 2014 8 28, p. 214.

socialinio modelio pagrindą, siekiant įgyvendinti šį principą valstybės narės raginamos nustatyti griežtesnius reikalavimus.

Socialiniai partneriai gali visoje Sąjungoje kaupti gerą patirtį ir ja dalytis. Nacionaliniu lygmeniu socialiniai partneriai gali padėti įgyvendinti šį principą dalyvaudami formuojant ir įgyvendinant atitinkamas politikos priemones.

b) Neseniai priimtos arba tęsiamos ankstesnės ES lygmens iniciatyvos

Elektroninių ryšių srityje, vykdant siūlomą elektroninių ryšių reguliavimo sistemos peržiūrą¹⁴⁶ bus reikalaujama, kad valstybės narės visiems galutiniams paslaugų gavėjams užtikrintų įperkama veiksmingą prieigą prie interneto ir kalbinio ryšio paslaugų. Tais atvejais, kai valstybės narės nustato įperkamumo problemų, jos gali pareikalauti įmonių, kad jos siūlytų įperkamu tarifų planus ir būtų numačiusios teisę sudaryti sutartį mažai uždirbantiems ar specialiųjų socialinių poreikių turintiems galutiniams paslaugų gavėjams. Į siūlomą kodeksą taip pat įtraukta nuostata, pagal kurią valstybės narės, atsižvelgdamos į nacionalines sąlygas, užtikrina, kad būtų teikiama parama neįgaliems galutiniams paslaugų gavėjams ir užtikrinti, kad susiję galiniai įrenginiai, speciali įranga ir specialios paslaugos, kuriomis gerinama lygiavertė prieiga, būtų įperkami.

Į 2016 m. lapkričio 30 d. priimtame Švarios energijos dokumentų rinkinį taip pat įtraukta pasiūlymų dėl naujos *elektros energijos* rinkos modelio. Pasiūlyme dėl naujos Elektros energijos direktyvos redakcijos (Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2009/72/EB) nebuvo pakeistos nuostatos, susijusios dėl viešųjų paslaugų teikimo įsipareigojimų elektros energijos sektoriuje, tačiau jame sustiprintos nuostatos dėl galių vartotojams suteikimo ir jų apsaugos. Jame išsamiau išdėstomos vartotojų teisės, susijusios su sutartimis, galimybės, suteikiamos energetikos bendruomenėmis ir aktyviems vartotojams, taip pat teisė į išmaniuosius skaitiklius. Pasiūlyme taip pat numatytos išsamesnės nuostatos dėl pažeidžiamų vartotojų apsaugos ir valstybių narių prievolės nustatyti energijos nepritekliaus matavimo kriterijus; šiuos aspektus jos turės įtraukti į savo integruotas pažangos ataskaitas dėl nacionalinių energetikos ir klimato sričių veiksmų planų. Be to, šiame dokumentų rinkinyje išdėstomas naujas požiūris į pažeidžiamų vartotojų apsaugą; be kita ko, numatyta pagalba ir valstybėms narėms, kad remdamos investicijas į energijos vartojimo efektyvumą jos sumažintų energijos kainas vartotojams. Be to, norėdama suteikti daugiau galių vartotojams ir juos apsaugoti, Komisija siūlo tam tikras procedūrinės garantijas iki vartotojų atjungimo. Komisija taip pat kuria Energijos nepritekliaus observatoriją, kuri teiks geresnius duomenis apie problemą, siūlys jos sprendimus ir padės valstybėms narėms kovoti su energijos nepriteklumi¹⁴⁷.

¹⁴⁶ Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos, kuria nustatomas Europos elektroninių ryšių kodeksas (nauja redakcija), pasiūlymas (COM(2016) 590).

¹⁴⁷ http://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:fa6ea15b-b7b0-11e6-9e3c-01aa75ed71a1.0001.02/DOC_1&format=PDF

Be to, pasiūlyme *WiFi4EUproposai*¹⁴⁸ pripažįstama būtinybė užtikrinti, kad visuomenė būtų skatinama naudotis skaitmeninio sektoriaus pokyčių teikiama galimybėmis. Šiame pasiūlyme nustatytos finansinės paskatos toms vietos valdžios institucijoms, kurios pageidauja savo patalpose ar lauko viešosiose erdvėse sudaryti sąlygas naudotis nemokamu, didelių pajėgumų belaidžiu ryšiu per prieigos taškus vietos visuomenės gyvenimo centruose.

Vandens ir sanitarijos paslaugų srityje 2017 m., atsižvelgiant į Europos iniciatyvą „Right2Water“¹⁴⁹, Komisija numato atlikti Direktyvos dėl geriamojo vandens¹⁵⁰ peržiūrą.

Komisija toliau remia derybas, kad Sąjungos teisės aktų leidėjai priimtų siūlomą Europos prieinamumo aktą¹⁵¹. Šiuo aktu siekiama užtikrinti tam tikrų produktų ir paslaugų prieinamumą vidaus rinkoje; tarp jų – tokios būtinausios paslaugos kaip elektroninių ryšių ir audiovizualinės žiniasklaidos paslaugos.

¹⁴⁸ Pasiūlymas dėl reglamento, kuriuo iš dalies keičiamos reglamentų (ES) Nr. 1316/2013 ir (ES) Nr. 283/2014 nuostatos dėl interneto ryšio vietos bendruomenėse rėmimo, COM (2016) 589.

¹⁴⁹ <http://ec.europa.eu/citizens-initiative/public/welcome?lg=lt>

¹⁵⁰ 1998 m. lapkričio 3 d. Tarybos direktyva 98/83/EB dėl žmoniems vartoti skirto vandens kokybės, OL L 330, 1998 12 5, p. 32.

¹⁵¹ Pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos dėl valstybių narių įstatymų ir kitų teisės aktų, susijusių su gaminių ir paslaugų prieinamumo reikalavimais, suderinimo, COM(2015) 0615 *final*, 2015/0278(COD).